

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÜNYA SİYASETİNDE KUZEY KAFKASYA’NIN
YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE KÖYLÜ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SİBEL ELİF ÖZDİLEK

ANKARA
2023

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÜNYA SİYASETİNDE KUZEY KAFKASYA’NIN
YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE KÖYLÜ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SİBEL ELİF ÖZDİLEK

ANKARA
2023

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/10/2023

Emre KÖYLÜ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli yardımlarından ve doğru yönlendirmelerinden dolayı tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sibel Elif ÖZDİLEK’e teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecinde ve hayatımın her evresinde bana göstermiş oldukları maddi, manevi destekleri ve anlayışlarıyla başarımda büyük bir rol oynayan değerli aileme ve desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

KÖYLÜ, Emre, Soğuk Savaş Sonrası Dünya Siyasetinde Kuzey Kafkasya'nın Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Soğuk savaş sonrasında Dünya siyasetinde Kuzey Kafkasya'daki durumun herhangi bir etkisinin olup olmadığının araştırılması, küresel güç dengesinde Kuzey Kafkasya'nın yerinin değerlendirilmesi tezin amacını oluşturmuştur. Sovyetler Birliğinin çökmesi ile beraber Kuzey Kafkasya'da bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Buna rağmen Kuzey Kafkasya'nın uluslararası politikada stratejik önemi değerini yitirmeden devam ettirmektedir. Yeraltı kaynaklarının özellikle Hazar Havzası'nda keşfedilmesi ile beraber batılı devletlerin alternatif enerji hatları aramaları kapsamında daha da fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının tamamlanarak işletmeye alınması sonucunda bölgede en fazla otoriteye sahip Rusya'nın bölge üzerindeki etkisi azalmasına rağmen devam etmiştir. Kuzey Kafkasya üzerinde görünen ya da görünmeyen hâkimiyetleri bulunan ülkelerin bu durumu korumak istemeleri bölgenin dünya siyaseti üzerinde orta ve uzun dönemde küresel olarak etkili olma çabasının merkezi haline getirmiştir. Kuzey Kafkasya dünya siyasetini jeopolitik durumu ile de etkilemektedir. Özellikle bölge ülkelerinin farklı hedeflerini gerçekleştirme isteklerine Kuzey Kafkasya kendisine has yeri itibarıyla çok kuvvetli bir araç haline gelmiştir. Etnik yapı ve çok sık yaşanan çatışmalar Kuzey Kafkasya'nın dünya siyasetinde göstereceği olumlu politik etkilere engel olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Savaş, Soğuk savaş, Siyaset, Kuzey Kafkasya, Dünya

ABSTRACT

KÖYLÜ, Emre, The Place of the North Caucasus in Post-Cold War World Politics, Master's Thesis, Ankara, 2023.

The aim of the thesis is to investigate whether the situation in the North Caucasus has any effect on world politics after the Cold War, and to evaluate the place of the North Caucasus in the global power balance. With the collapse of the Soviet Union, an authority vacuum emerged in the North Caucasus. Despite this, the strategic importance of the North Caucasus in international politics continues without losing its value. With the discovery of underground resources, especially in the Caspian Basin, more importance has been given to the western states within the scope of their search for alternative energy lines. As a result of the completion and commissioning of the Baku-Tbilisi-Ceyhan line, the influence of Russia, which has the most authority in the region, continued despite the decrease in the region. The desire of countries with visible or invisible dominance over the North Caucasus to preserve this situation has made the region the center of the effort to be globally influential in the world politics in the medium and long term. The North Caucasus also affects world politics with its geopolitical situation. In particular, the North Caucasus has become a very powerful tool for the desire of the countries in the region to realize their different goals. Ethnic structure and frequent conflicts prevent the positive political effects of the North Caucasus in world politics.

Key Words: War, Cold war, Politics, North Caucasus, World

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	2
KUZEY KAFKASYA HAKKINDA.....	2
1.1. Coğrafi Yapı	2
1.2. Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi	2
1.3. Tarihçe.....	3
1.3.1. Günümüzdeki Kuzey Kafkasya Halkları.....	5
1.3.2. Kuzey Kafkasya’da İmamlar Dönemi	6
1.3.3. İmam Mansur Kuzey Kafkasya Gazavatı’nı Başlatması.....	7
1.4. Etnik Durum	9
1.4.1. Adıgey Özerk Cumhuriyeti	10
1.4.2. Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti	11
1.4.3. Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti	13
1.4.4. Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti	14
1.4.5. İnguşetya Özerk Cumhuriyeti	15
1.4.6. Dağıstan Özerk Cumhuriyeti.....	15
1.4.7. Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti	18
1.5. Dini Durumu.....	19
1.5.1. İlk Dinler	20

1.5.2. İslam'ın Yayılışı	22
1.5.3. Hristiyanlığın Seyri	26
2. BÖLÜM.....	27
KUZEY KAFKASYA POLİTİKALARI	27
2.1. Rusya	27
2.1.1. Önemi	30
2.1.2. Topluluklar	31
2.1.3. Sovyet Döneminde Kuzey Kafkasya Politikası.....	31
2.1.4. Sovyet Dönemi Kuzey Kafkasya Siyasi Yapısının Temeli.....	32
2.2. İran.....	33
2.3. Gürcistan	33
2.3.1. Abhazya Anlaşmazlığı	34
2.3.2. Güney Osetya Anlaşmazlığı	35
2.3.3. Panki Vadisi Anlaşmazlığı	36
2.4. Azerbaycan	37
2.5. Ermenistan.....	39
2.6. Amerika Birleşik Devletleri	41
2.7. Avrupa	42
3. BÖLÜM.....	46
TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI.....	46
3.1. Önemi	46
3.1.1. Jeopolitik Açıdan.....	46
3.1.2. Güvenlik Açısından.....	47
3.1.3. Tarih ve Değerler Açısından	48
3.2. Türkiye’deki Diaspora.....	49
3.3. 1990’lardan Günümüze Kuzey Kafkasya Politikası	50
3.3.1. 1990’lardan AK Parti Hükümetine Türkiye’nin Politikaları.....	50
3.3.2. AK Parti İktidarı Dönemi Politikalar	54

3.3.2.1. Eğitim	55
3.3.2.2. Kardeş Şehir	55
3.3.2.3. Ekonomik	55
3.3.2.4. Kültürel Faaliyetler.....	56
SONUÇ.....	58
KAYNAKÇA	64
ÖZGEÇMİŞ.....	72

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	Avrupa Konseyi
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
FSB	Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti (Federal Güvenlik Servisi)
KAFDAV	Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı
KAFDER	Kafkas Dernekleri Federasyonu
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması)
NASA	Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
RF	Rusya Federasyonu
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı, “Soğuk Savaş” sonrası “Kuzey Kafkasya”daki durumun dünya siyasetine bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek ve Kuzey Kafkasya’nın küresel güç dengelerindeki konumunu değerlendirmektir. Araştırmanın konusu, Soğuk Savaş sonrası Kafkasya’nın genel durumunu ve Kuzey Kafkasya’nın dünya siyaseti için jeopolitik ve jeostratejik önemini ortaya koymaktadır. Bu tez, Kuzey Kafkasya’nın konumunu uluslararası ilişkiler ve güç dengesi açısından değerlendirmekte ve Kuzey Kafkasya’nın siyasetini ve sorunlarını anlamaya yönelik araştırmalarla literatüre katkıda bulunmaktadır.

Global kapsamda süper kuvvet haline gelme amacıyla ilerleme gösteren ülkemiz, sözkonusu amaç doğrultusunda hariciye politikasını şekillendiren konuların başında gelen Kuzey Kafkasya’nın dünya siyasetindeki etkisini değerlendirmelidir. Rusya’nın bölgedeki etkisinin her zaman devam edeceği düşünüldüğünde ve bununla birlikte Kafkaslarda da topraklarının bulunması nedeniyle Kafkas ülkesi özelliğini taşıması Türkiye’nin tarihi bağlarını kullanarak Kuzey Kafkasya’daki çıkarlarını sürdürmesi doğrultusunda önemlidir. Çünkü Türkiye, Kafkasya halklarıyla tarih, din, dil, etnik ve kültürel bağlarla akrabadır.

Akademik araştırma literatür tarama sürecinin bir parçası olarak, araştırma konusu ile ilgili daha önce yayınlanmış çalışmaları araştırma, bulma, keşfetme, okuma, kategorize etme, özetleme ve sentezleme gibi araştırmalar yapılmıştır. Literatür taraması ve analizinde, araştırılan konuyla ilgili önceki literatürün notları açıklanmış, literatürdeki eksiklikler ve eksiklikler açıklanmış ve kendi araştırmamızın önceki literatürde nereye sığacağı açıklanmıştır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Girişin ardından 1. Bölüm içeriğinde Kuzey Kafkasya’nın mekânı, tarihi, etnik ve din yönünden değerlendirilmesi yapılmıştır. 2. Bölüm kapsamında Kuzey Kafkasya üzerinde etki gösteren bölge güçleri ve global güçlerin Kafkasya hakkındaki politikalarının irdelenmesi sağlanmıştır. 3. Bölüm genelinde Kuzey Kafkasya ile ilgili Türkiye politikaları değerlendirilmiştir. Sonuçta ise, kısaca soğuk savaş sonrasında Dünya siyasetinde Kuzey Kafkasya’daki durumun herhangi bir etkisinin değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM

KUZEY KAFKASYA HAKKINDA

1.1. Coğrafi Yapı

Kafkas Dağları, Kafkasya'yı ikiye ayırmaktadır. Kuzey kısmı *Kuzey Kafkasya* veya *Çerkasya (Kafkasya)*, güney kısmı ise *Trans Kafkasya (Kafkasya)* olarak adlandırılmaktadır. Kuzey Kafkasya bölgesinin kuzey kesimini geniş ovalar oluşturmuştur. Kuzeybatı-kuzeydoğu doğrultusunda iki hat halinde uzanan Kafkasya'nın kuzey kısımları Büyük Kafkasya, güney kısımları ise Küçük Kafkasya olarak adlandırılmıştır (İzzetgil, 2016, s.52).

Karadeniz ile Hazar Denizi arasında bulunan dağlık bölge Kafkasya olarak ifade edilmiştir. Karadeniz'in doğu kısmı ile Azak Denizi'ni birbirinden ayıran Arap Yarımadası'ndan başlayıp Hazar kıyısındaki Apşeron Yarımadası'na kadar uzanan Büyük Kafkasya dağlarını ve her iki yakadaki toprakları kapsamaktadır. Yörenin adı da bu sıradağlardan gelmektedir. *Güney Kafkasya (Trans Kafkasya)*; *Azerbaycan, Ermenistan* ve *Gürcistan*' bulundukları bölgeyi temsil etmektedirler. Kuzey Kafkasya; hala bağımsızlık mücadelesi veren *Dağıstan, Kalmul, Karaçay-Çerkes, İnguş, Balkar, Kuzey Osetya* ve *Çeçenistan*'ı içermektedir (Çelikipala, 2006a, s.88).

Kafkasya genel olarak dağlıktır. Bölgeyi ikiye ayıran *Büyük Kafkasya*'nın yüksekliği yaklaşık 1.200 kilometredir. 110 ile 180 kilometre civarı genişliktedir. Yüksekliği fazla noktalar orta bölümde *Elbruz* (5642 km.) ve *Kazbek*'tir (5033 km.). En önemli iki nokta *Daryal* ve *Derbent* noktalarıdır. Güneyde *Küçük Kafkasya*'nın yüksekliği 4000 metreyi aşmayan dağları, küçük düzlükler, geniş vadiler ve dik eğimli dik tepeler yer almaktadır (Tavkul, 2007, s.26).

1.2. Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Dünyadaki stratejik açıdan önemi çok yerleri arasında olan Kafkasya, coğrafi olarak Kuzey Kafkasya ve Trans Kafkasya denilen veya Kafkasya'nın ötesindeki Güney Kafkasya'dan oluşmaktadır. Jeopolitik olarak Kafkasya'nın coğrafik yeri, Akdeniz-Ege Denizi, Marmara Denizi, Boğaz-Karadeniz ve Azak Denizi gibi birbiri ile bağlantılı iç denizlerin meydana getirdiği bir suyunun önündedir. Beş bin kilometre

uzunluğundadır. Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında Hazar Denizi yoluyla ulaşılır ve Orta Asya ile bağlantılıdır (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

Kafkasya'nın dağlık bir bölgede yer alması, ulaşımı zorlaştırmakla kalmayıp, burada yaşayanların izolasyonuna, kültürel ve etnik olarak bölünmüş bir coğrafyanın gelişmesine, toprakların işgal edilmesini zorlaştırmıştır. Düşmanlar Ancak Kafkas halklarının sosyo-kültürel yapısı gereği diğer uygarlıklar ve diğer uygarlıklar (örneğin *Türkler, Hunlar, Hazarlar, Kıpçaklar, Yunanlılar, Romalılar, Bizans kolonileri*, Orta ve Ön Asya) günümüz Kafkas kültürünün oluşmasında önemli rol oynamıştır. Kafkasya'da yerli halklar çoğunlukla dağlık bölgelerde yaşarken, göçmenler güney ve kuzey bölgelerinde yaşamaktadır (Kılıçoğlu, 2004, s.86).

Bunun yanında Kafkasya, din, dil ve etnik gruplar yönünden dünyada zenginliği en fazla bulunan kültürel bölgeleri arasında sayılmaktadır. Çeşitli etnisitelerin meydana gelmesinde coğrafi şartlar etki göstermiştir. Rusya politikalarının bir neticesi olarak, sözkonusu etnik gruplar arada sırada çatışmaya girmektedirler. Kafkasya, Türkiye ile Rusya'nın arasında bir tampon alan niteliğindedir (Tavkul, 2007, s.27).

Kafkasya'nın jeopolitik önemi geçmişten günümüze büyümüştür. Soğuk Savaş arkasından Sovyetler Birliği çökmesi ile birlikte Kafkasya bölgesinde jeopolitik bir çatlak ortaya çıkmış, küresel ve bölgesel aktörler arasındaki güç mücadelesi boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Bunun dışında Kafkasya, Orta Asya'nın petrol ve doğal gaz rezervlerinin batısına doğru yol almaktadır. Dolayısıyla Doğu ve Batı Avrupa ülkelerine giden önemli enerji yolları buradan geçiş yapmaktadır. Zengin doğal kaynakları için ulaşım yolları, proje, *Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Novorossik, Tengiz-Novorossik* petrol boru hatları ile *TANAP ve Güney Akım doğal gaz boru hatlarını* içermektedir. Avrupa ülkeleri için jeopolitik önemi, Kuzey Kafkasya'nın şu anda enerji yolları bölgesinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Sözkonusu jeopolitik önem, jeostratejik ehemmiyet düzeyini de yükseltmektedir. Doğu ile Batı arasında bir geçiş yeri durumunda bulunan Kafkasya, önce Türkiye ve Rusya, sonra diğer güç merkezleri için siyasi ve ekonomik açıdan çok önemlidir ve bu önem her geçen gün artmaktadır (TANAP, 2019, s.2).

1.3. Tarihçe

Kafkasya İslam'dan önce Bizanslı, Sasani ve Hazarlar arasındaki politik rekabetin sahası durumuna gelmiştir. Asya ile Avrupa arasında olan ticaret güzergâhının

kavşağında yer alması ve politik örgütlenmelerin zayıf olması rekabete etki yapmıştır. Birinci Hüsrev dönemi içinde Zerdüşt Sasanilerin Gürcü İmparatorluğu'nu yıkmasına rağmen, Hristiyanlık 6.yy'da Kafkasya'da sürmüştür. Hz. Ömer yönetimindeki Müslüman Araplar, bölgedeki fetih siyasetlerini başarı ile sürdürmüşlerdir. Ancak büyük Kafkas sıradağlarının kuzey kısmındaki halkları kontrol etmekte zorlanmışlardır (Yıldız, 2014, s.25).

Hazarlar 796'da Derbend kentini fethetmişler ve İslam yönetimine son vermişlerdir. Abbasiler ve Hazarlar arasındaki sürekli bir üstünlük mücadelesi, 8. yüzyılda bir Arap zaferine yol açmıştır. İslam Emirliği Tiflis'te kurulmuştur. Müslüman işgali altındaki Kafkasya'da bağımsızlıklarını kaybeden Hristiyan beylikler zaman zaman Bizans'ın desteğiyle isyan etmişler ancak Boğa El Kebir bu isyanları bastırmayı başarmıştır. 8. yüzyılın sonunda bölgede Abbasi gücü zayıflayınca yerel devletler kurulmuştur (Kılıçoğlu, 2004, s.20).

1222 yılında Moğolların eline geçen Kafkasya, daha sonra İlhanlıların ve Altın Ordaların egemenliğine girmiştir. 14. yüzyılın sonlarında Toktamış-Timur savaşlarının yaşandığı Kafkasya'da, 15. yüzyılda Şirvanşahlar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular'ın uzun savaşları yapılmıştır. 16. yüzyılın sonunda Şah İsmail, Safevi topraklarıyla birlikte Güney Kafkasya'nın tamamını ilhak etmiştir. Bu tarihten sonra Osmanlılar ile Safeviler arasındaki mücadele başlamıştır. 1555 yılında Amasya Antlaşması ile barış sağlanmıştır (Kadırbayev, 2015, s. 350).

16. yüzyılın sonlarında İran hâkimiyetini kaybetmeye başlayınca, Kafkasya Osmanlı devletinin egemenliği altına girmiştir. O sıralarda güçlenmeye başlayan Rusya, gözünü Kafkasya'ya çevirmiştir. Peter'in hükümdarlığı sırasında Kafkasya'daki birçok şehir Ruslara geçmiştir. 1747 sonrasında özgür hanlıklar kurulmuştur. 1770 - 1776 arasında Doğu Osetya, Çerkesya, Kabardey, Çeçenya ve 1801'de Doğu Gürcistan Rus egemenliğine girmiştir. 18. yüzyılda, Kaçar hanedanı idareyi ele geçirmiş ve İran'ın egemenliği için savaşmıştır. Ancak 19. yüzyılda Rusya'nın bölgedeki üstünlüğünü engelleyememişlerdir (Asker, 2009, s.50).

1804-1813, 1826-1828 Rus-İran ve 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşları neticesinde Güney Kafkasya Rus hâkimiyetine girmiştir. Rusya'nın genişleme ve Ruslaştırma politikası yerli halkların, özellikle de Müslüman nüfusun muhalefetiyle karşılaşmıştır. Halid şeyhleri bu direnişlerde hep önde olmuşlardır. Ama en ehemmiyetli

olanı ve dönüş noktası Şeyh Şamil önderliğindeki direnişlerdir. 25 yılda bastırılan direnişlerin ardından hapsedilmeyi kabul etmeyen 470 bin kişi Osmanlı topraklarına göç etmiştir (Bingöl, 2013, s.140).

1917’de Rusya’da Ekim Devrimi ile Rusya’da hayatlarını devam ettiren tüm halklara kendi devlet kurma hakları verildiğinde, Kafkasya’da Azerbaycan Ulusal Cumhuriyeti, Gürcistan, Ermenistan ve Dağıstan kurulmuştur. Ancak bu millileştirme süreci, 1920-1921 yıllarında Sovyetler Birliği’nin işgaliyle kısa bir süreliğine sona ermiştir. Dağıstan Özerk Cumhuriyeti kaldırıldı ve yerine Adıgey, Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes, İnguşetya, K.Osetya ve Çeçenya özerk bölgeleri getirilmiştir (Büyükkakıncı, 2007, s.195).

1943-1944’te Stalin rejimi bazı halkları sınır dışı etmiştir. 1956’dan 1991’e kadar Moskova rejimi, anavatanlarına dönmelerine ve önceki haklarını geri kazanmalarına izin veren bir dizi yasa çıkarsa da, uygulamada zorluklar yaşanmıştır. 1991 yılından itibaren Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan bağımsız ilan yapmışlardır. 1 Kasım 1991’de Çeçen-İnguş Cumhuriyeti kurulmuştur. Moskova bölgeye asker göndermesinin ardından İnguşlar 30 Kasım 1991’de yapılan referandumla Rusya Federasyonu’nda kalacaklarını açıklamıştır. Ancak Çeçenler bağımsızlık talep edince Rus birlikleriyle çatışmışlardır. 26 Kasım 1994’te Ruslar, Grozni’ye hava ve kara saldırısı düzenlemiştir (Cankara ve Cankara, 2007, s.197).

1.3.1. Günümüzdeki Kuzey Kafkasya Halkları

Bugün Kafkasya bölgesinde elli üzeri etnik gruplar yaşamlarını devam ettirmektedir. Rusya Federasyonu yedi Cumhuriyetten (Adıgey, Çeçenistan, Dağıstan, Tuğuş, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkez ve Kuzey Osetya) oluşmaktadır. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bağımsız cumhuriyetlerdir (Şahin, 2015, s.508).

Etnik bir mozaik oluşturan Kafkas bölgesini üç grup halinde incelemek mümkündür;

1. Azeri gruplar (Güney Kafkasya’da), Kumuk, Karaçay ve Nogay’daki (Kuzey Kafkasya) Balkarlar Türk kökenlidir.
2. Hint-Germen halkı Ermeniler ve Osetyalılardır.

3. Yafiler (İbero-Kafkasyalılar) Gürcüler, Abhazlar, Adıgeler, Dağıstanlılar ve Çeçenler'dir.

Bölge kapsamında;

- Ural-Altay (%36.6),
- İber-Kafkas (Gürcüce, Çeçen, Lezgi) (%35),
- Hint Avrupa (Ermeni, Rusça, Farsça) (%28) dilleri bulunmaktadır.

Türk insanlar toplu şekilde konuşulan dil grubu %36,6'sını, din grubu %65.5'ni, coğrafyanın da%56.6'sına sahip en belirgin millettir (Çelikpala, 2006a, s.41-42).

1.3.2. Kuzey Kafkasya'da İmamlar Dönemi

İmam Muhammed ve İmam Hamzat ve İmam Şamil zamanından itibaren başlayan Müridizm adı verilen Kutsal Savaş/Cihad, bir süre Kuzey Kafkasya'da birleşmiş ve Kafkas İslam Devleti doğmuştur. Bu ittifak 1859'da Şamil'in teslim olmasıyla bitmiştir Çerkesler genel olarak bu ittifaktan dışlanmışlardır (Kabardeyler hariç). Bundan sonra Çerkesler, İngilizlerin ve Osmanlıların zayıf yardımları dışında, 1864 yılına kadar tek başlarına Ruslara karşı savaşılmaya devam etmişlerdir (Yıldız, 2014, s.25).

Çeçenlerin Mansur çevresinde toplanmaya başlaması Rusları rahatsız etmiştir. Ruslar, bu birliğin yayılmasını engellemek ve bu hareketi daha büyümeden bastırmak için imamın yaşadığı Aldi köyüne saldırarak Aldi köyünü ateşe vermişlerdir (Şahin, 2015, s.508).

Mansur ormana çekildiğinde çevresinde toplanan Çeçenlere katılarak geri dönerek Rus ordusunu yok etmiştir. Bu ilk muharebede İmam Mansur, 12 top ve cephaneyi ele geçirecek olan 7.000 Rus ve Kazak askerini öldürmüştür. 100 Rus askeri bu savaştan sağ çıkar ve Osmanlı İmparatorluğu'na kaçmışlardır. Bu başarıyla Dağıstan bölgesinden Laklar, Kumuklar, Avarlar, Oset Müslümanları ve Kabardeyler gibi insanlar İmam'ın ordusuna katılmışlardır (Kılıçoğlu, 2004, s.20).

1.3.3. İmam Mansur Kuzey Kafkasya Gazavatı'nı Başlatması

Çeçenlerin Mansur çevresinde birikmeye başlaması Rusları huzursuz etmiştir. Söz konusu beraberlik düşüncesinin genişlemesini ve söz konusu hareket daha fazla genişlemeden bitirmek için Ruslar, imamın yaşadığı Aldi köyüne saldırmış ve Aldi köyünü ateşe vermişlerdir (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

Rus baskısının artması, Çeçen derebeylerinin çıkarıcı ilişkileri ve Ruslukları, Çeçen halkının dağınık olması ve İmam Mansur'un hutbeleri, etrafındaki birliklerde mücadeleyi başlatan etkenler olmuştur. Benzer dağınıklık Dağıstan'da da geçerlidir. Tarku Shamkhali ve Kaytag Utsimisi, Rusya'nın güçlenmesinin arka planına karşı Ruslara sadakatlerini ilan etmişlerdir. Avar Han Ümmet Han, İmam Mansur'un katılma teklifini reddetmiş ve Rus gücüne karşı koyamayacağını ilan etmiştir. Yine Gazi Kumuklar (Laklar) Ruslara sadakatini ilan etmiştir. Ayrıca Dargin ve diğer Dağıstanlılar da bir süre sonra Ruslara biatlarını ilan etmişlerdir. Ancak Hanını dinlemeyen Dağıstan halkı İmam Mansur'a yardım etmiştir. Kızların şehre saldırmasından sonra Kabardey'in çoğu İmam Mansur yanındadır. Aynı zamanda Ruslar, belli başlı Kabardey ulemalarından fetva alarak, Osmanlı ile Rusya arasında savaş olmadığından İmam Mansur'un halifeye karşı olduğu propagandasını yapmışlardır (Şahin, 2015, s.508).

Osmanlı devleti, İmam Mansur'a şüpheyle yaklaşmıştır. İmam Mansur, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan edebilecek bir ajan ve kişi olarak sunulmuş ve Çeçen-İnguş bölgeleri ile Çerkeslerin devlet kurma fikrinin olduğuna inanılmıştır. İmam Mansur, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan edebilecek bir ajan ve kişi olarak sunulmuş ve Çeçen-İnguş bölgeleri ile Çerkeslerin devlet kurma fikrinin olduğuna inanılmıştır (İzzetgil, 2016, s.52).

Osmanlı Devleti'nin Kuzey Kafkasya'daki komutanı *Ferah Ali Paşa* aracılığıyla konu araştırılmıştır. Soruşturmaya atanan Ferah Ali Paşa'nın komutanları arasından *Kadioğlu Mehmet Ağa*, *İmam Mansur*'un yalın bir hayatı olduğunu, zeki ve vatanperver bir insan olduğunu ve devlet kurma fikri yerine onun yerine bir imam olduğunu belirtmişlerdir. Kuzey Kafkasya'nın Mansur halkı Rusya'ya karşı birleştiğinde, Mansur savaşmak istediğini ilan ve İslam halifesi olan Osmanlı Padişahı'na biat etmiştir. İmam Mansur'a yardım edildi ve bir berat gönderilmiştir. Ayrıca ele geçirdiği topçuları Osmanlı Paşası Fera Ali Paşa'ya göndererek Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını ispatlamıştır (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

İmam Mansur, Aldı Savaşı'nda (26 Haziran 1785) kazandığı zaferle adını tüm Kafkasya'ya duyurmuştur. Osmanlı arşivleri, İmam Mansur'un Ruslardan almak için 15 Temmuz ve 19 Ağustos 1785 tarihlerinde Kızıyar Kalesi'ni iki kez kuşattığını belirtmiştir. İmam Mansur, Çerkesler, Abhazlar ve Nogaylara yardım isteyen mektuplar göndermiştir. Osmanlılardan yardım istediği bir Osmanlı arşiv belgesi de mevcuttur. Ancak Osmanlı Devleti o dönemde Ruslarla antlaşması olduğu için yardım göndermemiştir (Kutlu, 2005, s.451).

Aldı Savaşı'nda imam Mansur'un başarısını sindiremeyen Ruslar, imamlarla bir kez daha karşı karşıya gelmişler ancak yine başarısız olmuşlardır. İmam Mansur bir karşı saldırı başlatmış ve 29 Temmuz 1785'te Kabardey ve Çeçen askerlerle birlikte Gijorjevsk'i (Kumkale) ele geçirmiş ve Vladikavkaz - Mozdok hattını kısaca kontrol etmiştir. Bu savaş sırasında Osmanlı Devleti Çerkesleri desteklemiş ve İmam Mansur ile işbirliği yapmıştır. İmam Mansur da Dağıstan halkını Ruslarla savaşmaya çağırmıştır. (Şahin, 2015, s.508).

Ordusu Çeçen savaşçılardan ve çevresinde toplanan Dağıstanlılardan oluşan İmam Mansur, *Sunya Nehri* üzerindeki Rus birliğini tamamen imha etmeyi başarmıştır. Bu başarının ardından İmam Mansur, kızlar şehrine saldırmaya hazırlanmıştır. Rus tarihçi V. Pott şöyle açıklamıştır: "Mansur'un tutkulu ve gerekli hedefi tüm beyazları birleştirmek. Ancak Rus ordusunun amacı bunu durdurmaktır." (Kutlu, 2005, s.451).

İmam Mansur zaman geçtikçe Kumuk bozkırlarından Çerkezlere kadar olan alanı kısa süreliğine de olsa birleştirmeyi başarmıştır. Tüm İnguş ve Osetler gibi Çerkesler ve Dağıstan da bu ittifaka katılmıştır. İmam Mansur 15.000 kişilik ordusuyla Terek'i geçerek Kızıyar ve Mozdok hatlarını almıştır. Ancak Rus ve Kazak ordusu İmam Mansur'u yenmiştir. Ruslar Mozdok'u geri almıştır. Ancak bu seferden sonra İmam Mansur Kabardeylerle işbirliği yaparak Rusları Kabardey topraklarından kovmuştur (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

İmam Mansur başarısını Çeçenleri, Dağıstanlıları, Kabardaylıları ve bazı Kuban Çerkesleri ikna edip birleşik bir mücadelede birleştirmesine borçludur. İmam Mansur ile birlikte *Seyyid Halil Efendi*, *Antep Uleması* ve 200 medrese talebesi ve Sivas âlimi *Mehmet Rıza Efendi*, Osmanlı âlimlerinin ve Osmanlı devletinin bilgisi dâhilinde savaşmak üzere Kafkasya'ya gitmişlerdir (Yıldız, 2014, s.25).

İmam Mansur'un askerleri Kızlar Kalesi'ne saldırmıştır. Ancak Kazakların direnişi nedeniyle kaleyi ele geçirmek mümkün olmamıştır. Ruslar Kumukları yanlarına almış ve bazı *Kabardaylar* da para için Rus tarafına geçmiştir. Ancak pek çok ganimet ve esirle geri dönmüşlerdir. İmam Mansur, 30 Ekim 1785'te Terek Bölgesi Tatartub'da Dağıstan, Çeçenler, İnguş, Kabardeyler ve Kumuklardan oluşan ordusunu Ruslara karşı karşıya getirmiştir. İmamın ordusunu Ruslar bozguna uğratmış ve imam büyük kayıplar vererek geri çekilmiştir (Baysal ve Lülecı, 2015, s.66).

1.4. Etnik Durum

Mevcut araştırmalara göre, Kuzey Kafkasya'da yaşayan yaklaşık 40 etnik topluluk bulunmaktadır. Yaklaşık 6 milyon nüfuslu Kuzey Kafkasya'nın yerli halkı olarak;

- Vaynahlar (Çeçen-İnguşlar),
- Avar,
- Lezgi,
- Dargin
- Laklar,
- Abhazlar ve Çerkesler (Kabardey, Adıge, Çerkez)
- Kıpçak Türk grupları (Karaçay, Balkar, Kumuk ve Nogay)
- Osetler
- Tatlar bulunmaktadır (Çelikpala,2006a, s.41).

Bölgeye özgü olmasalar da Slavları burada saymak gerekmiştir. Kuzey Kafkasya ile ilgili en önemli konu; dengeyi doğrudan, Kuzey Kafkasya halklarının artık kendi ülkelerinde azınlıkta kalması belirlemiştir. Adıgey'de Adıgeler sayısının %22'sini, Karaçay-Çerkes'de Karaçaylar nüfusun %31'ini ve Çerkesler %10'unu, Kabardey-Balkar'da (Kabardeyler %48 ve Balkar %9), Kuzey Osetya 'da (Oset %52, Rus %30), İnguşetya da İnguşlar %70'ini ve Çeçenistan' da ise 20 Çeçenler nüfusun %83'nü meydana getirmişlerdir. Dağıstan ise karışık biçimiyle bir ayrıcalıktır (Avar

%30, Dargin %15, Lezgi%12, Kumuk%12, Lak %5, Tabasaran %5, Rus %9). Sözkonusu karışık sistem, bölgede bulunan istikrarsızlık ve çatışma biçimlerinin esas nedeni olarak kabul edilmiştir (Çelikipala,2006a, s.41). Kuzey Kafkasya'nın etnik yapısı, bölgenin yedi federal cumhuriyeti ve bunlar içindeki halklar aşağıda anlatılmıştır.

1.4.1. Adıgey Özerk Cumhuriyeti

Adıge halkı, 27 Temmuz 1922'de Adıge-Çerkes Özerk Bölgesi olarak kurulan bugünkü Adıge Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Başlangıçta 2645 km² olan bölgenin ilk başkenti Tohtomukai kasabasıdır. 1926'da 112.800 sakinin çoğunluğunu Adıge ve yüzde 25,8 Ruslar oluşturmuştur. Başkent daha sonra Krasnodar olmuştur. Ancak 1937'de Krasnodar Eyaleti kurulup Krasnodar eyaletin başkenti olunca, Majkop yeni Adıge-Çerkes Özerk Bölgesi'nin başkenti olmuştur. Giaginsk ve Maykop, Adıge-Çerkes Özerk Bölgesi'ne aittir. Sonraki Krasnodar Barajı 13 köyü sular altında bıraktığında, Maykop'un güneyindeki bu 13 köy de Çerkesya'nın Adıge Özerk Bölgesi'ne dahil edilmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda bölgedeki Adıgelerin sayısı azalmış ve Rusların sayısı bölge nüfusunu geçmiştir (Sapmaz, 2013, s.10).

Güney dışındaki araziler ekime uygundur. Mısır, buğday, ayçiçeği, şeker pancarı, çay, tütün ve gül ekilmiştir. Maykop'ta petrol ve doğal gaz yatakları, kaplıcalar ve termik santraller bulunmaktadır. Ancak tarımda yaşanan düşük gelir düzeyi bölgede işsizliği arttırmış ve göçlere neden olmuştur. Tarih boyunca çok tanrılı bir dine inanan Adıgeler, daha sonra Hristiyanlığa geçmişlerdir. 15. ve 16. yüzyıllarda İslam yayılmış ve Adıgelerin çoğu Müslüman olmuştur. Ancak bugün, bu üç inanç bir arada var olabilmektedir (Tavkul, 2007, s.28).

Adıgelerin Ruslarla münasebetleri 11. yüzyılda başlamıştır. Kuzey Kafkasya topraklarına sahip çıkan Ruslar, Adıgelerle savaşmış ve ağır kayıplar vermişlerdir. Adıgeler, 19. yüzyılda Çarlık Rusya'sı ile savaştan sonra soykırım ve zorunlu göç nedeniyle nüfuslarının çoğunu kaybetmişler ve başka bir çatışmada tamamen yok olabileceklerini anlamışlardır. Bu nedenle Adıgey yönetimi, Rusya'nın federal yapısını korurken bağımsızlığını güçlendirmeye çalışmaktadır. Adıge Özerk Cumhuriyeti ekonomisi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin az gelişmiş bölgelerinden biridir. Benzer şekilde, bu ekonomik sorun Sovyetler Birliği'nden sonra da devam etmiştir (Kanbolat, 2001, s.52).

Adıgey Cumhuriyeti'nin idari yapısı incelendiğinde, Adıge ve Rusların hâkim olduğu nüfusta siyasi temsil (eşitlik) esasına dayalı yarı başkanlık sistemi olduğu görülmektedir. Adıge Cumhuriyeti'nin *Khase* eyaletinin parlamentosu yasama organını oluşturmuştur. Bu iki meclisli parlamentonun toplam 54 üyesi bulunmaktadır. *Khase*, Maykop ve Adıgeysk gibi kentsel mahallelerin yanı sıra, 9 ilçenin her birinin üçer üyeye temsil edildiği ve çoğunlukla Adıge konuşan üyelerin seçildiği 27 üyeli bir üst kanat mevcuttur. 27 üyeli ikinci kanat, nüfusu temsil ediyor ve ağırlıklı olarak Rusça konuşan üyelerden oluşmuştur. Bu kısım Avam Kamarası veya Temsilciler Meclisi olarak bilinir. Böylece Rus çoğunluk ve Adıge azınlığı siyasi temsilde eşitliği savunmaktadır (Kanbolat, 2006a, s.90).

1.4.2. Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyeti

Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyeti, doğuda Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti, batıda Krasnodar, güneyde Abhazya ve Gürcistan ile sınır komşusudur. Güney kesimleri de Kafkas Dağları ile sınırlanmıştır. Büyük Kafkasya'nın kuzey uzantıları arasında, derin vadiler ve geçitlerle bölünmüş, *Dombay-Ulgan Dağı* 4047 metre yüksekliğe ulaşan bir konumdadır. Başkent *Çerkessk*'dir. Yüzölçümü 14.100 km²'dir. Toplam nüfusu 467.800 kişidir. Karaçay-Çerkes bölgesi'nin nüfusu %40 Karaçay, %11 Çerkez, %7 Abaz (Abazin), %30 Rus, %3 Nogay ve %9 diğer halklardan oluşmaktadır. Karaçay-Çerkes bölgesinin adı 1991 yılında Karaçay-Çerkes Özerk Cumhuriyeti olmuştur. Ülkede çoğunluğu Türk kökenli etnik topluluklar oluşturmaktadır. Karaçaylar ve Nogaylar Türk topluluklarıdır. Çerkesler bölgenin yerli halkıdır ve bölgedeki ikinci etnik grubu oluşturmaktadır (Kanbolat, 2006b, s.13).

Bölge dağlık bir manzaradır. Bu bir Kafkas özelliğidir. Bu bölge aynı zamanda bölgenin en büyük dağı olan Elbrus Dağı'nın bir bölümünü de içermektedir. Yüksek dağlar Gürcistan ile Gürcistan arasında bir bariyer görevi görmektedir. Zengin nehirleri bulunmaktadır. Elbruz Nehri bu bölgede yer almaktadır. Bu bölgeden *Kuban Nehri*'ni besleyen nehirler geçmektedir (Ayдын, 2002, s.3).

Ülkenin yönetiminde 75 üyeli bir parlamento bulunmaktadır. Parlamento üyeleri halk tarafından beş yılda bir seçilmektedir. Şu anki devlet başkanı Raşid Temrezov'dur. Ülkenin nüfusuna göre yönetimde Rus kökenli liderler bulunuyor. Ülke on ilçeden oluşmaktadır. Bunlar *Çerkessk*, *Karaçayevsk*, *Teberda*, *Arxhiz*, *Kurcinuvo*, *Elbruzski*, *Ust-Ceguta*, *Erkin-şahar*, *Nogay*, *Udarnyi*'dir. En büyük iki şehir *Çerkessk*

ve Ust-Ceguta'dır. Karaçay nüfusunun yaşadığı Karaçayevsk, en önemli şehirler arasındadır. Bölgede Türk kökenli Nogayler yaşamaktadır. 8 Ekim 2006'da yapılan referandumda nüfusun yüzde 3,3'ünü oluşturan bu topluluk için yeni bir mahalle oluşturulmasına karar verilmiş ve bu bölge oluşturulmuştur. Karaçaylar'ın, Teberde, Üçköken, Dombay ve Zelencuk bölgelerinde yoğunlaştığı ve Kumanlardan geldikleri söylenmektedir (Tavkul, 2002, s.11).

Karaçeyksk, Karaçayların merkezidir. Çerkessk, Zelentçuk ve Prikuban Rusların yaşadığı şehirlerdir. Osetler, Kuzey Osetya sınırında bulunan Ordjonikidzevski ve Kosta Hetagurova köylerinde yaşamaktadır (Sekin ve Tekin, 2006, s.29).

Dağlık bir ülke olmasına rağmen kuzey bölgelerinde tarım ve hayvancılık geçim ve ticarettir. Tarım ürünleri arpa, mısır, yulaf, pirinç, patates ve sebzeleri içermektedir. Karaçay halkı için hayvanlar önemlidir. Hayvansal ürünler dünyaca ünlüdür. Sanayiye dayalı ağır sanayi yoktur. Deri ayakkabılar, çantalar, valizler, gıda firmaları ve tuğla fabrikaları bulunmaktadır. Dağlık alanlar kış turizmi için uygundur. Bölge ayrıca Rusya Federasyonu'ndaki en büyük ikinci çimento fabrikasına sahip durumdadır. Bir makine ve saat fabrikası mevcuttur. Uranyum madenciliği, mermer yatakları, altın ve kömür şirketleri de ekonomiyi iyileştiren kaynaklardır. Diğer değerli ürünler ise dağlardan çıkarılan minerallerdir (Kanbolat,2005b, s.184).

Resmi diller Karaçayca, Rusça, Çerkezce, Nogayca, Abazcadır. Sözkonusu lisanlarda eğitim verilmektedir. Gazetecilik ve programlar bu diller ile gerçekleştirilmektedir. Okuryazarlık düzeyi yüksektir. Yükseköğrenim dört kişi de birdir. Ülkede yaşayan Karaçaylılar, Çerkezler, Abbasiler ve Nogaylar Sünni Müslümanlardır. Osmanlı idaresi altında İslam'a geçmişlerdir. Ülkede yaşayan Ruslar, Ermeniler ve Ukraynalılar Ortodokstur (Oğuz ve Teres, 2006, s.49),

Ülke, Türk kökenli Müslümanların çoğunlukta bulunduğu bir bölgedir. Bunun dışında Rusya'nın 1864 yılında uyguladığı göç politikası nedeniyle bölgeden milyonlarca mülteci gelmiş ve bu tarihteki en büyük göç olmuştur. Bu kadar yüksek bir göç oranı ülkeyi ve dolayısıyla tüm bölgeyi etkileyen bir durumdur. Bu sürgün nedeniyle Türkiye içinde de zaten birçok Çerkes bulunmuştur. 26 Nisan 1991'de yayınlanan kararname, sürgünde yaşayan vatandaşların itibarını iade etmiştir (Gür, 2004, s.3).

Böyle bir topluluk, yaşam standardının yükseldiği, güvenlik kaygısının olmadığı bir ortam yaratırsa, Türkiye’den döndüğünde bunun yansıması dış politikaya yansyacaktır. Öte yandan bölge içinde sanayi ve tarım sahalarının bulunmaması ile birlikte yer altı kaynaklarının da ilişkiler üzerindeki etkisi önemlidir. Ülke okuryazarlığının bilime katkısı da dikkat çekicidir (Tavkul, 2002, s.12).

1.4.3. Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti

Kuzey Kafkasya’nın birden fazla cumhuriyetinde yaşanan problem bu ülkede de görülmektedir. Kabardey-Balkar, bütün Kafkasya içinde görüldüğü üzere anlık etnik bir çatışma tetikleyebilecek kara mayınlarıyla dolu durumdadır. Sovyet liderleri sözkonusu mayınları “böl-parçala-yönet ve zamanı gelince birbirine kırdır” ruhuyla zekice yerleştirmektedir. Batı ve Osmanlı alanyazınında “Çerkes” olarak kabul edilmiş olan Adıgeler, anavatanlarında en az 5-7 bin yıl Bolşevik devriminden sonra kurulan Adıge, Kabardey-Balkar ve Karaçay-Çerkes olmak üzere üç cumhuriyete ayrılmıştır. Kabardeyler artık Kabardey-Balkar’da nüfusun %45’ini oluşturan baskın etnik unsurdur ve Çerkes çoğunluğuna sahip tek cumhuriyet Kabardey-Balkar Cumhuriyeti’dir. Kabardey-Balkar’ın 900 bin kişilik nüfusunun yüzde 30’unu meydana getiren Rusların “etkisiz” unsuruna ek olarak, etnik farklılıkları yüzde 10 olan Balkarlar mevcuttur (Kanbolat,2005b, s.184).

Balkarlar, tıpkı Çeçenler ve İnguşlar benzeri 1944’te Sibirya’ya sürüldüler ve 1957’de geri gelmişlerdir. Önceki vatanlarının tamamına sahip olamayacaklarını ve döndükten sonra Kabarların onları politik ve kültür bağlantılı baskı altında tuttuklarını savunan Balkarlar, savaşımaya başlamışlardır. Töre örgütüyle kurdukları “hakları” için bu örgüt 1996’da Kabardey hükümeti tarafından kapatılmıştır (Taştekin ve Özkaya, 2002, s.4).

Sovyetler Birliği dağılması sonrasında her iki ülkenin bağımsızlığını ve cumhuriyetin bölünmesini talep etmiştir. Ancak konumlarını sınırlandırma açısından biri diğerinden çok farklıdır. Halklar farklı taraflardan dış destek aramıştır. Kabardeyler, Kafkas Dağlı Halklar Konfederasyonu üyeliğine katılmış ve Abhazya tarafında Gürcistan’a karşı savaşırken, Balkarlar Türk etkisinin dâhil edilmesinden bahsetmiştir. Ancak cumhuriyeti ikiye bölmek pek olası değildir. Bugün Kabardey-Balkar Cumhuriyeti’nde aynı statü talep eden Kabardey ve Balkar (Balkar) vatandaşlarında tamamıyla eşit olmama durumu bulunmaktadır. Cumhuriyetin %45’ini meydana getiren

Kabardeyler, parlamentonun %70'ine sahipler ve vatandaşlarının yararına çeşitli karar ve kanunu rahatlıkla almaktadır. Cumhuriyette önemli kurumlar ve yüksek mevkiler Kabardeylerin elindedir (Ömür ve Sevim ve diğ., 2002, s.25),

Balkarlar, iktidardan dışlandıklarından ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanmadıklarından yakınmaktadır. Balkar'da fakirliğin yanında işsizlik de çok yaygın durumdadır. Kabardey'den Karadeniz'e dek bir Çerkes (Adıge) devleti kurma fikrinin peşine düşen Balkarlar, Karaçaylarla siyasi ve etnik birlik, başka Çerkeslerle de politik, kültürel ve etnik birlik oluşturmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda Kabardeylerin baskısına karşı Çeçenlerin desteğini de bulmuşlardır. Osetlerin doğuda bazı toprakları ele geçirmelerinin ardından Ngusilerin Osetlerle çatışan Balkarlara destek vermesi Karaçay Balkarları ile Çeçen İngilizler arasında olan birlikteliği kuvvetlendirmiştir. Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nde yaşayan yaklaşık iki bin Ahıska Türkü de Kabardeylerin yoğun siyasi, ekonomik ve etnik baskısı altında yaşamaktadır. Bugün Ahıska Türkleri, o anda çaresi olmayan Balkar Türklerinin himayesine yönelmiştir. Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'ndeki etnik ve politik gerilimlerin yakın zamanda çözülmesi pek mümkün görünmemektedir (Özbay, 2011, s.163).

1.4.4. Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti

Çeçenya, Doğu Avrupa'nın en güneyindeki Kuzey Kafkasya'da yer almaktadır. Özerk cumhuriyetin başkenti Grozni şehridir. Çeçenya, Büyük Kafkasya'nın kuzeyinde yer almaktadır. Güneyi tamamen dağlıktır. Batıdan doğuya uzanan büyük dağlar, Kafkas sıradağlarının doruklarıdır. Çeçenistan'daki en önemli nehir Terek'tir. Çeçenya'daki toprak çeşitliliği, toprağa ve bitki örtüsüne de yansımıştır. Çoğunlukla yarı çöl olan Nogay Bozkır, kum tepelikleri ve makilerle kaplıdır. İklim değişkendir ve genellikle karasaldır. Çeçenya florası denilince akla ilk gelen asırlık ormanlardır (Kutlu, 2005, s.451).

Çeçenistan bol suyu olan çok verimli bir ülkedir. Yamaçları yoğun kayın, gürgen ve meşe ormanlarıyla kaplıdır. Cumhuriyetin birçok bitki türü Rusya'nın Kırmızı Kitabında yer almaktadır. Petrol rezervleri ve doğal gaz rezervleri bakımından zengindir. Çeçenya'nın ekonomisi büyük ölçüde petrol üretimi ve rafinerisi ile petrokimya endüstrisine dayanmaktadır. Çeçenya bir tarım ve hayvancılık ülkesidir. Ayçiçeği, üzüm ve sebze yetiştiriciliği de yaygındır. Ülkede hayvancılık da gelişmektedir (Demir, 2006,s.53).

1.4.5. İngušetya Özerk Cumhuriyeti

İngušetya Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Kafkasya içeriğinde Rusya Federasyonu ile ilişkili federal bir cumhuriyettir. Başkenti *Magas*'tır. Rusya Federasyonu'nun en küçük federal birimidir. İngušetya, Kafkasya'nın kuzey yamaçlarında yer almaktadır. Bol bitki örtüsüne ve doğal kaynaklara sahiptir. Ayrıca Çeçenistan'a komşu olduğu için petrol açısından da zengindir. En yüksek noktası 2993 metre yüksekliğiyle Stolovaya Dağı'dır. İngušetya'nın iklimi, Kuzey Kafkasya'nın geri kalanı gibi, esas olarak karasaldir. Kafkasya'nın ortasında yer aldığı için geçilmez ve ulaşılmaz bir bölgedir. Dolayısıyla ulaşımında engeller yaşanmaktadır. Dağlık alanlar tamamen karla kaplıdır (Tiskov ve Filippova, 2001, s.45)

Ormanlar, İngušetya'da önemli bir doğal kaynaktır. Değerli ağaç türleri kayın, meşe, çınar ve diğerleridir. Alanları 140 bin hektar olup, çoğunlukla park yeridir. İngušetya önemli dağ hidroelektrik kaynaklarına sahiptir. Nüfusun %38'i şehirlerde ve %62'si kırsalda yaşamaktadır. İnguş topraklarının çoğu ekime uygun verimli siyah topraklardan oluşmaktadır. İklimi de tarıma elverişlidir. İngušetya aynı zamanda bir tarım ve hayvan yetiştirme alanıdır. Yetiştirilen başlıca ürünler buğday, yulaf, arpa, şeker pancarı, ayçiçeği ve patatestir. Hayvancılık geleneksel endüstrilerden biridir. En önemli zenginlik, değerli metaller, petrol ve doğal gaz rezervleri, mermer, dolomit, kabuklu kireç taşı, kereste ve yüksek kaliteli tuğla döşemeyi içermektedir. Kafkasya'nın diğer ülkeleri gibi bu ülke de termal ve mineralli sular açısından oldukça zengindir (Perçinel, 2022, s.2).

1.4.6. Dağıstan Özerk Cumhuriyeti

Kafkasya'nın en karmaşık bölgesi olan Dağıstan, farklı dil ve lehçeleri konuşan 30'dan fazla etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde bu etnik grupların sayısı konuştukları lehçelerle birleştirildiğinde 10'a inmiştir. Dağıstan'daki etnik çatışma, Kuzey Kafkasya'nın diğer bölgelerine kıyasla uzun süredir azalmış, ancak bu çok etnikli İslam cumhuriyetinde yaygın şiddet hala mümkündür. Ülkenin sınırlı büyüklüğü ve yüksek doğum oranı, yerli halklar arasındaki ilişkileri zorlaştırmaktadır (Özbay, 2011, s.39).

Gaz zengini Dağıstan'da etnik huzursuzluk henüz patlamadı, ancak her zaman mümkündür. Ülkenin zenginliğinin ve siyasi gücünün paylaşılması Lezgiler, Kumuklar,

Dargiler, Nogaylar ve Tabasaranlar arasında etnik gerilimler yaratmaktadır. Bu gruplar Avar merkezleşmesine karşı çıkıyor ve "siyasi özerklik" talep etmektedirler. Hepsi ulusal politikayı savunuyor ve tüm bu gruplar ağır silahlara sahiptir. Dağıstan'ın Rusya'nın en fakir bölgelerinden biri olması da bölgede gerilimi artıran bir başka nedendir. Özellikle Dağıstan'da son yıllarda şiddet artmıştır. Elbette bunun tek bir nedeni yoktur (Sapmaz, 2013, s.11).

Bölge uzmanları, şiddetteki artışın nedenlerinin etnik farklılıklardan mafya rekabetine, komşu Çeçenya'daki silahlı grupların ve yerli koalisyonların saldırılarına, siyasi ve ekonomik çıkar çatışmalarından devlet suçlarına kadar çok çeşitli olduğunu ifade etmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Dağıstan halkı etnik çatışma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Etnik gerilimler, Moskova'nın Sovyet dönemi Dağıstan'daki hatalı göç ve toprak politikalarından kaynaklanmaktadır. Sistematik sürekli göç hareketi sonucunda Dağıstan'ın başkenti Mohaçkale'de yaşayan Avarların ve Dargların çoğu, cumhuriyetin siyasi ve ekonomik yönetiminin bu kişilerin mensuplarının elinde birikmesine neden olmuştur (Tavkul, 2007, s.30).

Dargiler ve Avarlar, Kumuk topraklarını işgal ederek Kumuklar ve Avarlar arasında etnik çatışma tehdidi oluşturmuştur. Avarlar ve Dargların etnopolitik birliği de bu olaydan doğmuştur. Lak halkı da bu etnopolitik ittifaka katılmıştır. Böylece Avarlar, Dargiler ve Lakların sosyo-ekonomik çıkarlarının birliği ve cumhuriyetçi iktidar yapılarının bu üç etnik grubun elinde birikmesi, yönetici sınıf olarak bu etnopolitik birliği oluşturmuştur. Dağıstan. Avar Dargi Lak kabilesinin etnopolitik birleşmesi, Lezgiler üzerinde sosyoekonomik baskı da yaratmıştır. Lezgiler ile Avar-Dargi-Lak kabilesi arasında etnik çatışma tehlikesi bulunmaktadır (Kanbolat, 2001, s.52).

Dağıstan'daki en önemli etnik çatışmalardan biri Lezgiler ile ilgilidir. Lezgiler, Azerbaycan Lezgilerine katılmak istemişlerdir. Lezgi ulusal hareketinin Sadval örgütünün amacı, Dağıstan'ın Lezgiler ile Azerbaycan'daki lezgli birleştirilerek bir Lezg devleti kurmaktır. Azerbaycan'da yaşayan Lezgilerin de Dağıstan'da yaşayan Lezgilerle birleşmek için örgütlendiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Rusya, Azerbaycan'daki Lezgin ayrılıkçı hareketlerini kullanmakta ve desteklemektedir. Çünkü Ruslar, Lezgiler üzerinden Azerbaycan üzerindeki baskılarını artırmışlardır. Dağıstan'ın etnik mozaikleri, cumhuriyetin ayrılıkçı hareketine karakteristik şeklini vermiştir. Sözde

ayrılıkçı hareketler İslami siyasi aşırılık yanlısı hareket Vahhabilik olarak ortaya çıkmıştır (Taştekin ve Özkaya, 2002, s.4).

1980'lerin başında ve 1990'larda Vahhab hareketi güçlenmeye başlamıştır. Vahhabilerin toplam sayısı az olsa da, ülkenin siyasi süreci üzerindeki etkileri artmaktadır. İlk olarak, iyi silahlanmışlar ve dağcılar kendi güvenlikleri için silahlanmaya teşvik edilmişlerdir. İkinci olarak, geleneksel İslami ruhaniyetin Vahhabi eleştirisi sadece bu dini gruplar arasındaki düşmanlığı körüklemekle kalmaz, aynı zamanda geleneksel İslam'ın taraftarlarını tehlikeli bir şekilde radikalleştirir (Kanbolat, 2006b, s.13).

Dağıstan'da Vahhabiliğe karşı dini saiklerle mücadele başlatmaya çalışmışlardır. Dağıstan'da uzun süredir faaliyet gösteren Vahhabiler toplumda bir derecede yer etmeyi başarmışlardır. Şu anda silah kullanılan çatışma yoluyla özgür bir seri devlet yaratmak istemişlerdir. Dağıstan'da klasik şekilde egemen bulunan Sünni mezhepsel yapılar bu çatışmanın bütünüyle haricinde ve karşısındadır. Dağıstan içinde çatışma Vahhabi gruplar ile Dağıstan'ın lokal / Dağıstan yönetimi arasındadır. Dolayısıyla bir iç çatışma hali bahse konudur. Dağıstan, idaresi oldukça güç bir bölge ve bugün Rusya sözkonusu görevle mücadele ediyor ve bölgede barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması için büyük çaba harcıyor. Bu çabalardan ağırlıklı olarak askeri araçları kullanmayı planlıyor (Sapmaz, 2013, s.10).

Aslında Rusya, Dağıstan'a ait Botlik bölgesi içinde özel bir dağ komando tugayı kurup konuşlandırmaya hazırlanırken, Karaçay-Çerkes bölgesinde de benzer bir tugay kurmayı düşünüyor. Rusya, Dağıstan'daki FSB bulunulurluğunu da güçlendirirken, bölgeye de destek kuvvetler gönderiyor. Aslında Rusya, Dağıstan'daki huzursuzluk ve buna bağlı olaylardan uzun süredir çok fazla kaygı duyuyor. Sözkonusu kaygı, Başkan Putin'in Güney Federasyonu tam yetkisi olan temsilcisi Dimitri Kozak'ın basında da tartışılan gizli raporu aracılığıyla zaten kamuoyuna açıklanmıştır. Rapor bir bölümünde Kozak, "Olaylar kontrolden çıkabilir ve Dağıstan dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir" diyor (Kutlu, 2005, s.451),

Rapor ayrıca yerel düzeydeki dini grupların etkisinin bunların oluşumuna yol açabileceğini belirtmektedir. Moskova, Dağıstan'ın başka bir Çeçenya olacağından kaygı duymaktadır. Sözkonusu manada Avarları, Dargeleri ve Laklar'ı potansiyel bir tehdit şekilde kabul edilen Moskova, kendileriyle ülke içinde hayatlarını başka etnik

gruplar arasındaki ciddi rekabettir. Moskova ise başa çıkmak için zaman bulmalarını asla istememektedir (Demir, 2006,s.53).

1.4.7. Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti

Ülke, doğuda İnguşetya ve Çeçenistan, batıda Kabardey-Balkar, kuzeyde Stavropol Bölgesi (Rusya Federasyonu) ve güneyde Gürcistan ve Güney Osetya ile sınırlanan, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyettir. Başkent Vladikavkaz'dır. Alanı 8000 kilometrekaredir. Nüfus 703.700'dür (Tiskov ve Filippova, 2001, s.45)

Osetler nüfusun yüzde 65,1'ini, Ruslar yüzde 20,8'ini, İnguşlar yüzde 4'ü ve diğer birçok topluluk geri kalanı oluşturuyor. Aralık 1991'de Rusya Federasyonu'na özerk bir cumhuriyet olarak dâhil edilmiş, 1994 yılında adına "Alanya" ibaresi ilave edilmiştir. Kuzey Osetya, Güney Osetya ve Gürcistan bağlantısını sağlayan "Daryal Geçidi" bu topraklar üzerinde yer almaktadır. Bu rota Kuzey Kafkasya'yı Trans-Kafkasya'ya bağlamıştır. 2008'de Gürcistan ile Güney Osetya arasındaki savaş sırasında buraya yerleşen insanlar Kuzey Osetya'ya taşınmıştır. Ülkenin güney kesimleri dağlıktır. %20 orman alanı ve %45 civarı tarım arazisinden meydana gelmektedir. Kazbek dağı en yüksek dağ olup 5033 metredir. Daryal, Mamişon ve Ruk boğazları kuzey-güney doğrultusunu birleştirmektedir. Önemli nehirler Şunşayı, Terçi, Gizel, Fiyag, İri, İrefi'dir (Özbay, 2011, s.39).

Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir yapılmaktadır. Şu anki devlet başkanı Vyacheslov Bitarov'dur. Osetya ve Rusya, nüfusa göre düzenlenmiş bir parlamento sahiptir. Vladikavkaz, Alagir, Digor, Mozdok en önemli kentleridir. Yaşayan insanların çoğu şehirlerde yaşıyor. 105 civarı köy bulunmaktadır. Daryal Geçidi, güney ülkelerine geçişler sunar. Güney Osetya ile güneyde Gürcistan arasındaki savaş sırasında bölgeye göçen birçok birey sözkonusu geçitten Kuzey Osetya eyaletlerine girmiştir. Bunun dışında İnguşetya'dan gelen İnguşlar da bu ülkede yaşıyor. Vladikavkaz, Rusya ile Gürcistan'ı birbirine bağlayan askeri yolun başlangıç noktası ve kuzeyden güneye ulaşım için önemli bir şehirdir. Ayrıca 1995 yılında Ruslar tarafından açılan bir tünel Vladikavkaz ile Gürcistan arasındaki trafiği yeniden sağlamıştır. Kuzey bölgelerdeki tarım alanları verimli sulama ile ekonomiye katkı sağlamaktadır. Mahsuller arasında mısır, buğday, arpa, patates, kenevir, şeker kamışı, meyve ve sebzeler bulunmaktadır.

Bu, Rusya Federasyonu'nun alkolün en sık üretildiği bölgelerinden biridir. Diğer bir sektör ise hayvancılıktır (Perçinel, 2022, s.2).

Sanayi ekonomisi makine üretimi, ahşap, el dokumacılığı, halı dokumacılığı, gıda, cam üretimi, kimyasal madde üretimi ve bunların faaliyet alanlarını içermektedir. Petrol rezervlerinin keşfedilmesiyle birlikte son dönemde ekonomide olumlu bir gelişme yaşanıyor. Petrol ve doğal gaz Rusya'dan geliyor. Elektrik, Terek Nehri üzerine kurulan santrallerden üretilmektedir. Bu çerçevede, ekonomide özel sektör istenilen düzeyde gelişmemiştir (Sapmaz, 2013, s.10).

Ülkenin resmi ve eğitim dilleri Osetçe ve Rusça'dır. Yeni nesilde Osetçe konuşanların sayısı azalıyor. Ayrıca Osetçe seçmeli ders olarak okutulmuştur. Resmi dil olarak Rusça hâkimdir. Ülkede okuma yazma oranının çok yüksek olduğu söyleniyor. Daha yüksek eğitim düzeyi 70-80'dir ve baskın teknik Yükseköğretim kurumları arasında Kuzey Kafkasya Devlet Teknik Üniversitesi, Kuzey Osetya Devlet Tıp Fakültesi, Dağ Devlet Turizm Üniversitesi ve pedagoji üniversiteleri bulunmaktadır. Kültürel yaşam açısından başkent Vladikavkaz'da müzeler ve altı devlet tiyatrosu bulunuyor. Ülkede her iki dilde de yayın yapan ve basan gazete ve dergiler bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri Alan Nysah, Komünist Osetya, Esk, Mk-Kavkaz, Narodi Kavkaz, Kuzey Osetya, Slovo'dur (Tavkul, 2007, s.28).

1.5. Dini Durumu

Bölgenin halkınca Hristiyanlık dini IV. yüzyıl içinde kabullenilmiştir. 301 yılı içinde Ermeniler tarafından Hristiyanlık dini devletin dini yapmışlardır. İnsanlarla Müslümanlar arasında bulunan farklılık yalnızca dini yöndendir. Hayat biçimleri aynı kalmıştır. 18. yüzyılda Osetler ve Svanlar arasında Hristiyanlık yayılmıştır. Gürcistan, Hristiyanlığın Çeçenya, Osetya ve Avarlar arasında yayılma göstermesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Hristiyanlığın Kabardey halklarına yayılması Ruslar vasıtasıyla olmuştur. Ancak 710 yılında Arapların bölgeye gelmesiyle İslamiyet yayılmaya başlamıştır. O dönemde İslamiyetin yayılmasında Arap-Hazar (Türk boyları) savaşları etkili olmuştur. Selçuklu devletinin yerleşim ve din politikalarıyla bölgede İslam'ı yaydığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde bölge halkının dini yapısı korunsaydı da İslam'ın yayılması kolay olmuş; çünkü yüzyıllardır bölgede. Çeçenistan gibi İslam'ın Araplar tarafından yayıldığı yerlerde halk Şafii mezhebine, İslamiyet'in Türkler tarafından yayıldığı yerlerde ise Hanefi mezhebine mensuptur. Osmanlı

İmparatorluğu'nun yıkılışı sırasında yaşanan büyük katliamlar ve göçler, Rusya'nın işgal ettiği toprakların dini yapısını da etkilemiştir. Kafkasya bölgesinde çok az Yahudi dini bulunmaktadır. İran ve Bizans'tan göçen Yahudilerle Yahudiliğe geçen bazı Hazarlardan meydana gelmektedir. (Çelikpala,2006a, s.42).

1.5.1. İlk Dinler

Adıgeler, “Tha” adlı yüce bir tanrıya tapmışlardır. Ancak zamanla tabiatlarına ve tabiat olaylarının seyrine göre tanrılar edinip onlara semboller vererek çoktanrılı putperestliği benimsediler (Yıldız, 2014, s.25).

Gürcüler ve Ermeniler erken dönemde Hristiyanlığa geçmişler, ancak Romalılar, Bizanslılar ve Cenevizliler Hristiyanlığı kıyıdaki Çerkesler ve Abhazlara getirmişlerdir. Ancak, Hristiyanlığın Kafkasya'nın iç kesimlerinde fazla bir etkisi olmamıştır. Kafkas gezginleri, Abhaz Hristiyanlığının haça saygı, oruç ve Paskalya kutlamalarından oluştuğunu belirtmişlerdir. Bahse konu hususta Ahmed Cevdet Paşa hatıratlarında ve Bijishkyan benzeri bölgeyi ziyaret eden seyyahlarda, bu bölgelerde yaşayan Çerkeslerin İslamiyet'i veya Hristiyanlığı seçseler bile pagan geleneklerini sürdürdüklerinden bahsedilmektedir (Şahin, 2015, s.508).

Rus subayı Feodor, anılarında Abhazların Kafkasya'da yaptıkları geziler sonucunda Hristiyan ve Müslüman Hristiyan günlerinin beraber kutlandığından söz etmektedir (Kılıçoğlu, 2004, s.20).

Macar Dominikli rahipler, Kafkasya'ya bir Katolik Hristiyan mezhebi getirmektedir. Ancak bu rahipler bazı Çerkes Ubıh kabilelerini etkilemeyi başarmışlardır. Hristiyan misyonerler Orta Kafkasya'daki Osetleri ve İnguşları kısa bir süre etkilemiştir (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

Fatih'in Kırım'ı fethiyle (1461) Kafkasya'ya Hristiyanlığın gelişi durmuştur. Ancak 19. yüzyılda Rus Kırım ve Kafkasya. 19. yüzyılda Hristiyanlık bölgede yeniden faaliyet göstermeye başlamıştır. Rusların Hristiyan etkisi Batı ve Orta Kafkasya'da etkili olsa da Çeçenler ve Dağıstanlıları etkilememektedir. Dağıstan'dan bazı Çeçenler ve Gürcüler nüfuz sahibi Hristiyan olmuşlardır. Çünkü İslam'ın ilk yıllarından başlayarak İslam, Doğu ve Güney Kafkasya'ya gelmiştir. Kuzey Kafkasya'yı kapsayan bölgede büyük bir devlet kuran Hazarlar, Müslüman Arapların ilerleyişini

durdurmuştur. Hazarlar bile kendilerini Arap ve Bizans etkisinden kurtarmak için Yahudiliği (Yahudiliği) resmi dinleri olarak benimsediler (Çelikipala, 2006a, s.42).

Ancak bu dünyaya yansımamakta ve Kafkasyalılar hala tanrıların ve şamanların geleneklerine göre yaşamaktadır. İslam tüccarlarının etkisiyle İslam, Kafkasya'ya ve Kazan'ın doğusuna, özellikle Dağıstan'a yayılmıştır. Bundan sonra Dağıstan ve tüm Çeçenler İslam'ı kabul etmiştir. Ruslar ve Osmanlılar daha sonra Kafkasya'nın Hristiyanlaştırılması ve İslamlaştırılması konusunda rekabet etmektedir. Yerel imamlar, İmam Mansur, İmam Şamir ve müritlerinin yanı sıra Osmanlı paşaları ve alimleri de Çerkesleri ve diğer beyazları İslam'a çevirmişlerdir. Ruslar sadece eski Hristiyan Osetyalılar, Gürcüler ve Ermenilere karşı geçerlidir. Ruslar, Adıge/Çerkesleri ve Abhazları kısmen Hristiyanlığa döndürmeyi başarmışlardır. İslam halifelerden Kafkasya'ya Derbent üzerinden Azerbaycan üzerinden Dağıstan'a kadar ulaşmıştır. İslam ordusu, halife Hz. Ömer döneminde MS 642 yılında Azerbaycan'a gelmiştir. Derbent'teki Hazarların elindeki İslam Devleti güçleri, Süraka bin Ömer liderliğindeki günümüz Azerbaycan ve Ermenistan'daki toprakları fethetmiştir. İslami güçler Hazarlarla bir anlaşma yaparak Derbent'i iki ülke arasında sınır yapmıştır. Halife Osmanlı İmparatorluğu döneminde Selman bin Rabia komutasındaki bir ordu Derbent'i geri almıştır. Hazarların İslam güçlerini tekrar mağlup etmesi üzerine İslam Devleti Derbent'ten çekilmiştir. Halife Hertz Ali İbn Ebi Talib döneminde Kafkasya'da yeni saldırılar patlak vermiştir. Çünkü Derbent, Kafkas Dağları'nın kuzeyine açık bir şehirdir (Sapmaz, 2013, s.10).

Emevîler döneminde Dağıstan bölgesine seferler yapılmıştır. 730 yılında Maslama doğmuştur. Derbent ve Dağıstan, Abdülmelik'in seferine tamamen katılmıştır. Mesleme orayı İslamlaştırmak için oraya buraya camiler yaptırdı ve bazı Arap aileler buraya yerleşmiştir. Halife Hişam gerçekten de Derbent'i ziyaret etmiştir. Abbas'ın soyundan gelen Mesleme, Hazreti Şamhar b. Abdullah'ı Dağıstan genel valisi olarak atamıştır. Şamhal adı, o kişinin adından türemiştir. Laklar kolayca Müslüman olduklarından Araplar Laklar'a Gazi unvanını takmışlar ve bu şekilde onlara "Gazi Kumuk" adını vermişlerdir. Kureyş Araplarını Kaytag bölgesine getirerek Kureyş köyünü oluşturan Araplar, yöneticilerine Utsumi adını vermektedir. Tabasaranların başına Muhammed Masum'u atamışlardır. Sonrasında yöneticilerine Masum/Masumi/Usumi adını vermektedir. Söz konusu yerlere kadılar da atanmıştır.

Ancak sonraki yıllarda Derbent hariç, Hazarlar hep diğer bölgelere akın yapmışlardır (Tiskov ve Filippova, 2001, s.45)

Abbasiler döneminde bölgede savaşlar olsa da çok fazla sınır değişikliği olmamıştır. Abbasiler Suriye ve Mezopotamya'dan 7.000 Arap getirip bölgeye yerleşmektedir. Hazarlar periyodik olarak Dağıstan'a saldırdılar, ancak Derbent'i fethedip güneye gidemediler. İslam bu şehirden Kafkasya'ya yayılmıştır. Derbent şehrinde Bulgaristan'ın iç kesimlerine yapılan Müslüman ticareti, İdil bölgesindeki Bulgar Tatarlarının erken bir aşamada İslamlaşmasına neden olmuştur. İslam, özellikle Dağıstan bölgesinde, Hazarların zayıflaması ve yıkılmasıyla o dönemlerde tam anlamıyla yerleşmiştir. İslam yavaş yavaş Dağıstan'ın içlerine giriyor. Araplar döneminde İslam dini sadece Hazar Denizi kıyısındaki şehir ve köylerde geniş bir alana yayılmıştır. Ancak Dağıstan'ın iç kesimlerindeki Avarlar ve diğer kabileler 11. yüzyıla kadar Müslüman olmadılar ve animist/pagan olarak kaldılar (Tavkul, 2007, s.28).

Araplardan sonra Selçuklular İslam tasavvufunun etkisini hem Güney Kafkasya'ya hem de Dağıstan'a getirmektedir. İslam, Moğol ve İlhanlı istila ve baskılarıyla zayıflamışsa da, Altınordu Devleti'nin İslam'ı kabul etmesiyle Dağıstan'da İslamiyet güçlenmiştir. İslam, Selçuklu etkisinde özellikle Güney Kafkasya'daki Gürcüler arasında yayılmasına rağmen, Timur'un Hristiyanlar üzerindeki baskıcı, aşağılayıcı ve yıkıcı baskısı, Hristiyanların ve diğer din mensuplarının İslam'dan uzaklaşmasına ve onlarla İslam arasına duvar örmesine neden olmuştur (Özby, 2011, s.39).

1.5.2. İslam'ın Yayılışı

İslam, Çerkes bölgesine çok sonra Osmanlı ve Dağıstanlı hocalar ve imamlar/naiblerle gelmiştir. Arap gezgin Mesudi, Çerkesya gezisi hakkında izlediklerini ve fikirlerini bir kitap içinde toplamıştır. Mesudi, "Buranın ana dilini konuşan halklar birlik olsa Alanların burayı işgal edemeyecekleri açıktır" demiştir (Yıldız, 2014, s.25).

Altınordu Devleti'nin kurulmasından sonra İslamiyet'i özellikle İslam'ı tercih eden Sultan Berke ve Kırım Tatarları, Nogaylar ve öbür Türk toplulukları kabul etmiştir. Kazan ve Ufa bölgesinde Müslüman yaşamı Özbekistan'ın Altınordu Hanı zamanında başlamıştır. Geriye İslam'a geçmeyen küçük bir Tatar ve Türk grubu

kalmıştır. Altın Orda tebaası arasında Müslüman Çerkezler ve bazı komutanlar da vardı (Şahin, 2015, s.508).

Memlûk sultanları, aslen Çerkesler ve Kuzey Kafkasya Türkleri oldukları için özellikle ehemmiyetlidir. Memlûk sultanları, bilhassa Sultan Baybars döneminde, alim, hoca ve dinî eserler göndererek Altınordu hükümdarlarını ve halkını İslam'a döndürmeye çalışmışlardır (Kadırbayev, 2015, s, 351).

Elbette İslam dininin kuzeyde ve Dağıstan'da yayılması Kuzey Kafkasya halklarını da etkilemiştir. Müslümanlaştırılmış bölgelere yakınlık derecesine göre Çeçenler ve Kabarlar, Avarlar aracılığıyla kısmen İslam'a geçmişlerdir. Kuşkusuz Timur'un Altın Orda devletini yıkması, İslam'ın Kafkasya'da yayılmasını durdurmuş ve Slavların ve dolayısıyla Hristiyanlığın önünü açmıştır (Baysal ve Lüleci, 2015, s.66).

Güney Azerbaycan'da Türk şeyhi Safevi'nin oğlu ve torunları, Safevi devletinin kurulmasından sonra Şiiliği benimsemiş ve günümüzün Azerbaycan'ında hayatını sürdüren Türkler arasında Şiiliğin yayılmasını sağlamışlardır. Dağıstanlılar ise Derbent'te Kızılbaş veya Safevi Şiiliğinin yayılım göstermesini durdurmuştur. Nitekim Safeviler ve daha sonra Şii özelliği taşıyan hanedanlar tarafından Derbent'te yaptırılan cami ve medreseleri, İranlıların bölgede nüfuzu yokken insanlar yıkmıştır. Safeviler daha sonra buraları ele geçirmişse de yerel imamlar ve şeyhler hiçbir surette Şiiliği benimsememiştir. Azerbaycan ve İran bölgesi bütünüyle Şii olmasına rağmen Dağıstan'da bu mezhep ayakta kalamamıştır. Dağıstanlı, Şafi'nin mezhebinde kaldı(Yıldız, 2014, s.25).

Güney Kafkasya artık Osmanlılar ile Safeviler arasında bir mücadele bölgesidir. Hatta Özdemiroğlu Osman Paşa Safevileri bir süreliğine buradan uzaklaştırdıktan sonra Osmanlı padişahına ve halifesine hutbe bile okunmuştur. Daha sonra Ruslar da bu savaşa katıldı (Çelikipala, 2006a, s.41-42).

İslam, Çeçenistan'a nispeten uzun bir süre içinde gelmiştir. Buna doğanın gösterdiği etki, dağ ve orman bariyeri, ulaşımın güçlüğü ve buraların alınamaması neden olmuştur. Hâlbuki İslamiyet, ova ve dağ eteklerindeki köylerin halkına kolay ulaşılabilir yerlerde ulaşmıştır. İslam, Dağıstan'ın çabalarıyla Çeçenlerin içlerine kadar ulaşıyor. Çeçenler dini eğitimlerini daha fazla Dağıstan bölgesinde bulunan medrese ve hocalardan almışlar ve İslamiyet'i kendi bölgelerinde yaymaya

çalışmışlardır. Aralarında en önemli kişi İmam Mansur'dur. Çeçenya'nın bütün bölgelerine İslam'ı yayan ve ilk defa İslam çatısı altında birleştiren odur. Dağıstan'da olduğu gibi tasavvuf/tarikatlar da zamanla Çeçenya bölgelerine yayılmıştır. Osetler ise İslam'ı ilk olarak Kabardaylar aracılığıyla tanımışlardır. İslam, Altın Orda bölgesinden Kabardinlere/Kabarday ailelerine gelmiştir. O zamanlar Kabardeyler, Kuzey Kafkasya'nın savunucularıdır. Kabardeyler, Kırımhlılarla ittifak halinde topluca İslam'ı benimseyen ilk Çerkes kabileleridir (Kanbolat, 2006b, s.13).

Çerkes kıyı bölgelerindeki Çerkeslerin Hristiyanlıktan animizme dönüşleri, Kırım ve Taman'ın Osmanlılar tarafından fethi ile başlamıştır. Cezeri Kasım Paşa, 1480 yılında Kefe, Taman ve Termuk camilerini yaptırmıştır. Osmanlılar, Çerkesler arasında Hristiyan-animist-İslam sentezi biçiminde inanan ve görülen Çerkesler arasında İslam'ı etkin bir biçimde yayamamışlardır. Fakat Ruslar, Küba'yı aşarak Osmanlı Devleti'ni tehdit etmeye başlayınca, İslam dinini genişletme siyasetine yöneldiler (Kutlu, 2005, s.451).

İslam'ın Çerkes bölgesinde örgütlü ve planlı bir şekilde yayılması Ferah Ali Paşa'nın gelişiyle başlamıştır. Ancak Bizans'ın yıkılması ve Hristiyanlarla olan bağları sayesinde İslam dininin çok yavaş da olsa burada yayılmaya başladığını söylemek gerekmektedir. Görünüşte İslami olmalarına rağmen, iç kısımlarda ve yukarı ve derin ormanlık vadilerde yaşayan Çerkesler, animist etkilere ve özelliklere sahip olmaya devam etmektedir. Çerkeslerin 1864'teki sürgünlerine kadar kutsal saydıkları büyük ağaçların altında çok önemli toplantılarını gerçekleştirmeleri bunun kanıtıdır (Demir, 2006,s.53).

10. yüzyılda Bizanslılar Osetleri/Veleri Hristiyanlaştırmaya çalışsalar da, Osetler şekil olarak Hristiyan olmuşlar ve putperest yaşam tarzlarını ve yaşam tarzlarını sürdürmüşlerdir. Alan kralı Hristiyan olmasına rağmen halk putperesttir. Alanlar, Abbasiler altında Hristiyanlığı bırakarak İslam dinine geçmeye başlamışlardır. Bölgeler Müslümanlığı seçince Bizanslı rahip ve piskoposlar gittiler. Fakat Cengiz ordusu tarafından gerçekleşen devasa istila ve İlhanlıların neticesi ile Alan'da İslam'ın gelişmesi durmuştur (Yıldız, 2014, s.25).

Altın Orda devleti İslam'ı kabul edince İslam Alanlara geri döndü. Altınordu Han, Alanlar'ın merkezinde Tatartup adında uzun minareli bir cami yaptırmıştır. Ancak Altın Orda'nın yıkılmasıyla birlikte Alanlar, Rusların bölgesine geldiklerinde, tam

olarak kabul etmedikleri İslam inancını yeniden terk ederek, Hristiyan/putperest olarak yaşamaya geri dönmüşlerdir. 16. yüzyılda Rus etkisi, Osetlerin tamamen Müslüman olmasını engellemiştir. Ruslar, Osetyalılara bile özel önem vermektedir. Çünkü Gürcü Derceli yolu/geçidi buradan geçmektedir. Ruslar, Osetleri yeniden adlandırmıştır. İmam Mansur, Osetya'nın Dudarov ailesini İslam'a döndürdüyse de, ileriki senelerde müridizm hareketi dahi Osetlerin İslam'a geçmesini etkilememiştir. Osetya'da yalnızca Digor, Kurtatin ve Tagaur kabileleri Müslüman kalmıştır. Zamanla diğer yerlere göçen Osetlerin sadece birkaçı Müslüman oldu (Şahin, 2015, s.508).

Çeçenler, İslam'ın gelişinden önce bile pagan/animist dini özellikler sergilediler, ancak çok az Çeçen Hristiyanlığa veya Zerdüştlüğe geçmiştir. Çeçenlerin ve İnguşların İslama girmesi çok uzun sürmüştür. İslam ilk defa Çeçenya'da Dağıstan VIII tarafından tanıtılmıştır. 20. yüzyılda gelmeye başlamıştır. İslam'ı ciddi olarak ancak XIV. Yüzyılın sonlarında Çeçenya bölgelerine yayılmaya başlamıştır. İnguşların İslamlaşması daha sonra gerçekleşmiştir. 18. yüzyılın sonlarında İnguşetya toplu halde İslam'ı benimsemeye başlamıştır. Dağıstan İmamı ve İmam Mansur'un burada büyük etkisi bulunmaktadır. Müridizm etkisi altındaki Rusların ateşli Hristiyanlığına rağmen, Çeçen-İnguşetya bölgesinde İslam tamamen kabul edilmiştir (Tiskov ve Filippova, 2001, s.45)

İslam öncesi Şamanist / Animist ve yarı Hristiyan olan Karaçay-Balkarlar/Balkarlar ve Alanlar/Osetler ve bazı Çeçenler (Kistinler), İnguşlar, Çerkes hinterlandı toplulukları gibi İslam'ı benimseyen son topluluklardır. 1040 yılında Karaçay-Balkar bölgesinde bir kilise bulunmuştur. Ancak animistik / şamanik etki Karaçay Balkarları arasında da yaygındır. Hristiyanlık Karaçay-Balkar'a Gürcistan Kraliçesi Tamara (1184-1213) döneminde gelmiştir. İslam bu bölgeye Kabardeyler tarafından getirilmiştir (16. yüzyılın sonları). Dağıstan'da XVI-XVIII yüzyıllarda mollalar, İslam'ı öğretmek ve çok az ilgilenmek için Kabardey, Çerkesya ve Karaçay-Balkar'ın Çeçen bölgelerine gelmişlerdir (Kanbolat,2005b, s.184).

Abhazya'da İslam ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun bu toprakları fethiyle gelişmiştir. Ancak Hristiyanlık etkisini birkaç yüzyıl daha burada göstermiştir. Abhazlar Müslüman olmalarına rağmen bazı Hristiyan adetlerini unutmamışlar ve Hristiyanlığın belli başlı adetlerine göre yaşamışlardır. Acaristan'ın Gürcü bölgesi, Osmanlı etkisi altında İslam dinini benimsemiştir. İslam, Kafkasya'ya Dağıstan üzerinden girmiş, ancak Çerkes ve Abhaz bölgelerini etkileyememiştir. Tatarlar

Kabardey/Kabardey bölgesini etkilese de, İslamiyet iç bölgelere ulaşmamıştır (Demir, 2006,s.53).

Ancak Tatarların, Altınordu'nun ve Memlüklerin çabalarıyla, Müslüman tüccarlar aracılığıyla da bazı Çerkez beyleri ve halkı İslam'a döndürülmüştür. Çerkesler arasında, Natuhai, kıyı Çerkesleri topluca İslam'a katılmıştır. Daha sonra Osmanlı paşalarının gayretleriyle, özellikle Ferah Ali Paşa'nın Soğucak'a vasi olarak atanmasıyla Abazinler, Ubükhler, Şapsığlar, Besleneyle ve diğer aşiret ve topluluklar İslam'ı iyice öğrenmeye ve yaşamaya aşlamışlardır. Rodney ve Jane'in patronları bile kâfir olarak görülüyor (Yıldız, 2014, s.25).

1.5.3. Hristiyanlığın Seyri

Kafkasya'nın Roma'da başlayan ve Bizans'ta devam eden kolonizasyon ve Hristiyanlaşması Cenevizliler ile devam etmiştir. Ayrıca Roma Katolik Kilisesi ve Macar kiliseleri de bölgede kiliseler kurmuş ve misyonerlik çalışmaları yapmıştır. Bizans imparatoru Justinianus (527-560) Nalçık kilisesini yaptırmış ve başpiskoposluğu kurmuştur. Gürcü kiliseleri güçlü olduklarında, başta Abhazya olmak üzere sınır bölgelerindeki Çerkez, Oset ve Çeçen-İnguş köylülerini etkilemişlerdir (Kutlu, 2005, s.451).

XIV. Yüzyılda Bizans. Ayrıca Kefe'de bir kilise kurdular ve Taman Yarımadası'nda iki ayrı başpiskoposluk kurmuşlardır. Ancak ibadet dilleri Yunanca ve Latince olduğu için Hristiyanlık kıyı bölgeleri dışında iç kesimlerde pek etkili olamamıştır. Son Ruslar hem Çerkesler hem de Abhazlar arasında Hristiyanlığı uygulamış olsalar da, Rus işgal politikası onların baskı zamanları dışında İslam'a geçmelerini engelleyememiştir (Demir, 2006,s.53).

Bununla birlikte, kısmen fayda sağlasalar ve antlaşmalar yaparak yardım görmüşlerse, Çeçen Hristiyanlar, Kabardeyle ve Abhazlar ve çok az Çeçen Hristiyan varmıştır. Bu bölge insanlarını birleştiren birlik fikrinin ana teması İslam'dır. Kısa ömürlü Çerkes kuvvetleri ise çok parçalı aşiretler nedeniyle hızla dağılmışlardır (Kanbolat,2005b, s.184).

2. BÖLÜM

KUZEY KAFKASYA POLİTİKALARI

2.1. Rusya

Kafkaslar üzerinden Türkiye ve İran'a, oradan da Orta Doğu ve Akdeniz'e uzanma gösteren Rusya, 1991 kayıplarını artırmak istememektedir. Çeçenya'nın kaybetmemek için tüm insan haklarına ve uluslararası anlaşmalara karşı mücadele ettiği açıktır. 1990 sonrası dağılma sürecinde Rusya, Estonya-Letonya-Litvanya ile batıya olan deniz ilişkisini, Ukrayna-Moldova ve Gürcistan ile bulunan ilişkisinin ehemmiyetli bir bölümünü Karadeniz'e kaybetmiştir (The Constitution of the Russian Federation, Tarih yok).

Rusya, Putinle beraber ilk kez karşılaşılan zararlar vermek yerine kayıp ettiklerini tekrar kazanmaya çalışmaktadır. Sözkonusu arama, Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı devamlı odak noktasında tutması ihtiyacını doğurmaktadır. Ancak Putinle başlangıç gösteren modern bir "Sovyetleşme" döneminin yaşandığı da bir gerçektir. Diğer bir deyişle, tüm gücün merkez içinde biriktiği ve federal cumhuriyetlerin göreceli bağımsızlığının gittikçe kısıtlı hale getirildiği, adım adım uygulanan ve her fırsatın kullanıldığı bir yönetim biçimidir. Kuzey Kafkasya'nın Rusya topraklarında bulunduğunu ve bu nedenle güvenliği için elzem olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır (Uslubaş, 2005, s.138).

Rusya Federasyonu, Rusya'nın stratejik çıkarları doğrultusunda Kuzey Kafkasya'yı ana stratejik alan şeklinde tanımlamaktadır. Kafkasya'yı Rusya'nın arka bahçesi şeklinde görerek alandaki nüfuzunu çoğaltmaya uğraştığını her zaman dile getirmektedir. Rusya, Kuzey Kafkasya alanı, Rusya'nın Avrupa bölümündeki İslam cumhuriyetleri ve dahası Ukrayna (Kırım Tatarları) gibi ülkeler üzerinde büyük etkiye sahiptir (Naushabayeva, 2005, s.275).

Aşırı dinsel hareketlerin bölgede tehlikeli bir şekilde genişlemesi Rusya'nın çalışmasını güçleştirmektedir. Rusya, sert olmayan bir göbek şeklinde kabul ettiği Kafkasya'yı denetlemek açısından her zaman her yolu değerlendirmiştir. Rusya Federasyonu'nun odağının, geçmişe saygı duyan kuvvetli bir odağı hükümet yapmak için her zaman Moskova faydalarını önde bulundurmaktadır. Kuzey Kafkasya vizyonu

tamamen güvenlik ve gözetime öncelik vererek geliştirilmiştir. Bölgenin ekonomik kalkınmasını güvence altına alan politikalar üretmek yerine besledikleri ülkelerin başarısız rejimlerini desteklemek, bölgenin yerli halklarının kalkınmasını engellemek ve onlara karşı çıkanlara karşı önyargılı olmak benzeri siyasetler gerçekleştirmişlerdir. Uygulamalar Çeçenya'da olan eylemlerinde ülkelerarası çatışma yasalarını ihlal etmelerine rağmen genellikle insan haklarını ihlal etmekten kaçınmadılar (Uslubaş, 2005, s.138).

Rusya, Kafkasya bölgesi, bölgesel kaynaklardaki monopol durumunu yitirmemek açısından mümkün olan tüm politik, askeriye ve siyasi araçları kullanmaktadır. Bu fikir altında oluşturulan yoğun çevre politikasının uygulanmasına bakıldığında, bu durum açıkça görülmektedir. Bu kapsamda Rusya bölgedeki ülkeleri BDT çatısı altına almak, iç işlerine müdahale ederek istikrarsızlığı artırmak, askeri iş birliği ile bölgeye Rus askerlerini yerleştirmek, kuzeyde Vahhabiler ile geleneksel İslamcılar arasında etnik çatışmaları körüklemek gibi politikalar izlemektedir (Starovoitova,(1998, s.36)'dan akt. Dağı, 2001, s.133).

Kafkasya. Kuzey Kafkasya, Hazar Havzasını birbirine bağlayan Karadeniz ile Orta Asya ve oradan da Avrupa ile trafik yolları üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle askeri operasyonlar için çok önemli bir alandır. Artık Güney Kafkasya'da kafasına göre silahları ve askerleri toplayamayan Rusya, Kuzey Kafkasya'da silah ve asker toplamaktadır. Kuzey Kafkasya, lokal gerilimleri mazaret göstererek, geleneksel kuvvetlerin silahlandırılmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (AKKA) sınırlarını takip etmekte ve bu sınırları aşmaktadır. AKKA, çeşitli bahanelerle gerekli asker azaltma ve asker çekme işlemlerini gerçekleştirmeye çalışmakta ve bölgedeki askeri varlığını sürdürmenin yollarını aramaktadır (Brzezinski, 1997, s.109).

Türkiye ve birçok Batılı ülke bu durumu emniyet, tutarlılık ve savaşmama için bir tehdit şeklinde görmektedir. Sözkonusu askeriye toplanmasının temel amacı, Kuzey Kafkasya denetlemek ve modern bir hat çizmektedir. Kafkasya gelecek hayatı çok fazla belli olmama haline mahkûmdur. Kuzey Kafkasya Rusya'nın kuzeydeki gücünü sınırlamak için bir engel olarak kullanılırken, Çeçenler Ruslara karşı silahlı güç olarak savaşmışlardır. Bölgede İsrail ve Amerikan etkisinin Güney Kafkasya'da yayılmasını kolaylaştırmaktadırlar (Brzezinski ve Sullivan, 1997' dan akt.Purtaş, 2005, s.160).

Batı ülkelerinde yaşayan ilim insanları Kuzey Kafkasya bölgesini barikat şeklinde tanımlasalar da Çeçenleri sözkonusu bariyerin görevlileri şeklinde göstermektedir. Yüzyıllardır süren sözkonusu halin devam etmesi anlaşılır bir durumdur. Hazar bölgesi yeni bir çatışma alanı olarak ortaya çıkarken çatışmaların devam edeceği ve başka alanlara genişleyeceği söylenebilmektedir. Rusya Federasyonu, başta Kuzey Kafkasya olmak üzere Kafkasya'daki etnik çatışmaları önlemek için gerekli tedbirleri almakla birlikte, Transkafkasya'da köken mücadelelerini teşvik etmekte veya minimum denetimli provokasyonlar gerçekleştirmektedir (Alpay ve Öztürk, 2005, s.11).

Cumhuriyetler içinde ve cumhuriyetler arasında sorunların ortaya çıkması, bu sorunların daha sonra merkezi hükümet tarafından çözülmesi, cumhuriyet yöneticileri arasında yetki ve yükümlülük dağılımına ait modern öneriler, Moskova ile cumhuriyetler arasında bulunan bağlantıların her yönünü tespit etmektedir. Geçmiş zamanda bulunduğu gibi günümüzde de Rusya Federasyonu, köken gruplarını destekleyerek bağımsızlığa kavuşabileceğine inandığı toplulukları kontrol altına almanın yollarını aramaktadır. Transkafkasya'da Rusya tarafından teşvik edilen ve desteklenen etnik ayrımcılık, yakında Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerinde, özellikle Kuzey Kafkasya'daki özerk cumhuriyetler ve özerk bölgelerdeki diğer güç merkezleri tarafından ona karşı kullanılacaktır (Tolz (1998, s.1004). 'dan akt. Dagı, 2001, s.136).

Orta Asya ve Kafkasya uzmanı Boriss Sokolov, Rusya'nın Kuzey Kafkasya politikası konusunda radikal bir görüşe sahiptir. Boris Sokolov'a göre, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla jeopolitik durum tamamen değişmiştir. Transkafkasya cumhuriyetleri bağımsızlık elde etmiştir. Ermenistan haricinde Gürcistan ve Azerbaycan ile bağlantılar sıcak değildir. Transkafkasya, Türkiye ile savaşmak ve Karadeniz'e ve ılık denizlere ulaşmak için bir köprü olma rolünü çoktan kaybetmiştir. Bunun en bariz işareti, Türkiye artık Rusya düşmanı değildir (Prizel, 1998, s.243).

Rusya'nın Kafkasya'yı aştığı günümüzde Kuzey Kafkasya bölgesinin stratejik önemini yitirmesinin nedeni budur. Sokolov'a göre söz konusu cumhuriyetlerin çok fazla ekonomik değeri yoktur. Bölge için en kötü şey Kuzey Kafkasya'nın dağlık bölgelerinin neredeyse tamamının iç savaş içinde olmasıdır ancak barış bölge için mümkündür. Yüzbinlerce askeri ve polis gücünün varlığı sayesinde Rusya'da kalmak zorundadır. Bu nedenlerle Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'nda

kalması için kabul edilebilir bir nedeni yoktur. Sokolov, Kuzey Osetya ve Rusya Adıge Cumhuriyeti dışındaki cumhuriyetlere bağımsızlık tanınarak bu ağır yükün Moskova'nın omuzlarından alınması gerektiğine inanıyor ve Rusya'nın uzak gelecekte Kuzey Kafkasya cumhuriyetlerinden kaçınılmaz olarak çekileceğini iddia etmiştir (Dagı, 2002a, s.245).

2.1.1. Önemi

Kafkasya bugün İki jeopolitik seviyeden oluşmaktadır. Rusya Federasyonu sınırları içindeki Adıge, Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Kuzey Osetya özerk cumhuriyetlerini içeren Kuzey Kafkasyadır. Güney Kafkasya Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın bağımsız cumhuriyetlerinden meydana gelmektedir. Kafkasya, birkaç nedenden dolayı Rusya Federasyonu için önemlidir (İşyar, 2004, s.10).

Bu nedenlerin birincisi, Kafkasya, Rusya Federasyonu'nun iç ve dış güvenlik ayrımının en bulanık olduğu bölgelerden biridir. Dolayısıyla Kafkasya, Rusya Federasyonu'nun iç, dış ve güvenlik politikasını doğrudan etkileyen bir bölgedir. İkincisi, Güney Kafkasya'nın üç ülkesi bugün Moskova için Türkiye ve İran'a karşı önemli bir tampon bölge görevi görüyor. Üçüncüsü, Çar I. Peter liderliğindeki "ılık denize ulaşmak" politikasının bir parçası olarak, Kafkasya Karadeniz kıyılarının Türkiye ve İran ile olan sınırı Rusya Federasyonu için önemlidir (Naushabayeva, 2005, s.246).

Dördüncüsü, Kafkasya, Batı ile Rusya Federasyonu arasında jeopolitik bir rekabet alanı haline gelmiştir. Beşincisi Kafkasya'da 1990'ların başında şiddetle tırmanan ve Moskova'nın müdahalesiyle donan tüm çatışmalar, sonraki dönemde yeniden alevlenerek Moskova'nın siyasi ve askeri girişimlerini yeniden dondurarak bölgesel ve küresel etkiler yaratmıştır. Altıncısı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Kafkasya'nın güneyi, yani Güney Kafkasya, Rusya Federasyonu ile Batı arasında bir savaş alanı haline gelmiştir. Rusya Federasyonu, Güney Kafkasya'yı münhasır bir bölge olarak görmekte ve bölgede rakip bir güç istememektedir (Özdağ, 1996, s.172).

2.1.2. Topluluklar

16. yüzyılda Çeçenler ve Kabardaylar ve daha sonra Dağıstan bölgesinin bazı reisleri Ruslarla diyalog başlatmışlardır. Diğer düşmanlarına karşı korumacı/koruyucu anlayış ve ittifak ya da yardım için Rus Çarından istemeye gitmişlerdir. Kafkaslar, düşmanlarına karşı yardım almak için Ruslara katılmak istemişlerdir. Kırım Hanlığı'ndan Çerkes topraklarına yapılan seferler genellikle savaş ganimeti ve esirlerini ele geçirmeyi amaçlamıştır (Prizel, 1998, s.243).

Osmanlılar, Çerkes topraklarını İran ve Ruslara yönelik seferler için bir atlama noktası olarak kullanmıştır. Osmanlılar hiçbir zaman tüm bölgenin fethinden yana olmamıştır. Fatih Sultan Mehmed, Kırım'ı, Kuban kıyılarını ve Taman Yarımadası'nı fethettiğinde, ticaret köle ticareti ve diğer yöntemlerini kullanan Cenevizlilerden Türklere ve Kırımlara dönüşmüştür. Bu şekilde insan ticaretinin tarafı farklılaşmış ve Memlûklere giden insanlar artık Osmanlılara yönelmişlerdir. Zaman geçtikçe insan ticareti önemli hale gelmiştir (Dagı, 2002b, s.155).

2.1.3. Sovyet Döneminde Kuzey Kafkasya Politikası

Rusya'nın bölgesel stratejisini, Putin ile birlikte tartışılacak olan 2000 senesine dek bulunan Sovyet sonrası süreç ve 2000 yılı sonrasında şeklinde ayırıma tabi tutmak mantıklı hale gelecektir. Zira 2000 senesine dek kendi dahili sorunları ve değişimleriyle uğraşan Rusya, tarih boyunca hükümet bulamama durumunu görmüş ve egemenlik savaşı göstermiş ve Kuzey Kafkasya'nın etnik açıdan zengin halklarının egemenliğine hak ettiği şekilde karşı koyamamıştır. Zayıflayan merkezi hükümete karşı özgürlük çatışmaları, 1994'te başlangıç gösteren Çeçen özgürlük davranışıyla yoğunlaştı ve 1996'da Moskova rejimi Çeçen Mücahidleri görevden almak zorunda kalmıştır. Öte yandan Rusya'nın geçmişten bugüne kullandığı temel stratejisi, etnik farklılıkların ve ulusal rekabetlerin yarattığı otoriteyi askeri, siyasi ve ekonomik durumda kullanarak bölgede tek güç olmaya çalışmaktır (Uslubaş, 2005, s.139).

Rusya'nın idari sorunları ve merkezi hükümeti güçlendirmeye yönelik yasal düzenlemeleri nedeniyle, Putin'in devlet başkanı olarak seçilmesi, federal eyaletlerin yasalarını federal anayasaya uyarlamak için bir dizi yasal düzenleme başlatmıştır. Sovyet sonrası otoriteden yararlanarak Dağıstan ve Kuzey Kafkasya dışından yayılan Vahhabi hareketi süratle genişlemekte ve Kafkasya insanların özgürlük isteklerine

dinsel bir mana vermeyi sürdürmektedir. Dağıstan'da çok fazla etkisi bulunan Vahhabi mücadelesi, lokla sünni insan sayısına karşılık bir mücadele şeklinde bulunsada, kökensel mücadelelere dinsel mücadeleleri de ilave etmesi muhtemeldir (Naushabayeva, 2005, s.276).

2.1.4. Sovyet Dönemi Kuzey Kafkasya Siyasi Yapısının Temeli

Rusların gerçekleştirdiği Bolşevik Devrimi sırasında Kuzey Kafkasya insanların katılımıyla oluşturulan “Birleşik Dağlılar Cumhuriyeti” çok fazla sürmemiştir. Fakat Bolşevik insanlar sahada iktidara geldiklerinde cumhuriyeti hemen ortadan kaldırmayıp Sovyet kıyafetleri giydirip 20 Ocak 1920 tarihinde Rusya Federasyonu’nun “Dağlık Muhtar Cumhuriyeti” ismini vermişlerdir. Benzer taktikleri çar zamanının da Türkistan Valiliği’nde kullanarak “Türkistan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” kurulmuştur. Bir sene sonrasında Dağıstan’ı sözkonusu cumhuriyetten ayırmışlardır. 1 Eylül 1921 tarihinde Kabardey vilayeti farklı bir Muhtar vilayeti (bölgesi) şeklinde kurulmuştur. 1922 yılında Karaçay-Çerkez Muhtar eyaleti (30 Kasım) ve Balkar Milli Okrugı’nın (ilçe) kurulmasıyla Dağlık Özerk Cumhuriyeti yeniden küçülmüştür. Şimdi Çeçenya, İnguşetya ve Osetya bölgeleri söz konusu cumhuriyetten kalmıştır. 1924’te İnguş ve Kuzey Osetya’nın Muhtar bölgesi (7 Temmuz) kurulduğunda, dağ cumhuriyeti kendiliğinden ortadan kalkmıştır (İşyar, 2004, s.11).

27 Temmuz 1922 tarihinde kuruluşu gerçekleşen Adıge-Çerkez Muhtar Oblastı, 1936 yılında Adıge Muhtar Oblastı şeklinde değiştirilmiştir. 12 Ocak 1922 tarihinde kurulan Karaçay-Çerkez Muhtar Oblastı, 26 Nisan 1926 tarihinde Karaçay Muhtar Oblastı ve Çerkez Milli Okrug’u olarak ikiye ayrılmıştır. İkincisi daha sonra 30 Nisan 1928’de Çerkez Muhtar Oblastı statüsüne yükseltilmiştir. 1944’te Karaçayların sınır dışı edilmesinden sonra Muhtar Oblastları lağvedilmiş ve Çerkez Muhtar Oblastı ile birleştirilmiştir. Karaçaylılar aklanarak barınaklarına geri getirildikten sonra 9 Ocak 1957’de Karaçay-Çerkez Muhtar bölgesi restore edilmiştir (Naushabayeva, 2005, s.247).

Kabarday-Balkar Muhtar Cumhuriyeti, Balkarların 1944’te kovulması ve Balkarların tasfiye edilip geri dönmesiyle aynı gün yeniden kurulmasıyla aynı serüveni yaşamıştır. Burada ilginç bir gelişmeye işaret etmekte fayda bulunmaktadır. Karaçaylar ve Balkarlar (Malkar) benzer topluluklar halinde bulunmalarına ve benzer dili

paylaşmalarına nazaran, lisan ve kökene göre birbirinden değişik özerk cumhuriyetler halinde birleştirilmiştir. Ardından Çeçen ve İnguş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti doğmuştur. Çeçen toprakları 30 Kasım 1922’de, İnguş Muhtar toprakları ise 7 Temmuz 1924’te oluşturulmuşlardır. 15 Ocak 1934 yılında iki bölge Çeçen-İnguş Muhtar Vilayeti olarak birleştirildi ve 5 Aralık 1936 tarihinde yönetsel durumları Muhtar Cumhuriyeti’ne yükseltilmiştir. Fakat her iki toplum da tamamen kovulunca 7 Mart 1944’te cumhuriyetleri lağvedilmiştir. Beraat edip Karaçay-Balkarlar olarak geri döndükten sonra 8 Ocak 1957’de cumhuriyetleri yeniden kurulmuştur (Dagı, 2002b, s.155).

Kafkasya’da bugünkü çatışmaların fitilini ateşleyen tohumlar, 1936’da Stalin tarafından atılmıştır. Stalin, demografik düzenlemelerle milletleri kontrol altında tutmak ve bölgede olan Rus halkının azınlık haline gelmesini engellemek talep etmiştir. Sözkonusu amaca erişmek açısından Stalin, daha sonra çok karışık kökensel sorunların yolunu açan bir dizi özerk cumhuriyetler/bölgeler yaratmıştır (Starovoitova,(1998, s.36)’dan akt. Dagı, 2001, s.134).

2.2. İran

1990’ların başında İran bu alanda çok aktif olmuştur. Ancak daha sonra bu ilgi azalmıştır. İran ilk bakışta ideolojik bir ülke gibi görünmektedir. Ancak Ayetullah Humeyni’nin vefatından sonra Tahran çok pragmatik bir tavır almaya çalışmaktadır. Müslümanların korunmasına ilişkin açıklamaları daha inatçıydı ve İran halkını hedef alıyormuştu. İran’ın Çeçenistan karşı davranışıyla fikirsell propaganda arasında çok fazla büyük değişiklik göstermektedir. İran bugüne kadar İslam Konferansı Örgütü mensubu olarak Çeçenistan meselesinin sözkonusu organizasyonun gündemine alınmasını engellemiştir. Rusya’nın İran’a bu tavrından dolayı resmen teşekkür etmesi çok ilginçtir. Rusya’nın müttefiki İran, Kuzey Kafkasya’yla bağlantılı konularda yöre insanının Müslümanlığına nazaran sorunları Rusya içişleri şeklinde anladığını açıklamaktadır (Kızıl, 2013, s.32).

2.3. Gürcistan

Kafkasya’nın üç özgür ülkesinden Gürcistan; Karadeniz, Türkiye, Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan ile sınırı olan bir ülke olarak, Orta Asya ile Avrupa arasında tam anlamıyla bir geçit/köprü konumundadır. Rusya Federasyonu’nun da bu durumun

farkında olduğu ve çeşitli bahanelerle bölgedeki askeri varlığını sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. BDT üzerinden “yakınlık doktrini” uygulamak, Kafkasya’yı arka bahçesinde görmek, Gürcistan’daki askeri üslerin kapatılmasına karşı çıkmak, Ermenistan ile yakın ilişkiler sürdürmek ve bölgede askeri güç bulundurmak bu yaklaşımı açıkça göstermektedir. Bu Rus politikasının esas amacı, Kafkasya ve Orta Asya’nın girişini Türkiye kapatarak nüfuzunu ve denetimini devam ettirmektedir (Bilge, 2012, s.244)

Gürcistan, tüm Kuzey Kafkasya ve tabii ki Çeçenistan diğer ülkelerle ilişkilendiren kapıdır. Rusya, Gürcistan’daki Çeçenistan mücadelesini kuşatmak ve bitirmeyi düşünmektedir. Tüm söz konusu nedenlerle Rusya Gürcistan’ı denetlemek istemektedir. Bunun için Gürcistan’daki var olan sorunlardan beslenmekte ve RF-Ermenistan ittifakı üzerinden ABD-AB-Türkiye cephesine cevap vermeye çalışmaktadır (Otruş, 2004, s.23).

Başlangıçta BDT’ye katılmayı reddeden Gürcistan’da RF, Abazalar, Acara, Ermeniler ve Lezgiler gibi etnik tebaaları kullandı ve Gürcistan’ı Birliğe katılmaya mahkûm etmek için siyasi ve ekonomik baskı kullanmıştır. Gürcistan’da olan Güney Osetya, esasında Kuzey Kafkasya bölümüdür, fakat bölünmüştür. Abhazya ve Panki Vadisi sorunları Rusya-Gürcistan bağlantılarında da Kuzey Kafkasya ilgilendiren problemlerdir. Gürcistan, batılı ülkelerin tarafı dış politikası doğrultusunda NATO ve AB’ye katılma yolunda uğraşmaktadır. Bu bağlamda Abhazya, Acara ve Güney Osetya’nın toprak bütünlüğünün sağlanması için Rus askerlerinin ülkelerinden çekilmesini ve bu sorunların çözülmesi için asker bulunan üs tiplerinin arındırılmasını talep etmektedir (Abhazya ve Güney Osetya’da Rus barış güçleri, Acaristan ve Cevahiti’de Rus üsleri mevcuttur) Böyle bir hal Rusya ile Gürcistan arasındaki ilişkilerde gerginlik yaratır ve ABD’nin bölgeye girmesi için fırsat yaratır (Sapmaz, 2013, s.35).

2.3.1. Abhazya Anlaşmazlığı

Abhaz probleminin esasında, Gürcistan sınırlarında bulunan ve jeolojik şekilde Kuzey Kafkasya’nın bir bölümü olan özerk Abhaz Cumhuriyeti’nin bağımsızlaşma arzusu yatmaktadır. Sovyetler döneminde Karadeniz sahilinde Gürcistan katılımı olan özerk Abhazya Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının arkasından tek taraflı olarak Gürcistan’dan bağımsızlığını bildirmiştir. Ardından Gürcistan ile Abhazya

arasında Gürcü birliklerinin Abhazya başkenti Sohum gelmesi ve Abhazya birliklerinin tepki göstermesiyle başlayan çatışma, topyekûn bir savaş haline geçmiştir. Söz konusu mücadele birkaç ay devam etti ve 30 Eylül 1993'te Gürcü birliklerinin ve Gürcü insanların Abhazdan çekilmesiyle sona ermiştir. Savaşta her iki yönden hemen hemen binlerce insan yaşamını yitirmiş ve yine binlerce Abhaz Gürcü yerinden ayrılmıştır. 1992-1993 çarpışması Abhaz'a yalnızca toplumsal ve iktisadi yıkım getirmemiş, aynı zamanda Gürcistan ile birleşme olasılığını da büyük ölçüde ortadan kaldırmış görünmektedir (Mert, 2004, s.51).

Çatışma sırasında Kuzey Kafkasya özerk cumhuriyetleri RF'ye Abhazya lehine baskı yapmış ve RF'nin müdahalesi Gürcistan'la bağlantıların gergin hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Abhazya ve Gürcistan problemi zamanımızda da sürmektedir. Gürcistan, Abhazya'nın bağımsızlık, birlik veya konfederasyon taleplerini kabul etmiyor. Ayrıca Abhazya-Gürcistan mücadelesi esnasında Abhazya'dan göçen Gürcü insanların geriye dönüşlerinde de problemler yaşanmaktadır. Daha önce Gürcistan'daki etkisini sürdürmek istediği için Abhaz rejimini destekleyen RF, son olarak olası bağımsızlığın emsal teşkil etmesinden korkarak Gürcistan sınırları içinde çözülmenin uygunluğunu belirtmiştir. Söz konusu konuda Rusya Devlet Başkanı Putin, Abhazya sorununu Gürcistan dahili problemi şeklinde kabul ettiklerini, Gürcistan vatan bütünlüğünü desteklediklerini, Rusya Federasyonu'nun diğer bir ülke toprakları üzerinde mücadeleye girme niyetinde bulunmadığını ifade etmiştir. Abhazya'dan RF birliklerinin çekildiği ülkede sadece sınır güçleri güçlendirilecektir (Kanbolat, 27 Eylül 2006, s.2).

2.3.2. Güney Osetya Anlaşmazlığı

Osetya, bölgeyi fetheden Rus çarlarının Gürcistan'da ülkenin güneyini kontrol altına almasından bu yana coğrafi olarak Kafkasya'dan ve siyasi olarak parçalanmış bir devlettir. Sovyetlerin dağılması sonrasında Kuzey Osetya, Rusya Federasyonu'nu meydana getiren devletlerden birisi iken, Güney Osetya Gürcistan'ın bir bölümü şeklindedir (Güney Osetya Anlaşmazlığı, Tarih yok).

Güney Osetya Gürcistan'dan koparak Kuzey Osetya'ya katılma arzusu ve Rusya'nın bu çatışmada Osetleri koruması Gürcistan ile gerilim yaratmıştır. Osetya ile Gürcistan arasındaki ihtilaf çözülememiştir. Rusya söz konusu problemi Gürcistan'ı kontrol etmek için değerlendirmektedir. Güney Osetya ile Gürcistan arasında bulunan

gerilim 1989 yılında Güney Osetya Sovyet Rusya'nın bir parçası olarak Kuzey Osetya'ya katılmak istemesi sebebiyledir. Gürcistan 1990'da özgürleşmesiyle Güney Osetya özerkliği kaldırılmış Tiflis ile birleştirildi ve mücadele başlamıştır. Rusya yardımı Osetlerin tarafında giden mücadeleler, çok sayıda Osetyalı ve Gürcü'yü mülteci durumuna düşürdü. Fakat sözkonusu çarpışmalar çözümü sağlayamamıştır. Günümüzde Güney Osetya, Tiflis egemenliği haricinde yaşamaya devam etmektedir. Gerçek durum, Oset milliyetçiliğinin ana hedefi olan Güney Osetya'nın genelde Rusya ve özelde de Kuzey Osetya ile uyumuna izin vermektedir. Güney Osetya'nın Gürcistan'daki geleceğine inancı olmayan Güney Osetya rejimi, Kuzey Osetya ile fiili bir birliği meşrulaştırmaya uğraşmaktadır. Bu konuda son sözü söyleyen RF, Osetya'nın talebini desteklemiyor. İlk olarak, Güney Osetya'nın ilhakı, RF'nin gücü, kaynakları ve becerileri olmadığı uluslararası sisteme meydan okuma anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, iki Osetya'nın Kuzey Kafkasya'da birleşmesi, Rusya'nın kontrol etmesi zor olacak daha büyük ve daha güçlü bir Osetya ile sonuçlanabilir ve gelecekte bağımsızlık arayışına girebilir ki bu RF için arzu edilen bir durum değildir. Ayrıca RF'ye katılarak Gürcistan'a karşı kullandığı önemli bir aracını kaybetmiş olacaktır (Turksam, Tarih yok).

Gürcistan ise Osetya'nın bağımsız olması ya da Rusya'ya katılması durumunda başta Acar ve Abhazlar olmak üzere ülkedeki diğer etnik azınlıkların da ayaklanmasından endişe etmektedir. Benzer endişelerle Rusya için Güney Osetya'daki nüfuzunu kaybetmek, kısa sürede toprak kaybetmek anlamına gelebilecektir. Ayrıca ABD'nin Karadeniz havzasında güç depoladığının farkında olan Rusya, yeni bir çevreleme politikasının kurbanı olmak istememektedir (Akkan, tarih yok).

2.3.3. Panki Vadisi Anlaşmazlığı

Amerikan askeri varlığının Orta Asya'da ilk kez 'yakın çevre'sine yerleşmesine direnemeyen Moskova, Kafkasya'da da geri adım atmış ve böylece 11 Eylül daha sonra Kafkasya, Amerika ve Rusya içinde zımnen Kuzey ve Güney Kafkasya olmak suretiyle iki tesir alanına bölünmüştür. Kuzey Kafkasya, Rus hâkimiyet alanında bırakılırken (ki Kuzey Kafkasya'yı meydana getiren yedi cumhuriyet aslına bakarsanız Rusya Federasyonu içinde yer almaktadır), Güney Kafkasya'ya Amerikan askeri varlığı yerleşmeye başlamıştır. Gürcistan'ın kuzeydoğusunda, Çeçenistan sınırında yer edinen Panki Vadisi'nde Kaide militanlarının bulunmuş olduğu iddiasına dayanarak (bugüne dek bu iddiayı destekleyen bir kanıt rastlanmamıştır) 200 Amerikan

askeri eğitimci Gürcistan'a gelmiş ve Gürcü ordusunu eğitmeye başlamıştır (Sezgin, Tarih yok).

Panki Vadisi Gürcü-Çeçen sınırında 65 km. uzunluğa haiz ve Tiflis'in 190 km. Kuzey Doğu'sundadır. Vadide 8-12 bin Çeçen sığınmacı yaşamaktadır. Rusya, gerek 1. Çeçen savaşında (1994-96), gerekse 2. Çeçen savaşında (1999-...) bu vadiye Çeçen direnişçilerin olduğunu iddia ederek vadiye müdahale etmek istememektedir. Gürcistan buna izin vermezken Rusya, 2000-2002 yılları içinde vadiyi belli aralıklarla bombalamış ve Rus-Gürcü gerginliğinin artmasına sebep olmuştur (Bolat, (tarih yok).

Gürcistan, bilhassa ikinci Çeçenistan Savaşı'ndan sonrasında Rusya'nın askeri ve siyasal baskılarına maruz kalmıştır. Çeçen militanların Gürcistan'ın Panki Vadisinde toplandıklarını ve Rusya'ya karşı düzenlenen askeri operasyonların buradan yönetildiğini iddia eden Rusya, Panki Vadisine askeri operasyon regüle etmek için Gürcistan'ı ikna etmeye çalışmış sadece başarı göstermiş olamadıktan sonrasında Gürcistan sınırlarında denetimi arttırmış ve Gürcistan vatandaşlarına vize uygulamasını getirmiştir. Özellikle Panki Vadisi problemi gündeme taşındığı vakit ABD, bu mevzuda Gürcistan'ı siyasal ve askeri açıdan desteklemiş, Rusya'yı ciddi bir halde uyarmıştır (Assam (tarih yok).

RF'yi Gürcistan mevzusunda aslanan rahatsız eden Panki Vadisi'nde barındığı iddia edilen Çeçenler değil, Gürcistan'ın Rusya Federasyonu'nu bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılaması ve bu tehdidi bertaraf etmek için olabildiğince Rus nüfuz alanından uzaklaşmaya çalışması; Türkiye, ABD, Avrupa devletleri ile yakın ilişkiler geliştirmesi ve NATO'ya üyeliği hedeflemesidir. Ancak Rusya Federasyonu mevcut Çeçenistan sorununu Gürcistan üstünde bir baskı unsuru olarak kullanabilmektedir. Rusya ve Gürcistan içinde ABD'nin de müdahil olduğu krizde gaye Panki Vadisi'nde var olduğu iddia edilen Çeçenler değildir. Çeçenistan problemi RF'nin Gürcistan mevzusunda rahatsızlığını dile getirmek için bir vasıta olarak kullanılmaktadır (Ekici, 2002).

2.4. Azerbaycan

Rusya'nın Azerbaycan'a yönelik dış politikası komşuluk stratejisi bağlamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Azerbaycan, önemli petrol rezervlerine sahip olduğu için Rusya'nın yönetmek istediği Transkafkasya ülkelerinden biridir. Rusya'nın

Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Dağlık Karabağ ihtilafında taraf olması ilişkileri etkilemektedir. Çeçen meselesi de ilişkide rol oynayan bir tartışmadır. Birinci Rus-Çeçen savaşı sırasında (1994-1996), Rusya, Azerbaycan'ın Çeçenleri desteklediğini iddia etmiş Azerbaycan ise reddetmiştir. İlişkilerde Çeçenya boyutunun veya tüm Kuzey Kafkasya boyutunun yeniden ortaya çıkması, Ağustos 1999'da Dağıstan'da yaşanan olaylar ve ardından Rusya'nın uluslararası terörizmle mücadele temelinde Çeçenya'yı işgaliyle başlamıştır. Bu dönemde Rusya bir yandan uluslararası terörle mücadelede Azerbaycan'dan destek isterken, diğer yandan Azerbaycan'ı Çeçenleri desteklemekle suçlamıştır. Azerbaycan'ın Dağıstan'da savaşı Vahhabilere silah sattığı ve sınır kontrollerini artırdığı da iddia edilmiştir. Kuzey Kafkasya'daki bu gelişme, Rusya'da yaşayan Azeriler üzerinde baskı oluşturmuştur. 2000 yılında Azerbaycan'ın Çeçenlere yardım ettiği ve yardım koridoru işlevi gördüğü yönündeki açıklamalar gerilimi artırmıştır. Rusya'nın Çeçenistan'daki askeri başarısı, Azerbaycan'ın yardım taleplerini kesin olarak reddetmesi ve BDT içindeki ilişkileri iyileştirme çabaları sonucunda Kuzey Kafkasya'da yaşanan olaylar sonucunda artan gerilim azalmaya başlamıştır (Cafersoy, 2000, s.36).

Dağıstan Lezgilerinin Azerbaycan Lezgileri ile birleşerek büyük bir Lezgin devleti kurma hedefinden de Rusya-Azerbaycan ilişkileri etkilenmektedir. Bu amaçla Sadval organizasyonu oluşturulmuştur. Rusya, Azerbaycan'ın Lezgin hareketlerini Azerbaycan'a karşı birleşmek için kullanmıştır. Ermenistan, Karabağ dışında ikinci bir cephe açmak amacıyla Azerbaycan'daki Lezgileri kışkırtacak adımlar da atmıştır. Rusya-Azerbaycan ilişkilerindeki en büyük sorunlardan biri Dağlık Karabağ sorunudur. Ermenilerin çoğunlukta olduğu bu bölge 1998'de Ermenistan'la birleşmek istedi ancak Azerbaycan bunu reddedince çatışmalar başlamıştır. 1991 yılında Azerbaycan Karabağ'ın özerk statüsüne son verip doğrudan merkeze ilhak edince bölgede yaşayan Ermeniler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu gelişme Azeri-Ermeni savaşını başlatmış, Ermeniler Azeri topraklarının bir bölümünü ve Dağlık Karabağ bölgesini işgal etmiştir. Savaş sırasında Ermeniler Rusya ve İran'ın desteğini almıştır. Bugün Azerbaycan topraklarının yüzde 20'si Ermeni işgali altındadır. Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİT) bağlı Minsk Grubu çözüm arayışlarını sürdürmektedir (İşyar, 2004, s.11).

12 Eylül 2022'de Azerbaycan-Ermenistan sınırında Azerbaycan ve Ermeni güçleri içinde bir takım çatışma çıktı ve 2021-2022 Azerbaycan-Ermenistan sınır

krizinde mühim bir artışa işaret etmiştir. İki taraf da gerginlikten birbirini görevli tutmuştur. Ermenistan Savunma Bakanlığı, Azerbaycan'ın Başargeçer, Goris, Sotki ve Cermuk kasabaları civarlarındaki Ermeni mevzilerine top ve ağır silahlarla saldırdığını ve topraklarının bir bölümünü işgal ettiğini söyledi, bu ondan sonra NASA uydu görüntüleri tarafınca doğrulanmıştır. Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Ermenistan'ın Taşken, Kelbecer ve Laçın yerleri yakınlarında “büyük çaplı provokasyonlar” düzenlediğini ve Ermenistan'ın iç sınır bölgesindeki oldukça sayıda stratejik tepeyi ele geçirdiğini söyledi (Hancilova, 2001).

Rusya'nın Dağlık Karabağ ihtilafında Ermenistan'ı desteklemesinin bir diğer önemli sebebi de Çeçenistan meselesidir. Çünkü Çeçenya'yı kontrol edebilmek ve Transkafkasya'da güçlenebilmek için Moskova'nın Ermenistan gibi güvenilir bir müttefik üzerinde güçlü bir etki yapması gerekmiştir. Rusya, Azerbaycan ve Gürcistan'a karşı benzer bir hedef izlemiştir (Haleddin, 2001, s.2).

Dağlık Karabağ sorunu çözülürse Rusya'nın Transkafkasya'da ve dolayısıyla Kuzey Kafkasya'da da etkinliğini tesis etme ve sürdürme kabiliyeti zayıflayacaktır. Bu durumda Rusya'nın Kafkasya'nın “donmuş istikrarsızlığından” faydalanabileceği ileri sürülebilmektedir. Aksi takdirde, Rusya'nın Ermenistan'daki askeri varlığının gerekçesi büyük ölçüde ortadan kalkacaktır. Rusya, Ermenistan'daki askeri varlığına dayanarak Gürcistan'ı Cevahtya (Cevahat) üzerinden, Azerbaycan'ı ise Dağlık Karabağ ve Nahçıvan üzerinden kontrol etme kabiliyetine sahiptir. Rusya, Dağlık Karabağ sorununu çözmesi için Ermenistan'a baskı yapabilecek tek ülkedir. Rusya'nın müdahale etmemesi ve ABD'nin sorunun çözümü için müdahale etmesi bölgedeki Rus etkisini sınırlayan bir faktördür (Kasım, 2006, s.237).

2.5. Ermenistan

Güney Kafkasya cumhuriyetleri arasında Rusya'nın stratejik ortağı olan Ermenistan, konumu itibariyle Rusya için önemlidir. Rusya ve İran'ı kuzey-güney ekseninde birbirine bağlar, ancak doğu-batı ekseninde enerji kaynaklarının transferi için bir geçiş bölgesidir. RF, Güney Kafkasya bölgesindeki nüfuzunu kaybetme endişesi taşımakta ve bunu önlemek için en sadık müttefiki Ermenistan'a ekonomik ve siyasi destek sunmaktadır. Azerbaycan ve Gürcistan'ın batı yönelimi nedeniyle bölgedeki Rus hegemonyasının önemli bir parçası olabilecek tek ülke Ermenistan'dır. Bu ülkedeki askeri varlığı, RF'nin Azerbaycan ve Gürcistan üzerinde baskı kurmasına ve Güney

Kafkasya'daki nüfuzunu korumasına yardımcı olmaktadır. 11 Eylül terör eylemleri ve sonrasında yaşananlar Rusya siyasetini ve tüm uluslararası sistemi etkilemiştir. Ancak 11 Eylül'den sonraki gelişmeler, Rusya'nın Kuzey Kafkasya'daki Çeçenya'da daha rahat hareket etmesine izin verirken, Güney Kafkasya cumhuriyetlerindeki etkisini azaltmıştır. Ancak Rusya'nın Ermenistan üzerindeki etkisi askeri, siyasi ve ekonomik alanda devam etmektedir. Rusya'yı ülke güvenliğinin koruyucusu ve garantörü olarak gören Ermeni çevreleri, Rusya'nın ülkedeki nüfuzunu desteklerken, Ermenistan'ı tarihsel olarak Rusya'nın müttefiki, belki de Rusya'nın çıkarlarına aykırı gören bir bakış açısı, Kafkasya'da bir kayırmacılık politikası yaratıyor. Ermenistan'dan. Ancak Kafkasya'daki genel istikrarsızlık ve etnik çatışmalar, Rusya'nın bölgedeki politikasını etkilemiş ve Rusya'nın da maşası olmuş, Rusya-Ermeni ilişkilerini de etkilemiştir. Ermenistan ile Rusya arasında defalarca dile getirilen stratejik işbirliği, Ermenistan'dan çok Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmektedir. Rusya, Ermenistan'ı bölgede askeri üs ve Azerbaycan ile Gürcistan'a baskı aracı olarak kullanıyor (Haleddin, 2001, s.3).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hakim konumunu sürdürme ve özerk cumhuriyetler dışında diğer özerk bölgelerin toprak bütünlüğünü koruma politikası izleyen Rusya'nın toprak bütünlüğünü tehlikeye atma politikası izlemesi paradoksaldır. Rusya da bu çelişkiyi Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tehdit eden Dağlık Karabağ ihtilafında Ermeni güçlerine destek vererek göstermiştir (Kasım, 2006, s.238).

Rusya, Dağlık Karabağ sorununun çözümünde kilit role sahiptir. Sorunun çözülmesi Kafkasya'nın istikrarı için önemlidir. Bölgede Ermenistan-Rusya ve Türkiye-Azerbaycan kutuplaşması sürmektedir. Ermenistan'ın stratejik ortaklık kapsamında Rusya'nın desteğini aldığı komşu ülkelerle ilişkileri de gelişmektedir. Azerbaycan-Karabağ ihtilafının yanı sıra Gürcistan ve Cevaheti bölgesinde yaşayan Ermenilerin ayrılıkçı eğilimleri sorun yaratmaktadır. Ayrıca Ermeni toprak talepleri ve soykırım iddiaları nedeniyle Türk-Ermeni ilişkileri geriliyor. Azerbaycan ve Gürcistan'ın Rus hakimiyetini ortadan kaldırma ve Batı ile bütünleşme hedefine doğru ilerlediği dikkate alındığında, Rusya-Ermeni ortaklığının gelecekte de devam edeceği söylenebilmektedir. Rusya, bu ortaklığı kullanarak bölgede bir kez daha nüfuzunu korumaya çalışmaktadır. Ancak ABD bölgeye girerse belki Rusya da hareketlerini sınırlayacaktır. Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlığı ABD için önemlidir. Rusya, Kuzey Kafkasya'nın

güvenliği için Güney Kafkasya'yı kontrol etmek istese de bunu Ermenistan üzerinden sürdürüyor (İşyar, 2004, s.12).

2.6. Amerika Birleşik Devletleri

ABD yönetimi, Rusya-Çeçen çatışmasının tırmanarak topyekun bir savaşa dönüştüğü Aralık 1994'ten bu yana Rusya'nın korkunç insan hakları sicilinin tamamen farkında olmasına rağmen, krizle mücadele etmek için hiçbir şey yapmamıştır. Rusya'nın Çeçenya'ya yönelik vahşi saldırılarını kınamak istemedi, Rusya'nın çöküşünü ulusal güvenliği için bir tehdit olarak gördü ve bağımsız bir Çeçen ulus-devletinin kurulmasını dış politika çıkarları arasında görmemiştir. ABD dış politika yapıcılarına göre Çeçenya'nın bağımsızlığı bir domino etkisi yaratacak ve bu da diğer Rus ulusal azınlıklarının da bağımsızlıklarını talep etmelerine yol açacaktır. Bu, zaten etnik, dini ve siyasi açıdan hassas bir bölgede istikrarı tehlikeye atacaktır (Dagı, 2001, s.185).

2001 yılına kadar ABD, Çeçenya konusunda Rusya'ya karşı etkili olabilecek bir tavır almayı reddetmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne göre Çeçenya'nın bağımsızlık hareketi “yasadışı” idi ve bu nedenle Rusya toprak bütünlüğünü savunmak zorundaymış. ABD, Rusya'nın toprak bütünlüğünü sağlama çabalarını desteklerken, Rusya'yı insan hakları ihlallerinden dolayı kınamayı da ihmal etmemiştir. Endişe esas olarak Rus ordusunun faaliyetleriyle ilgiliymiş. ABD, Rusya'yı uluslararası hukuk, Helsinki Nihai Senedi, Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ihlalleri konusunda defalarca uyardı, ancak ABD, Rusya'yı Çeçenya'daki ihlalleri konusunda uyarmıştır. Durum pek değişmemiştir. ABD, Rusya'nın Çeçenlere yönelik istismarını azaltmak için önemli adımlar atmamıştır. Genel olarak, bu dönemdeki Amerikan politikasının, Rusya'nın Çeçenlere yönelik aşırı ayrımcı ve kışkırtıcı muamelesi üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, çatışma boyunca Rusya ile ikili müzakerelere devam etmiştir. Rusya'ya ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulanmamış ve BM, AGİT ve AK (Avrupa Konseyi) gibi uluslararası aktörler bunu yakından takip etmemiştir. Avrupa dışında ABD, Rusya'nın Çeçenya'daki ihlallerine tatmin edici bir yanıt verememiştir. ABD'de 11 Eylül, Putin ve Bush yönetimlerinin uluslararası terör tehdidine karşı yeni bir yaklaşımın yolunu açmıştır. ABD, müdahale stratejisini kendi ülkesinin acıları için tek taraflı güç kullanarak meşrulaştırmıştır. Dünyada “terörizme” karşı tek taraflı güç kullanımı yasal olmasına rağmen, Rusya Çeçen sorununu dünya kamuoyuna “terör sorunu” olarak

sunmayı başarmış ve diğer dünya ülkelerinin politikasının “onayını” almıştır. Çeçenya’da gerçekleştirilmiştir (Taşdemir, 2002, s.236).

Çeçenya ve bölücü teröre bugüne kadar Batı ve ABD’nin desteğini bulamayan Rusya, 11 Eylül terör saldırılarının ardından istediği konjonktüre kavuşmuştur. Bu anlamda İslami teröre karşı iş birliği, Rusya ve ABD’nin çıkarlarını uyumlu hale getirmiş ve Rusya, Çeçenya ve çevresi meselesinde serbest kontrol elde etmiş ve dünya çapında terör faaliyetleri tarafından tanınmış ve desteklenmiştir. Dünyanın her yerinden Moskova Çeçen meselesini bir iç mesele olarak uzun süredir savunan Rusya, Batı’yı boykot etmiştir. 11 Eylül olaylarından sonra Batı, Çeçenya meselesinin Rusya’nın iç sorunu olduğunu ve Çeçenlerin eylemlerinin terör eylemi olarak değerlendirilebileceğini kabul etmiştir. Ancak Afganistan ve Irak’taki operasyonlardan sonra ABD, belki de bu operasyonlarda Rusya’nın tam desteğini alamadığı için pozisyon değiştirmiştir. Ocak 2004’te Moskova’yı ziyaret eden ABD Dışişleri Bakanı Powell, Çeçenya meselesi de dahil olmak üzere Rusya’yı sert bir şekilde eleştirmiştir (Yalçinkaya, 10 Ocak 2007).

Ancak Amerika’nın bu konudaki tutumu değişmemiştir. Çeçenya’nın faaliyetlerini El Kaide ile ilişkilendirerek İslami teröre karşı pozisyon alan ABD, Çeçen sorununu Rusya’nın iç meselesi olarak değerlendirerek terörle mücadelede işbirliğine sempatiyle yaklaşmış ve Rusya’nın bu konudaki insan hakları ihlallerine sessiz kalmıştır (Dagı, 2001, s.186).

2.7. Avrupa

Kafkasya emniyet problemleri yalnızca bölge ülkelerinin gündeminde olmayıp, bölgede son yıllarda yaşanan vakalar ve ilerlemeler AGİT’nin ve buna bağlı olarak çözmek istediği Avrupa ülkelerinin de bağlantısını ve müdahale etmesini çekmektedir. Belirli alanlar yollar Avrupa kıtasının en büyük komşusu olan Rusya’da istikrar, Avrupa’nın emniyetine de katkı sağlamaktadır. Kuzey Rusya’daki Kafkasya, Roland Goetz’in de ifade ettiği üzere, Rusya’yla olan bağları ve AB’nin problemsiz alanlar yaratma uğraşları nedeniyle değer gösterilen bir sahadır. Goetz, bölgeyi “Avrupa’nın en tutarsız ve tehlike bulunan bölgesi” olarak nitelendirmiştir. Bu noktada yalnızca Çeçenya’dan olmayıp, bütün Kuzey Kafkasya’dan bahsediliyor. Avrupa Birliği, sosyal güvenlik, uyuşturucu kaçakçılığı, terör vb. yerel sorunları Rusya’yla birlikte çözmek istiyor. Ancak, bu çabalar henüz önemli bir ilerleme kaydetmemiştir. Avrupa, Rusya-Çeçenistan savaşının başladığı 1994 yılından bu yana bu konuda sert açıklamalardan

kaçınmış, aşırıya kaçmadan eleştirilerini dile getirmiş ve genellikle sessiz bir politika izlemiştir (Kamalov, 2004, s.122).

Bunun altında amaç Rusya'yı gücendirmek değildir. Avrupa Konseyi, AGİT ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar da insan hakları ihlal tiplerine karşılık tepki olmayan bir davranış sergilerken, tepki türleri güçsüz ve etki göstermeden kalmıştır. Çeçenya'da, hukukun üstünlüğünün yokluğu, korku, yoksulluk, organize suçlar ve savaştan çıkar sağlayan insanların demokratik bir toplumun gelişmesine engel olduğu bir toplumda demokratik kurumlar güçlü olamayacağı için bölgeye bir miktar yardım yapılmıştır. Avrupa'nın bölgedeki nüfuzu, iktisadi ve toplumsal destekler sağlanarak aşılamaz. Avrupa Birliği açısından en ehemmiyetli konu Avrupa'ya gelen enerji yollarının emniyetidir. Sözkonusu emniyeti riske atan faktörler ise kökensel savaşlar ve devletlerarasında rekabet halidir. Avrupa Birliği'nin bölgede bulunan çatışmalar ile alakadar olması ve bunlara çözüm talep etmesi bu endişeden kaynaklanmaktadır. AB'nin Çeçenistan'daki siyaseti, "vatandaşın destek verdiği ve Rusya topraklarına saygılı politik anlaşma" formülü ile açıklanıyor. Ancak Avrupa devletlerinin Çeçenya'da siyasi bir anlaşmayı destekleyeceği hususunda dikkate değer vesveseler bulunmaktadır (Perçinel, Tarih yok).

Siyasi çözüm arzusu Rusya ile Avrupa arasındaki ilişkileri zaman zaman germiş olsa da Avrupa'ya ait hususta aktif bir pozisyon almaması Rusya'ya ait eylemlerinde ehemmiyetli bir farklılaşmaya neden olmamış ve Rusya kararlı Çeçen politikasını sürdürmüştür. Aralık 2004'te Rusya Devlet Başkanı Putin, Almanya ziyareti sırasında Almanya Başbakanı Gerhard Schröder'le bir araya geldi ve bu görüşmenin en dikkat çekici yanı Çeçenya ile ilgili açıklamaları olmuştur. Liderlerin düzenlediği müşterek basın toplantısı kapsamında Schröder, Kuzey Kafkasya'daki halin iki taraflı müzakerelerin gündeminde yer aldığını, konunun Rusya ile AB arasındaki diyalog açısından önemli olduğunu ve sosyo-ekonomik durumun önemini vurgulamıştır (Yanar, 2002, s.2).

Kuzey Kafkasya'nın ekonomik kalkınması ikili müzakereler için önemlidir. Siyasi bir çözümde ve Almanya ile AB'nin sorunun çözülmesine yardımcı olabileceği. Öte yandan Putin, Çeçenya'daki savaşın üç yıl önce bittiğini ancak bu, orada herhangi bir sorun olmadığı anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Putin, sahada yeteri kadar sorun bulunduğunu ve Rusya'nın sözkonusu sorunları Avrupa Birliği ortağıyla toplantılara ve çözümleme bulmak açısından birlikte çalışmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Tarafların

açıklamaları, her iki ülkenin de resmi Çeçenya politikasının mevcut olmadığı anlamına gelmektedir. Almanya'nın Çeçenya konusunda bugüne kadarki resmi politikası, meseleye üçüncü bir ülkenin müdahale etmesinden ziyade Rusya'ya ait bir dahili sorun şeklinde görülmesi olarak formüle edilmiştir (Larrabee ve Lesser, 2004, s.149).

Almanya, Rusya'yı kırmamak açısından Çeçenya hususunu pek konuşmamış ve Schröder, bölgenin gelişimini kapalı kapılar ardında tartışmayı tercih etmiştir. En önce Çeçenya hususu halka açık bir şekilde tartışılıyor ve dahası Rusya ile beraber çalışma teklif ediliyor. Putin ve Schröder'in görüşmesinin ardından Çeçenya ile ilgili yapılan açıklamalardan bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür. Birincisi, daha önce Çeçenya'nın yabancı bir ülkeyle müzakeresine sıcak bakmayan Putin hükümeti, bu konuda yumuşamaya başlamış gibi görünüyor. Rusya, bu konuyu Almanya ve AB ile görüşmeye hazır bulunduğunu söylüyor. İkincisinde, konu ikili müzakerelerde ele alınırsa taraf durumundakilerin sosyo-ekonomik sahada işbirliğine hazır oldukları şu andan itibaren ifade edilebilir (Oğan, 2006, s.196).

Putin tarafından yapılan izahatlara bakıldığı zaman, Rusya problemin politik ölçeğinin müzakerelere katılmasına açık bir şekilde zıt çıkmadığı, dahası siyasi diyalogu kabul ettiği ve "tüm konuları gündeme getirmeye açık olduğu" söylenebilmektedir. Bu nedenle Putin ve Schröder'in Çeçenya konusundaki ortak açıklamaları ve Rusya ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında sözkonusu hususta geliştirilmekte olan müzakere probleminin çözüme kavuşturulması için ehemmiyetli bir girişim olabilmektedir. Uluslararası örgütler çerçevesinde Avrupa'nın bu konudaki konumuna bakıldığında, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) tarafından Aralık 2006'da Çeçenya'ya yapılan son ziyarette Avrupa ülkelerinin bu konudaki tutumunun son zamanlarda tespit edildiği görülmektedir. Kuzey Kafkasya ve Çeçenya özellikle önemli ölçüde değişmiştir (Perçinel, Tarih yok)

Bugün insanlar "Çeçenistan özgürlük askerleri" benzeri romantizm dolu anlatımlar kullanmıyor ve birey Çeçenya'da bulunan Rus hâkimiyetine direnmiyor. AKPM'nin Çeçenya Komisyonu başkanı Andreas Gross, "Sahada pozitif farklılaşmalar yaşanıyor. Güvenlikte iyileşme görüyoruz" diyen Gross, bölgedeki barış girişimlerinin ekonomik yeniden yapılanma ile kısıtlı olmaması zorunluluğunu, Moskova, Berlin veya Grozni'de bulunan yetkililere yönelik eleştirilerin Türkiye'ye taşınmasının daha olumlu olacağını kaydetmiştir (Dagı, 2001, s.187).

Avrupa'nın Kuzey Kafkasya'daki mevcut pozisyonları 1990'lardan beri karışık durumda, 1990'ların ortalarında olduğu gibi, hala askerlerle konuşmak istiyorlar, ancak bu, Çeçenya'nın Rusya'ya siyasi, kurumsal ve idari kapasitesini tanımak anlamına geliyor. Gerek Amerika Birleşik Devletleri'nin gerekse de Avrupa Birliği üye devletlerinin Çeçen politikasının belirleyici unsurları arasında ekonomik çıkarlar ilk sırada yer alıyor. Amerika Birleşik Devletleri ve AB ülkelerinin müşterek savunma, güvenlik ve enerji benzeri alanlarda Rusya'yla politik ve iktisadi bağlantıları, insan hakları konusunda Rusya'yla karşılaşmalarını genellikle engellemiştir (Taşdemir, 2002, s.237).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN KUZEY KAFKASYA POLİTİKASI

3.1. Önemi

Türkiye açısından Kuzey Kafkasya ehemmiyeti - hem bugün hem de geçmişte - Osmanlı İmparatorluğu üzerinden Türkiye Cumhuriyeti’ne miras düşen bağlantı ve deneyimler nedeniyle önemlidir. 17. yüzyılda Çarlık Rusya’sının zulmü, işgali ve ölümü sonucunda Kuzey Kafkasya’dan gelen halklar önce Osmanlı topraklarına, ardından Türkiye Cumhuriyeti’ne sürgün edilmişler ve bu halklar hep Anadolu’ya yerleşmişlerdir. Türkiye’nin bölgeye olan ilgisini canlı tutmuştur (Özgen, 2002, s.85).

Bölgenin kendi ülkelerine olan yakınlığı ve ülkede yaşayan Kafkas halklarının varlığı, Türkiye’nin bölgedeki varlığı ve sahip olduğu potansiyel güç ve tarihi, insani, sosyal, stratejik ve güvenlik anlayışı gereği çıkarlarının gerçekleşmesi göz önünde bulundurularak, uyguladığı politikaların hem kendi toplumunu hem de bölgedeki toplumu etkileyeceğinin bilincindedir. Bu nedenle bölgenin Türkiye açısından öneminin ve bölgede uygulanan ve uygulanan politikaların iyi değerlendirilmesi gerekmektedir (Acar, 2006, s.65).

Zira 1990’dan sonra Kafkasya’da bulunan problemler ve Türkiye’ye ait çalkantılı bir bölgede siyaset ve uygulama meydana getirme hususundaki deneyimsizliği ve bu durum Türk siyaset yapıcılarının sorunu olduğu gerçeğini de hesaba katmak gerekmektedir. Kuzey Kafkasya, Türkiye kuzeydoğu sınırı ötesinde oluşur. Alanın tarihsel, dinsel, kültür ve köken kesimleri Türkiye’yle müşterek değerler bulundurmaktadır. Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinden miras kalan ilgi ve önem Türkiye Cumhuriyeti için de sürmektedir Böyle bir miras bugün Türkiye politik, iktisadi, askersel ve kültür bağlantılı menfaatleri için kıymetlidir (European Union Committee and House of Lords, 2008, s.67),

3.1.1. Jeopolitik Açıdan

Kuzey Kafkasya, Türkiye açısından ehemmiyetli yolların ortasında yer almaktadır. Türkiye Gürcistan’dan Orta Asya erişimini ve müşterek kökenli topluluklar arasında ilişkilerin geliştirilmesi düşünüldüğünde, bölge strateji dolu bir coğrafi bölgede

yer almaktadır. Türkiye bu geçişi kullanarak Orta Asya'yla politik, iktisadi, kültür bağlantılı ve enerji bağlantılarını hayata geçirebilecektir, çünkü Ermenistan'daki diplomatik sorunlar nedeniyle Azerbaycan üzerinden Güney Kafkasya güzergâhını kullanmak mümkün değildir. Dolayısıyla bu bölgeden farklı bir rota Türkiye'nin çıkarları için hem bir araç hem de bir amaçtır (Özkan, 2010, s.109),

Diğer taraftan, Kuzey Kafkasya, Rusya ile Anadolu arasındaki en önemli yol sayılabilmektedir. Türk Anadolu'su, Rusya'nın bölgede hâkimiyet elde ettikten sonra yöneleceği ilk sınır olarak tasavvur edilebilmektedir. Çarlık döneminde milli menfaatler arasında yer alan Anadolu topraklarına hâkim olma arzusu halen devam etmektedir. Böyle bir riski önleyecek politikaların uygulanması ülke yararına olacaktır (Uluslararası Af Örgütü Raporu, 2011, s.52).

3.1.2. Güvenlik Açısından

Emniyet yönünden genellikle batı ülkelerinde Balkanlar'da nasıl ki Bosna özelinde Türkiye açısından ehemmiyetli bir bakış açısı varsa, doğu tarafında Kuzey Kafkasya ve özellikle 7 devlet aynı derecede ehemmiyetlidir. Türkiye bölgedeki nüfuzunu, vizyonunu ve bağlantısını kayıp ederse sınırlarında emniyet sorunları hissedilmektedir. Türkiye, büyük güçlerin mevcut artırılmış güvenlik hattı içinde, sınırlarının dışında güvenliğini sağlama anlayışını hayata geçirmelidir. Türkiye bugün nasıl güney güvenliğini Suriye sınırlarında görüyorsa, aynı anlayışı Kuzey Kafkasya'da da göstermelidir. Türkiye'nin kuzeydoğu sınır hattının güvenliğini sağlamak için cephe hattı için bir güvenlik bölgesi sağlanmalıdır. Bölgede yaşanan istikrarsızlığın Kafkasya'yı aşip önce Kafkasya'yı sonra da Türkiye sınırını tehdit etmesi olasıdır. Bölgeye hakim olan Rusya'nın Akdeniz'e çıkarma gücü kazanması durumunda Türkiye'nin Akdeniz'deki güvenliğinin de tehdit ve tehdit altına gireceği tahmin ediliyor (Kaya, 2011, s.100).

Kuzey Kafkasya'da barış ve huzurun oluşmasına katkıda bulunan Türkiye, sadece kuzeydoğu sınırını güvence altına alma fırsatı elde etmekle kalmıyor, aynı zamanda prestijini ve Kafkas halkları nezdindeki olumlu Türkiye imajını da artırıyor. Kuzey Kafkasya'nın coğrafi özelliği Karadeniz'e çıkışının olmasıdır. Dolayısıyla Rusya söz konusu sahadan Karadeniz'e açılırsa Türkiye'nin Karadeniz'de bulunan yeri risk altına girerse, Rusya kontrolündeki kıta sahası ve onun asker ve iktisadi varlığı için dezavantajlı bir hal oluşturabileceği gibi varlığı da söz konusu olabilmektedir.

Karadeniz’deki Türkiye ve Rusya rekabeti risk altındadır ve rekabet üzerinde olumsuz bir etkisi olacaktır (Özkan, 2010, s.109),

Diğer bir sorun da “Yatırım güvenli bölgeleri tercih ediyor” bölgesel güvenlik ve istikrar ilkesini esas alarak bölgede yatırımların önünü açmaktadır. Tahminlere göre enerji ve ekonomik yatırımlar Türkiye’nin yanı sıra bölge ülkelerine de fayda sağlayacak, kurulacak sınai ve ticari fabrikalar ve şirketler halkın refahını artıracaktır. Bu kapsamda bölgeden geçen doğalgaz ve petrol boru hatlarının güvenliği ile buradan gelen ticari ve sınai malların güvenliği de değerlendiriliyor. Bu ülkelerden geçen güzergâhlar, Türkiye’nin jeolojik yeri nedeniyle Anadolu’dan geçerek uluslararası pazara ulaşabilmektedir. Görüldüğü gibi dünya ülkeleri açısından bir güvenlik kaygısı olmaması nedeniyle bölgenin Türkiye açısından önemi de takdir edilmektedir. Türkiye, dünya için güvenli bir liman olduğunu ilan etmiş ve elektrik hatlarının güvenliğinden sorumlu tutulmuştur (Yanar, 2002, s.206).

3.1.3. Tarih ve Değerler Açısından

Türkiye’nin köken, din, kültür ve tarihsel bağlantıları Kuzey Kafkasya bölgesine ait olmanın değerlerinden biridir. Türk etnisitesini oluşturan Türk toplulukları Orta Asya bölgesine göç ederek batıya göç etmişler, Kuzey Kafkasya bölgesine yerleşmişler, bir süre bu bölgelere yerleşmişler ve orada varlıklarını sürdürmüşlerdir. Buraya yerleşen Türk toplulukları büyük güçlerin oluşumunda etkili ve alana egemen duruma gelmişlerdir. Söz konusu kapsamda günümüz Türkiye’inde Hun, Hazar, Selçuklu ve Osmanlı topluluklarının bölgenin köken ve tarihsel etnisitesini meydana gelmektedir. Dolayısıyla Türk hüviyeti ve kültürü evrensel olarak değeri ve ileri yönlü önemi, Kafkasya’nın gelişimi ile doğrudan ilişkilidir (Kazgan, 2003, s.177).

Ayrıca 1864 yılında büyük sürgünle Osmanlı topraklarına yerleşen bölge sakinlerinin bir kısmı da bugünkü Türk Anadolu topraklarında yaşamakta ve Büyük Kafkasya’nın sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmaktadır. Bu ülkenin vatandaşları olarak KAFDAV Başkanı Muhittin Ünal’la yaptığı mülakatta Ünal; “Türkiye 1999 milletvekilliği seçimleri sırasında Kafkas Birliği içinde (/-%5) hata oranıyla nüfus sayımı yapıldığını, elde edilen değerlerin Kafkas kökenli 4.950.000 kişi olduğu sonucuna vardığını kaydetmiştir. Gereksinimlere göre ve arzular, böyle bir kalabalıktan bölgeye yönelik politikalar yapılmalıdır (Mert, 2004, s.277)

Öte yandan bölgede ortak dini bağların olması da oldukça önemlidir. “İslam” anlayışı etrafındaki ortak değerler, neden “İslam ümmeti” anlayışı içerisinde bölge halklarıyla müşterek menfaatler tanımlama yapılması yönünden ehemmiyetlidir. Selçuklu devletinden Osmanlı İmparatorluğu’na, Milli Mücadele’den günümüz Türkiye’sine ortak bir mücadele ve yaşam anlayışının benimsenmesi bölgeyi bizim için cazip kılan önemli bir unsurdur (Kantarcı, 2006, s.173).

3.2. Türkiye’deki Diaspora

Türkiye, bu bölgeden gelen insanlardan oluşan bir Kuzey Kafkasya diasporasına sahiptir. Türkiye’de diaspora akını Osmanlı İmparatorluğu’ndan beri devam etmektedir. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması’yla Osmanlı Devleti Kabardey’deki hak türlerini Rusya’ya devretti (Acar,2006, s.65).

İlerleyen yıllarda Çerkes topraklarını işgal eden Rusya, 1864 Büyük Sürgün ile hakimiyetini tam anlamıyla sağlamlaştırmıştır. 1864 Büyük Sürgün ile 1.5 milyon kişi Osmanlı toprakları içine girmiştir. Tanınan gruplar Çeçenler, Abbasiler, Osetler, Dağıstanlılar (Avarlar, Lezler, Kumuklar), Çeçenler, Karaçay-Balkarlardır (Yanar, 2002, s.205).

Bu halklar Anadolu topraklarına yerleştiklerinde ülkenin vatandaşı olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bugün milyonlarca farklı etnik halk, daha sonraki dönemlerde aynı etnisite ile kaynaşma faaliyeti ve yeniden birleşme yoluyla ittifaklar kurmuştur. Söz konusu yönde 1990 Nisan’da “Kafkas Örgütleri Koordinasyon Kurulu (KAFFUR)” oluşturulmuştur. Mayıs 1993’te Kafkas derneklerinin ilk resmi çatı kuruluşu olan “Kafkas Dernekleri (KAFDER)”, 2003 Temmuz’da ise 34 adet dernek kurulmuş ve Kafkas Dernekleri Federasyonu aynı çatı altında toplanmıştır. Öte yandan “KAFDAV” adlı bir vakıf da Kafkasya konulu yayınlar yapıyor. Ayrıca Kafkas halkının gazetecilik faaliyetleri kapsamında haber aldığı Ajans Kafkas isimli bir internet portalı bulunmaktadır (Turksam (t.y).

Kamusal yaşama katılan diaspora halkları, Osmanlı İmparatorluğu’ndan zamanımıza kadar ilkönce ordu safları olacak şekilde devlette kademelere dahil olmuştur. Önemli politik parti tiplerinde, örneğin parti lideri, milletvekili, bakanlık benzeri görevlerde bulundular (Ünal, 2018).

Muhittin Ünal (KAFDAV Başkanı)'na göre Türkiye'de ünlü olarak dönem Çeçen kökenli Genelkurmay Başkanı Doğan Güneş ve Abhaz kökenli ve kendisinin öz kardeşi eski Hava Kuvvetleri Komutanı Abidin Ünal'dır. Bunun dışında çerkez kökenli olarak eski cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Bakan Abdullatif Şener vardır. Görüldüğü gibi Kafkas halkı önemli devlet görevlerinde bulunmuş ve Türkiye'nin yönetiminde aktif rol almıştır (Çerkezler Odası, Tarih Yok).

3.3. 1990'lardan Günümüze Kuzey Kafkasya Politikası

1990'lardan sonra Türkiye, Kafkasya'da bulunan içişlerinde bağımsız cumhuriyetlerle politik, iktisadi ve kültür bağlantılı ilişkileri yeniden kurma fırsatı bulmuş ve diplomatik faaliyetlere başlamıştır. Bu bağlamda, bölge yetkilileri ile bakanlar, milletvekilleri ve belediye başkanları tarafından bölgeye yapılan ziyaretler düzeyinde gayri resmi toplantılar veya Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine bölge yetkilileri gerçekleştirmiştir. Ancak, devlet başkanı resmi onay almamıştır. Ayrıca tüccarlar, diasporalar ve dernekler tarafından düzenlenen organizasyonlar, heyet toplantıları ve ikili görüşmeler yapılmıştır (Çelikpala, 2005, s.97).

Ancak Kafkasya halklarıyla ilişkilerin yeniden kurulması, Çeçenistan'ın bağımsızlık ilanı ile birlikte ortaya çıkan Çeçenya ile Rusya arasındaki çatışmayı kesintiye uğratmıştır. Çeçen bağlantıları, Türkiye ile bölge halkları arasındaki siyasi ilişkiler ve lobi faaliyetleri sonucunda Türkiye'nin Çeçenya'nın yanında olduğunu gösteren bir politika izlenmiş ve bu nedenle Rusya karşı önlemler aldı ve Türk temasını engelleyici politikalar geliştirmiştir. Öte yandan Rusya bölgedeki etki alanının azaltılması gerek Türkiye'ye gerekse de ABD çıkarıdır ve bu bağlamda Türkiye, ABD'nin desteğiyle bazı adımlar atmayı başarmıştır. Birinci Çeçen-Rus savaşında Türk politikası temkinli olmakla birlikte bazı eylemleri desteklemiş veya yapılmasına izin vermiştir (Terek, 1995, s.218).

3.3.1. 1990'lardan AK Parti Hükümetine Türkiye'nin Politikaları

27 Ekim 1991'de Chahar Dudayev Çeçenya'nın cumhurbaşkanı seçildi ve 1 ay sonrasında, Kasım ayı içinde Çeçenler bağımsızlıklarını bildirmişlerdir. 1992 Mart ayında Süleyman Demirel, Ankara'da Çeçenistan Başbakanı Yarag Mamodayev'i kabul etmişlerdir. Rusya'nın içinde bulunduğu kötü durumdan yararlanmaya istekli olan Türkiye, Çeçenya'nın bağımsızlığını resmen tanımadı, ancak gayri resmi olarak onu

teşvik edip destekledi ve yeni rejimle gayri resmi görüşmeler yapmıştır. Çeçenya ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler, uluslararası ilişkiler terminolojisinde Çeçenya'nın fiilen tanınması olarak değerlendirilebilmektedir (Hürriyet Gazetesi, 16 Ocak 2000).

Süleyman Demirel, 28 Eylül 1993'te Dudayev'i cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye davet etmiş ve bu açıdan parlamento ve genelkurmay başkanlarıyla Türkiye'ye gelen Çeçen cumhurbaşkanının görüşmesi değerlendirilmiştir (Milliyet Gazetesi, 19 Kasım 2001).

Diğer siyasi işlevler ise Türkiye, Kuzey Kafkas diasporasının ülkede faaliyet göstermesine izin verdi; Bu doğrultuda diaspora ve ona bağlı vakıf ve dernekler büyük çaba sarf etmiş ve özellikle Çeçenya ve Abhazya'daki savaflara yönelmiştir. Sözkonusu hedefle Kafkas-Çeçen Dayanışma Komitesi'nin sözkonusu tür etkinliklerine ve bilgilendirme bürosu açılışına izin verildiği tespit edilmiştir. Türkiye bu yönde Rusya'dan sert tepki gördü; Rusya ise vakıf ve derneklerini denetlemek için Türkiye aleyhine tekliflerde bulunmuştur. Türkiye ise Rusya'yı insan haklarını ihlal etmek ve orantısız güç kullanmakla eleştiriyor (Alkaya, 7 Aralık 2015).

Bunlara ek olarak; Savaş nedeniyle başta Çeçenya olmak üzere bölgeye mali yardım yapılmıştır. Devletin belirlediği siyasi vizyon çerçevesinde Ruslara karşı Çeçen kamplarının oluşturulduğu da kaydediliyor. Yine Kafkas vakıfları çatısı altında büyük gösteriler düzenleniyor. Rusya ise Çeçenya'ya yardım yapılmaması ve hesapların kontrol edilmesi konusunda ısrar ediyor. “10 Ocak 1995'te Türkiye Büyük Millet Meclisi, tüm tarafların desteğiyle, uluslararası kuruluşların müdahalesini gerektiren ve taraflardan sorunun barışçıl çözümü için arabuluculuk teklif etmelerini isteyen bir karar kabul etmişlerdir.” Bunun anlamı başta Çeçen sorunu olmak üzere Kuzey Kafkasya bölgesinde ülke olarak ortak bir tepki ve olayların olduğu göz ardı edilemez (Terek, 1995, s.218).

Çeçenlerin ve destek gruplarının Ocak 1996'da Çeçen sorununa cevaben ülkede faaliyet gösteren Trabzon-Soçi seferi vapurunu kaçırma girişimi Türk devleti tarafından tolere edildi ve alınmamıştır. Bir başka örnek de uçağında kalıp Ankara Esenboğa Havalimanı'na indirmesidir. Bu tür faaliyetler yasa dışıdır. Ancak amaç, bir kriz durumunda tarafı göstermektedir. O günlerde Çeçenistan sorununa odaklanan unsurlardan birisi de zamanın Çeçen asıllı Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'tir.

Bunun sonucunda Çeçenlerin eğitimi askeri olarak aldığı ve sahaya asker ve askeriyeğe ait teçhizat aktarıldığı bildirilmiştir (Alkaya, 7 Aralık 2015).

Bu dönemin siyasetinde yine İslamcılık ve Türkçülük kavramları etkilidir, çünkü bu kavramlar hükümette, orduda ve ülkeyi yöneten bürokraside geneldir. Bu, ulusal sağ partilerin güç algısı ve genel çerçevede dini anlayışla desteklenmektedir. Rusya, Çeçenya’da böyle bir politikaya kısa sürede Türkiye’nin önemli sorunu olan Kürt sorununda karşı önlemlerle karşılık vermiştir. Zira o zamanın Rusya Ankara Büyükelçisi Albert Chernyshev yaptığı açıklamada; “Kendisi camdan evde oturan, komşusunun camına taş atmasın.” PKK kartını Çeçenya’ya karşı resmen yayınlanmıştır (Kemal, 15 Şubat 2017).

Ayrıca Rus hükümeti Rusya’da Kürt evleri açma sözü vermiştir. Bunlara ek olarak; Ali Yiğit ve Necdet Buldan (Kürt vekil), Rusya başkentini ziyaret etmesine müsaade vermiştir. 1994 yılında Moskova içinde “Kürdistan Tarihi” temalı bir konferansı gerçekleştirmiştir. Rusya faal zıt önlemleri Türkiye’de tedirginlik oluşturmuştur. O zamanlar Kürtlerin sorunu Türkiye’nin çok zorlu bir süreçtir. Dönem Başbakanı Tansu Çiller Rusya Başbakanı’na yazdığı ve sorunun Rusya içinde barışçıl yollarla çözülmesini talep ettiği mektupla Türkiye’nin Rusya karşıtı söylemi böylece resmiyet kazanmıştır. Rusya’nın toprak bütünlüğünün çerçevesidir (Alkaya, 7 Aralık 2015).

Öte yandan, 1999’da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in, AB üyesi ülkeleri Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kafkasya’da uluslararası güvenlik, barış ve istikrarı sağlayan Kafkas İstikrar Pakti’nı imzalamaya davet etmişlerdir. Başkan Demirel; Adını vermeden Rusya’ya atıfta bulunarak, Kafkasya’nın bağımsız devletlerinin kendilerini idare edebilmeleri, barışın ve huzurun sağlanması açısından AGİT zirvesi kapsamında başlatılan harekete uygar dünyanın devam etmesi zorunluluğunu belirtmiştir. İstikrar Cumhurbaşkanı Demirel Türkiye’ye dönüş yapınca, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı ülke başkanlarına mektubunu yazmış Kafkasya İstikrar Pakti fikrini önerdiğini açıklamış ve desteklerini istemiştir. Türkiye ise Rusya ile ilişkilerini sürdürürken bölge ile ilişkilerini kesmeyeceğini söylemek istemiştir. Bu nedenle bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye devam etmek istiyormuştur. Bu bağlamda, Dağıstan ile ilişkileri ilerletmek için ilk kamusal bağlantı, Dağıstan başbakanının Türkiye’yi ziyaret ettiği 1997 yılında başlamıştır. Çeçenya ile Rusya arasındaki ilk savaşın ardından “Hasavyurt Antlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşmadan

sonra Rusya ile ilişkilerdeki değişim Çeçenya ile Rusya arasındaki ikinci savaşı kadar gözlemlenebilir (Hürriyet Gazetesi, 16 Ocak 2000).

Daha sonra Rusya ile bağlantılar siyaset, ekonomi ve enerji alanlarında hızlanmıştır. Politik biçimde Rusya ile diplomasi geliştirildi, başbakan ve dışışleri bakanları ile ikili görüşmeler yapılmıştır. Buna örnek olarak Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in 1999 yılı içinde Rusya'ya gerçekleştirdiğı ziyaret ve dışışleri bakanları arasındaki görüşmeler gösterilebilmektedir. İlişkileri geliştirmeye yönelik bir girişim; Örneğin 18 Kasım 2001'de Moskova'da Çeçenya ile Rusya arasında yapılan müzakerelerde Dışışleri Bakanlığı'nın bilgisi dâhilinde bir Türk yetkili - iş adamı ve Hür Parti eski lideri Besim Tibuk arabuluculuk yapmıştır (Özbay, 2011, s.36).

Sorunun barışçıl biçimde çözüme kavuşturulması Türkiye tarafından talep edilmiştir. Bunlara ek olarak; Türkiye bahsi geçen konudaki faal siyasetini sürdürmek arzu etmiştir. Uygulanan pozitif siyaset sonucunda Türkiye ile Rusya arasında bulunan ticaret 2022 Ocak- Ekim dönemi içinde 56 milyar 552 milyon dolara ulaşmıştır. 2023 yılı Ocak ayında ihracat 1.42 milyar dolara çıkmış, ithalat ise 5.1 milyar dolar olmuştur. Enerji sahasında da işbirliği ve boru hattı sözleşmeleri imzalandı ve sözkonusu amaç çerçevesinde 1997 yılı içinde "Mavi Akım" enerji projesi tamamlanmıştır. Ayrıca turizm alanında da gelişme yaşandı (Milliyet Gazetesi, 19 Kasım 2001).

2022'de 5 milyon 232 bin Rus turist Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. Ülkeler arasında yaşanan pozitif gelişme, Çeçenistan ile Rusya arasında çıkan ikinci savaşla kesintiye uğramıştır. Rusya'da birkaç bombalama ve Çeçen grupların Dağıstan'ı işgal etme girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, Rusya durumu bir saldırı şeklinde algıladı ve savaş ilanı saymışlardır. Rusya, yıllarca devam eden sözkonusu savaşı kazanmıştır. Sözkonusu zaferde Rusya tarafından yürütölen psikoloji ve strateji manevraları etki göstermiştir. Rusya'da, Çeçenistan militanların Vahhabiye İslam anlayışını benimsediğini ve bunun sonucunda radikalleştiğini dünyaya bildirmiştir. Bu argüman aynı zamanda Amerika'daki "Dünya Ticaret" binasına yönelik 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan radikal İslami terörizm kavramını da kullanıyor (T.C. Moskova Büyökelçiliğı, 2010, s. 65).

3.3.2. AK Parti İktidarı Dönemi Politikalar

2002’de AK Parti iktidara gelmiştir. Yeni yönetim, Rusya ile Birinci Çeçen-Rus savaşının ardından başlayan ilişkilerin gelişmesini hızlandıracak politikalar geliştirmeye başlamıştır. Bu nedenle hâlihazırdaki hükümet, Kuzey Kafkasya sorununu hala Rusya içi siyasi problemi şeklinde görmektedir. AK Parti iktidarı dönemi içinde Rusya ile bağlantılar o derece gelişmiştir ki sözkonusu dönemde en büyük iş hacmi elde edilmiş ve en çok Rus turist bu dönemde Türkiye’ye gelmişlerdir. Ülkeler arasında enerji sektörüne ilişkin anlaşmalar ve nükleer santrallere ilişkin anlaşmaların imzalanması gerçekleştirilmiştir. Son bir gelişmede S400 füze savunma sistemi anlaşmasıdır (Haberler com. 2018).

Türkiye, Rusya’yla ticari ve enerji ilişkilerinin zedelenmemesi açısından Rusya’yı kızdırmayan temkinli adımlar atmaktadır. Sözkonusu sebeple Kuzey Kafkasya alanıyla bağlantılı bir siyaset ya da izahat yapmıyor. Yürütülen faaliyetler, ticari ve kültür ile bağlantılı kapsamda yatırımları hedeflemekte ve devlet, sivil toplum kuruluşları ve diaspora aracılığıyla yürütülmektedir. 1990’da görülen fayda çatışmalarının yoğunluk kazanması sözkonusu dönem içinde izlenmemektedir. Fakat öyle bir durum var ki 1990’lu yıllardaki Çeçen çarpışması benzeri askeri ve siyasi bir vaka yaşanmamış fakat ufak çarpışmalar meydana gelmiştir (Oktay, 2018, s.2).

Ancak Kafkasya halkları ile bağların göz önünde bulundurulduğu kaydedilmektedir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı araştırmacısı Turan Can da sözkonusu iddiayı destekleyen bir başka açıklamada ülkenin bir politikası olduğunu ancak bunun kamuoyuna yansımadığını belirtmektedir. 2000’li yıllardan sonra Kuzey Kafkasya siyasetinde sert olmayan kuvvet kapsamında ticaret ile ilgili, eğitimsel ve kültür ile bağlantılı adımlar atılmıştır. Yöre Rusya’nın hâkimiyetinde olduğundan Türkiye doğruca sıcak kuvvet siyaseti yerine ilişkileri geliştirerek bölge halkının güvenini kazanabilir ve bölgedeki hareketleri artırabilmektedir. Böylece Türkiye’nin Kafkas ülkelerinde etkinliği ve çıkarları artmaktadır. Aynı zamanda, ülkenin bölgedeki doğrudan yatırımlarının Rusya’nın iznine bağlı olduğunu belirtmek gerekirken, TİKA temsilcisinin aldığı bilgiye göre Rusya bu duruma izin vermemektedir (Can, 2018).

3.3.2.1. Eğitim

Türkiye, “Büyük Öğrenci Projesi”ni (proje kapsamı içinde 1992-1993 eğitim-öğretim döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti ve ilgili topluluklardan Türkiye bursuyla öğrenci alınmıştır) daha sonra da devam eden bir süreçte uygulamıştır. 1992 yılı. Böylece Kafkas Osetlerin yanı sıra Adıge’den, Kabardey Balkar’dan, Karaçay-Çerkes’den, Çeçenya’dan, Dağıstan’dan ve İnguşetya’dan gelen öğrencilerle eğitim faaliyetleri yürütülmekte ve öğrenciler Türkiye’de eğitim alabilmektedir. Benzer bir durum, mezun olduktan sonra kalacakları ülkelerde eğitim almak ve yaşamsal faaliyetlere katılmak için Kuzey Kafkasya bölgesine giden öğrenciler arasında da mevcuttur (Can, 2014).

3.3.2.2. Kardeş Şehir

Kuzey Kafkasya cumhuriyetleri ile dostluk ve kardeşlik ilişkilerini kuvvetlendirmek ve karşı karşıya idari manada veri ve tecrübe alışverişinde bulunmak amacıyla Türk belediyeleri bölge ülkelerinin belediyelerini kardeş hükümet ilan etmekte, anlaşmalar ve teşkilatlar yürütmektedir. Bu durum Kuzey Kafkasya’nın Ankara Çankaya ve Adıgey Maykop, Antalya ili Side ilçesi ve Dağıstan Mahaçkale, İstanbul ili Eyüp ilçesi ve Adıgey Krasnogvardeyski gibi 10 kentinin yer aldığı kardeş şehir projesi kapsamındadır (T.C. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2014).

Diyanet İşleri Başkanlığı’nda da benzer bir uygulama izlenmektedir. Hedef, bölgedeki 10 şehirle dini ilişkiler kurmaktır. Bursa ili Nilüfer ilçesi ile Karaçay Çerkez, Çerkeski, Çanakkale ile Biga ilçesi ile Dağıstan Derbent, Balıkesir ili Susurluk ilçesi ile Adıge Grasnador, Düzce ili ile Kabardey Balkar Nalçık, İstanbul ili Beyoğlu ilçesi ile Adıgey Maykop, İstanbul ili Sarıyer ilçesi ile Kuzey Osetya, İstanbul ili Beykoz ilçesi ile Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti gösterilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018).

3.3.2.3. Ekonomik

Kuzey Kafkasya bölgesiyle ekonomik faaliyetler devlet, iktisadi kurumlar, ticari konseyler ve odalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Türk tarafında resmi kurumlar yerine devlete yakınlığıyla bilinen “Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği” (TOBB) benzeri kendisine has özellikleri bulunduran şirketler bölge cumhuriyetleriyle anlaşmalar imzalamıştır. Endüstrileri ağırlıklı olarak ticaret ve turizmdir. Bölgede

Rusya ile akdedilen ekonomik anlaşmalar ve ilişkilerin kapsamı çok yetersiz olmakla birlikte Dış Ticaret Ofisi'nde gerekli incelemeler yapılmaktadır. Bu içerikte Çeçen Cumhuriyeti'nin ekonomik potansiyeli konusunda 2007'de Türkiye ve Rusya iş konseyleri toplantısına işaret edilebilmektedir. Yine 2012 Devletleri Ekonomik Konseyleri toplantısında "Kuzey Kafkasya Turizm Bölgesi"nin tanıtımı görüşülmüş ve bir turizm bölgesi kurulmasına ve tesislerinin Adıgey ve Krasnodar'da kurulmasına karar verilmiştir (Kılıçoğlu ve Kekevi, 2004).

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2012'de himayeleri çerçevesinde düzenlenen "3. Boğaziçi Bölgesel Ortaklık Zirvesi"nden önce düzenlenen toplantıya birçok patron ve hükümet yetkilisi katılmıştır. Rus yetkili Dr. Andrej Adannikov, Avrupa Birliği'nin sosyo-ekonomik kalkınma projesi "Elbruz Projesi"ni açıklamıştır. 80 milyar dolarlık yatırımla Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya ve Türkiye'yi kapsayan katkısının yatırım amaçlı olduğu ileri sürüldü. Projede inşaat sektörü başta olmak üzere Türk firmaları yer almıştır. Kanıt, Dağıstan Cumhuriyeti sendika komitesi başkanı ile Mayıs 2014'te yapılan başka bir toplantıdır. Üniversite eğitimini Ocak 2014'te Türkiye'de alan Çeçenistan Başbakan Yardımcısı Hasan Khakimov, Mersin'de bir iş konferansı düzenlemiştir. Kütahya, Afyon, Adana ve Ankara ülkelerine yatırım çağrısında bulunmuştur (Merhaba Haber, 2014).

Ayrıca, 25 Mayıs 2017 tarihinde İnguşetya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yunus Beg Yevkurov, Moskova'daki Türkiye Büyükelçisinin İnguşetya Cumhuriyeti'ni ticari, turistlere yönelik ve bina yapılan yerlerde tanıtacak bir faaliyet düzenleyeceğini ilan etmiştir. Bir başka etkinlik içeriğinde Türkiye Büyükelçisi Ümit Yardımcı, Ticaret Odası ile görüşmek üzere 24 Ağustos 2015 tarihinde Karasay Çerkez'i ziyaret etmiştir. Söz konusu etkinlikler neticesinde Çeçenya'ya ilk resmi ziyaret Kasım 2015 ayında yapılmıştır. Resmi bir iş heyeti şehre bir gezi düzenlemiştir. Mali ilişkiler bozulmamış ve yetersiz görünüyor, ancak operasyonları iyileştirmek için çaba gösteriliyor (T.C. Petersburg Başkonsolosluğu, 2015).

3.3.2.4. Kültürel Faaliyetler

Türkiye'nin ve Kuzey Kafkasya'nın ülkelerinin arasında bulunan bağlantı, birliktelik hissini en fazla ortaya çıkartan kültürel faaliyetler aracılığı ile yapılmaktadır. Karaçay-Çerkes kültür yapılarının birleştirilmesi ve genç neslin bütünleşmesi amacıyla raks ve tiyatro gruplarıyla faaliyetler yapılmıştır. Etkinlikler kapsamında yurtiçi ve yurt

dışından sanatçı ve yazarlar birbirlerine ziyaretlerde bulunmaktadırlar. Sözkonusu manada yerel diasporaların bulunması ve etkileşimi yıllık etkinliklerde görselleştirilmektedir (Ajans Kafkas, 2015).

Farklı sanatları icra edenlerin Türkiye ile bölge arasındaki sanatsal etkinlikleri ehemmiyetli bir kültürel faaliyet olarak kabul edilmektedir. Türkvizyon 2015, 13-23 Aralık 2015 tarihleri arasında İstanbul ilinde düzenlenmiş ve yöreden sanatçılar Türkçe şarkı söylemek ve dinlemek açısından gelmişlerdir. Aynı siyasi uygulama türlerinin sürdürülmesi, kurulan bir ilişkinin temelini güçlendirmektedir. Ayrıca dini bağların oluşmasına bağlı olarak çeşitli dini faaliyetler ve cami binaları düzenlenmektedir. Bu doğrultuda Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İnguşetya'da cami inşaatı projesi gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda Cumhurbaşkanı Yunus Bek ile görüşmeler yapılmıştır (Dünya Bülteni, 2010).

SONUÇ

Sovyetler Birliği yapısının dağılma göstermesi sonucunda halefi durumundaki Rusya Federasyonu uluslararası arenaya girmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın kaybedeni Ruslar, ABD etkisinde bir dünya ile karşı karşıya kalmışlardır. Rusya bu yeni gelişen ülkenin ne şekilde bir dış siyaset izleyeceğini tartışırken kendi iç problemleri ile mücadele etmiş ve harici siyaset belli olmayan bir zamandan geçiş yapmıştır. Geçmiş politik ve askeri kuvvetinin kendisinde bulunmadığının bilincinde olacak şekilde hareket etmiş ve bu problemlerin Batı ile bütün hale gelme yöntemi ile geçilebileceğini düşünerek Batı harici siyasetine giriş yapılmıştır. Yönetimin Batı/Atlantik kastının hâkim bulunduğu sözkonusu dönem içinde demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve şeffaflık benzeri batılı değer çeşitleri devreye girmiş fakat Sovyet model biçiminden çıkan bir ülke olarak Rusya Federasyonu kabul edememiş, uygulamış ve istenilen gelişme sağlanamamıştır.

1993'den başlayarak Rusya'nın harici siyaseti, eski Sovyetler Birliği topraklarına bitişik bölge ilan edildiği ve sözkonusu topraklara dikkat edildiği dış siyaset algısı kapsamında şekil almıştır. 1993 savunma doktrini içeriğinde, BDT devletleriyle bağlantıların ilerletilmesi ve yakın ortamdaki Rus azınlık hak türlerinin korumada bulundurulması öncelik tipleri şeklinde isimlendirilmiştir. Tüm bu durumlar, Rusya'nın yakın ortamına tekrar gücünü ortaya koyma çabalarıdır. "Arka bahçe" akli düşünce sistemi ve "Rus imparatorluğu" fikirleri, hâkimiyetin sözkonusu sahaya iadesini zorunlu kılmaktadır.

Avrasya vizyonu ile şekil bulan Rus harici siyaseti, Putin dönemi içinde de sözkonusu hattı devam ettirmiştir. 11 Eylül 2001 terör ataklarının arkasından Batı devletleriyle bağlantıları zedelemeyen BDT'yi merkeze alan çelişkili bir hariciye siyaseti, terör ile mücadele sırasında Batı ile yakın işbirliği ihtiyacını doğurmuştur. Çeçenya sorununu uluslararası terörizm olarak gören Rusya, Batı'nın desteğini almış ve Çeçenya'da daha özgür hareket etmeye başlamıştır. Çeçenya'yı kullanarak bölge ülkeleri üzerinde baskı kuran ve PKK'nın Türkiye'ye kozunu gösteren Rusya, ABD'nin işgal ve sömürgeleştirmesine karşı koyamamış çünkü 11 Eylül'den sonra terörle mücadelede ABD ile ittifak kurmuştur. Rusya'nın Kuzey Kafkasya ve Orta Asya üzerinde bulunan denetimini güçsüz bırakan sözkonusu hal, bu bölgenin önümüzde

bulunan dönem içinde bir pazar ve kuvvetler savaşı sahası durumuna geleceğini ortaya koymaktadır

Rusya devletinin bütün Kafkasya’da egemenliği açısından gerçekten Kuzey Kafkasya bölgesinde bulunması zorunludur. Söz konusu sahadaki faaliyetlerini devam ettiremezse diğer bir çözüme uğrama tehdidiyle karşılaşabilecektir. Etnopolitik problemlerden ortaya çıkan çarpışma olasılığı durumu ve süren tutarsızlık, Rusya yakınlığı bulunan alandaki varlığını tehdit etmektedir. Bölge içindeki problemleri bir harici siyaset vasıtası şeklinde değerlendiren Rusya, Batı da bulunan devletlerin alana geçmesi halinde söz konusu problemlerin kendilerine karşılık değerlendirilebileceğini kabul etmelidir. Rusya devletinin Kuzey Kafkasya’da durumu ve bölge içinde süren egemenliği çok önemlidir. Kuzey Kafkasya alanı genel şekilde Kafkasya bölgesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Kafkas sıradağları kuzeyi Kuzey Kafkasya, Rusya Federasyonu’nun yedi cumhuriyetinden meydana gelen bir alandır. Güneyde Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan bağımsız bulunmaktadır.

Alanlardaki problemler birbirleri ile bağlantılı bulunduğundan, alanlar arasında keskin bir sınır çizgisi çizmek mümkün değildir. Bölünme durumunun oluşturduğu hal Sovyet dönemindeki siyasetlerinin bir neticesidir ve problemler daha çözüme ulaştırılamamıştır. Rusya’nın Kafkasya’ya jeopolitik kapısı olan Kuzey Kafkasya’daki güçlü güç, Rus hükümetine Transkafkasya bölgesinde önemli bir fayda sağlıyor. Günümüz Rusya Federasyonu sınırlarında bulunan Kuzey Kafkasya alanı, çeşitli etnik kökleri olan bireylerin beraber hayatlarını sürdürmek durumunda oldukları ve devamlı çalışma gücüdür. Sınırlı toplumsal ve iktisadi olanaklar da söz konusu çarpışma olabileceğini etkilemektedir. Rusya’nın bölerek ve sonrasında da yöneterek siyasetinin söz konusu sonucu, Rusya’nın güvenliği üzerinde de ehemmiyetli bir etkiyi bulundurmaktadır. Bölgede yaşanan çatışmalar ülkeyi istikrarsızlaştırabilir ve yeni bir parçalanma aşamalarına yol açabilmektedir. Söz konusu yönden Rusya alanındaki ayrılma isteyen hareketlerin baskıda olması açısından bölge askeri şekilde değerlendirilmektedir.

Aradan sonra, geri çekilen bağımsız ülkelerin askeri gücünü Kuzey Kafkasya bölgesine aşmıştır. AKKA çatısında meydana gelen keplerle alan ülkelerinin karşısına çıkmış ama Kuzey Kafkasya’nın güvenliğini sağlamak için bahane uydurmuştur. Rusya’nın ana hedefi, Kuzey Kafkasya üzerinden bütün Kafkasya denetimini

sağlamaktır. Bunun açısından önceliği olan devlet bölged bulunan özgürlük hareketlerinin bastırılarak istikrarın sağlanması gerekmektedir.

Rusya devletinin Kafkasya siyasetini kuzeyinin ve güneyinin birleştirerek, bölgeye bütün olarak bakarak yargıladığı söylenebilmektedir. Rusya bakımından Güney Kafkasya'daki faaliyeti, Kuzey Kafkasya bölgesinde güvenlik anlamına gelmektedir. Verilen güvenlik, Rusya'nın enerji kaynakları ve ulaşım yollarındaki liderliğini sürdürmesi manasını göstermektedir. Kuzey Kafkasya bölgesinde etnik çarpışmalarda nlamına gelmektedir. Kuzey Kafkasya'daki etnik çatışmalarda ayrılıkçı gruplara baskı yapan Rusya, bu ülkelerdeki etnik çatışmaları Gürcistan ve Azerbaycan'a girme ve baskıda tutma vasıtası şeklinde kullanmıştır.

Kuzey Kafkasya'nın etnik sorunları şu şekilde özetlenebilir:

Dağıstan birçok etnik unsuru içinde barındırdığı için her zaman çatışma potansiyeline sahiptir. Fakirlik, örneğin, yoksulluk ve işsizlikten kaynaklanmaktadır. Dağıstan Lezgilerinin amacı Azerbaycan'da yaşayan Lezgiler ile birleşmektedir. Rusya bazen Lezginleri Azerbaycan'a baskı yapmak için kullanmaktadır. Vahhabi hareketi Dağıstan'da da kuvvet elde etmektedir. Söz konusu cumhuriyet içeriğinde bir Sünni hükümet ile bir Vahhabi hükümet arasında ihtilaf bulunmaktadır. Moskova bölgede radikal İslam'ın yerleşmesini istememektedir.

Kuzey Kafkasya'daki sorunların en çarpıcı olanı Çeçenya sorunudur. Rusya açısından Çeçenistan strateji yönlü öneme sahiptir. Petrol yatakları ve enerji aktarım yolu olması sebebiyle koruma altına alınması Rusya açısından önemlidir. Rusya'nın kendisine karşı elde edilen başarı, başka etnik faktörlere de negatif yönden misal teşik etmesi durumunda ve Rusya'nın çevresindeki gösterdiği etkiyi düşürmesi sebebiyle arzulanan bir hal değildir. Söz konusu nedenle Rusya devletinin egemenliğine risk oluşturmayan Çeçen problemini ve genelde Kuzey Kafkasya'ya ait olan problemlerini asker kullanarak ve politik vasıtalarla baskı altına alan bir politikası bulunmaktadır. İnguşetya'nın ana sorunu, Prigorodni'ninn Kuzey Osetya ile savaşıdır. Söz konusu devletlerin mensubiyeti taraflarda çatışmaya neden olmuş fakat bütünüyle çözüme ulaştırılamamıştır. Bu duruma bir de göç edenlerin problemleri ilave edilmiştir. Beslan vakaları sonrasında İnguş-Oset bağlantıları gerilim görmüştür. Kuzey Osetya Cumhuriyeti, Rusya'ya bulunan yakın ilişkileriyle tanınmaktadır. Osetya, Kuzey ve Güney Osetya şeklinde iki ayrı devlete dönüştürmüştür. Gürcistan Güney Osetya yarı

bağımsız bölgesi içinde hayatını sürdüren Osetler, Kuzey Osetya ile birleşerek Rusya'ya katılmak istemektedirler

Gürcistan'ın toprakları bütün olarak bu nedenle tehdit edilmekte, Osetlere verilen yardım sebebiyle Rusya ile bağlantıları gergin hale getirmekte ve Gürcistan'ın Batı'ya yaklaşmasına neden olmaktadır. Kabardey-Balkar Cumhuriyeti bünyesinde ülkenin idaresi ve fonksiyonu hususunda Kabardeyler ve Balkarlar arasındaki anlaşamama durumları bulunmaktadır. %45 nüfus oranı ile idarede sözü geçen birisi durumunda bulunan Kabardeyler, değişik bir etnik temeli bulundurdıklarından Balkarlardan tepki almaktadırlar

Kabardeyler başka Çerkeslere katılarak büyük bir Çerkes devletini kurmayı hedeflemişlerdir. Balkarlar'ın kökenleri etnik olarak aynı olduğundan büyük Çeçen hedefine göre Karaçaylar ile birleşmeye zorlamaktadır. Rus halkının fazla bulunduğu Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti diğer Çerkeslere katılmayı arzu eden Karaçaylılar ve Çerkesler arasındaki gerilim yükselmektedir. Karaçaylar ve Balkarlar benzer etnik kökeni göstermelerine nazaran rus politikasıyla birbirlerinden ayrılmışlardır. Çerkesler, Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nde yaşayan Kabardeyler ve Çerkeslerle birleşerek büyük bir Çerkes devleti (Adıge) yaratma ideallerini gerçekleştirmek istemektedir. Ayrıca diğer cumhuriyetlere göre etnik çatışmalar açısından barışçıl bir bölge olduğu söylenebilmektedir.

Kuzey Kafkasya bölgesinde bulunan sözkonusu problemlerin Rusya'da yaşanıyor olması, bu sorunların Rusya Federasyonu'nun sınırları içinde yaşanan kendi problemleri şeklinde görülmesi gerektiği manasını taşımamalıdır. Çünkü Rusya'nın hariciye politikasında yön verdiği bölgede Rusya'nın dış politikasını etkileyen gelişmeler yaşanmaktadır. Öncelikle Çeçenistan problemi bütün insanlığın yakinen takip ettiği bir husustur. Rus devleti sözkonusu problemi kendisine yakın ortamını denetim altında tutmak açısından kullanmaktadır. Çeçenistan problemini hariciye siyasetinin bir vasıtasına çevirmiş ve bu durumu bölge devletlerini baskı altında tutmak için kullanmıştır. 2000'de yayımı sağlanan eskisinden farklı hariciye politikası öncelik olarak yakın ortamın birinci derecede bulunması ve BDT ülkeleri ile bağlantıların ilettilmesi zorunluluğunu ifade etmesi, Rus devletinin sözkonusu amaçlar çerçevesinde davrandığını göstermektedir. Bahsekonu yönde bilhassa Azerbaycan, Gürcistan ve Çeçenlere yardımda bulunulması bu ülkelerdeki etnik siyaset problemlerini çoğaltmakla suçlanmıştır. Türkiye devletinin bölgede egemen güç haline

gelmesini engellemek için PKK'nın Çeçen problemine ılımlı yaklaşımı baz alınarak destek verilmiştir. Böylece Rusya, Kafkasya ve Avrasya'nın her yerinde egemen güç olmaya çalışmıştır. Harici politikanın temel hedefini gerçekleştirmeye yönelik bu çalışmalar, dünya egemenliği düşüncesinin Rusya'da kaybolmadığı fikrine destek vermektedir.

Çeçenya'da uygulanan katı ve tavizi olmayan siyaset bütün gözleri Rusya'ya çevirmiş, Batı'nın Çeçenya'daki insan hakları ihlallerine yönelik eleştirileri Rusya ile Batı arasındaki ilişkileri germiştir. Rusya ise bu durumun kendilerinin iç meselesi olarak bulunduğunu ve bu konuda kesinlikle tavizkar olmayacağını göstererek eleştirilere duyarlıdır. Batı ülkelerinin ve küresel kurumların sözkonusu yönlü karşı çıkmaları Rusya'yı zarar verici yaptırımlarla karşı karşıya bırakmamış, bölge insanlarına yönelik yardımlar ile sınırlanmıştır. ABD'nin ve diğer batılı devletlerin Rusya ile olan ilişkilerine zarar gelmemesi açısından uluslararası olarak yapılmış antlaşmalar kapsamında 11 Eylül sonrasında Çeçenistan siyasetine destek vermişlerdir. Putin'in Çeçenya'daki duruma sınırlı müdahalesine müsaade edilmiştir. Günümüzde Rusya Çeçenistan probleminin ortadan kalktığını göstermek istese de sansürleme yapmaktadır. Rusya'nın Transkafkasya'daki hâkimiyeti Kafkasya'daki problemlerin genel olarak bitirilmesi ile ilişkilidir. Abhazya, Gürcistan, Güney Osetya Rusya'nın Azerbaycan'daki Dağlık Karabağ problemlerinin ortadan kaldırılması yönlü çalışmalar genellikle ülkelere karşı bu sorunların silah olarak kullanılmasıdır. Fakat Rusya'nın takip ettiği siyaset sözkonusu ülkeleri Rus devletinden ayırarak ve Batı ülkelerine yanaştırmaktadır. Bilhassa 11 Eylül sonrası bu devletler üzerine ABD etkisi güçlenmiştir. Bu etki, bölgedeki son devrimlerde de görülmektedir. Rusya, Ermenistan, İran, Gürcistan, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ittifaklar bölgede devam ediyor gibi görünmektedir. ABD'nin Kafkasya'yı sömürgeleştirmeye yönelik son çabaları, ablukanın Rusya üzerinde yeni bir güç kazandığını göstermektedir.

Kafkasya bölgesi komşuluk kavramı içinde yer almakta ve Rusya Federasyonu'nun dış politika önceliklerindendir. Kuzey ve Güney Kafkasya'yı birlikte ele alan Rusya, iç içe geçmiş sorunlara yönelik farklı bir politika izlemektedir. İç istikrarı sağlamak için insan haklarını yok sayan baskı yapan politikaları teşvik ederken, sınırların dışında da provokatif faaliyetlerde bulunmaktadır. Bölgenin problemlerinin ülkelerarası niteliği ve alanın devletlerarası etki ve müdahaleye açık bulunması, sadece Rusya ve bölge ülkeleri için olmayıp, ABD ve Avrupa için de durumu

zorlaştırmaktadır. Batılı ülkelerin zengin enerji kaynaklarına sahip Kafkasya'ya olan ilgisi devam etmektedir. Rusya savaş sahası genişlemekte ve dış politikası bölge ile ilgili kalkınmayı vurgulamaktadır. Giderek çok kutuplu hale gelen dünya ortamında Rusya, Avrasya'nın yenednyasında lider olma çabasında olup, hem genel dış politikasında hem de yakın çevresinde kararlı adımlar atarak istikrarı sağlamaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Alpay, Y. ve Öztürk, Y. M. (2005). Rusya Ülke Analizi. İstanbul: TİM Yayınları.
- Aydın, M. (2002). Güvenlik Boyutunda Kafkasya'nın Geleceği ve Türkiye Semineri. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM) Başkanlığı Yayınları.
- Bilge, S. M. (2012). Osmanlı Çağında Kafkasya 1454-1829 (Tarih-Toplum-Ekonomi). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Brzezinski, Z. (1997). The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New York: Basic Books.
- Brzezinski, Z. ve Sullivan, P. (1997). Russia and the CIS: Documents, Data and Analysis, (Ed.) M. E. Sharpe, New York: CSIS.
- Cafersoy, N. (2000). Eyalet-Merkez Düzeyinden Eşit Statüye: Azerbaycan-Rusya İlişkileri (1991-2000). Ankara: ASAM Yayınları.
- Can, T. (2018). Türkiye'nin Kuzey Kafkasya Politikası Konulu Görüşme, Türk İş birliği ve Koordinasyon Başkanlığı Araştırmacısı, Ankara.
- Çelikpala, M. (2006a). Düünden Bugüne Kuzey Kafkasya: Sosyal, Siyasal Yapı ve Etnik Çatışmalar, Ahmetbeyoğlu A., Ahışhalı R., Sancaktar F., Demiroğlu H., Başkan Y. (Eds.), Kafkas Dosyası (1), İstanbul: Tatav Yayınları.
- Dagı, Z. (2002a). Rusya'nın Güvenlik Politikası ve Türkiye, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Ed. Yinanç, R. ve Taşdemir, H. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Dagı, Z. (2002b). Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Demir, B. (2006). Rusya Federasyonu Cumhuriyetlerindeki Siyasi, Ekonomik ve Etnik Yapının Federasyon Millî Güvenliği Üzerindeki Etkisi, Rusya Stratejik Araştırmaları-1, Ed. İhsan Çomak, İstanbul: Tasam Yayınları.
- European Union Committee and House of Lords, (2008). The European Union and Russia, 14th Report of Session 2007-08 – Report with Evidence, 13 May 2008, London.
- Haleddin, İ. (2001). Değişen Avrasya'da Kafkasya. Ankara: ASAM Yayınları.
- İşyar, Ö. G. (2004). Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kamalov, İ (2004). Putin'in Rusyası: KGB'den Devlet Başkanlığına. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Kanbolat, H. (2005b). Günümüz Rusya'sının Kafkasya Politikaları, Geçmişten Günümüze Kafkasların Trajedisi, Uluslararası Konferans 21 Mayıs, 179-202, İstanbul: Kafkas Vakfı Yayınları.
- Kantarcı, H. (2006). Kısaçtaki Bölge Kafkasya. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kasım, K. (2006). Rusya-Ermenistan İlişkileri: Bölgesel Hegemon Güç ile Stratejik Ortağı Arasındaki İlişki. Rusya Stratejik Araştırmaları-1, Ed. İhsan ÇOMAK, İstanbul: Tasam Yayınları.
- Kaya, A. (2011). Türkiye'de Çerkesler Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kazgan, G. (2003). Batı ile İlişkilerin Gölgesinde Türkiye-Rusya İlişkileri, Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya: Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler, (Der. Kazgan, G. ve Ulçenko, N.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kılıçoğlu, G. ve S. Kekevi (2004). Kuzey Kafkasya Otonom Cumhuriyetlerinin Türkiye Rusya İlişkilerine Etkisi", 6-7 Mayıs 2004 Uludağ Üniversitesi, 1 Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünya'da Türkiye'nin Önemi, Bursa.
- Kutlu, T. C. (2005). Çeçen Direniş Tarihi, 1. Baskı, İstanbul: Anka Yayınları.
- Larrabee, F. S. ve Lesser, I. O. (2004). Türk Dış Politikası Belirsizlik Döneminde, Çev. Yıldırım, M. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Mert, O. (2004). Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.
- Oktay, H. (2018). Kuzey Kafkasya'da Rusya ve Türkiye Arasında İşbirliği konulu görüşmesi, Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı, 12 Şubat 2018, Ankara.
- Oğan, S. (2006). 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya, Rusya Stratejik Araştırmaları-1, Ed. İhsan Çomak, İstanbul: Tasam Yayınları.
- Prizel, İ. (1998). National Identity and Foreign Policy. New York: Cambridge University Pres.
- Purtaş, F. (2005). Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu, İstanbul: Platin Yayınları.
- Taşdemir, H. (2002). Kafkasya'daki Güvenlik Sorunları, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Ed. Refet Yinanç, Hakan Taşdemir, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tavkul, U. (2002), Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tavkul, U. (2007). Kafkasya Gerçeği. İstanbul: Selenge Yayınları.
- T.C. Moskova Büyükelçiliği (2010). Yılı Turizm Rusya Pazar Raporu, Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, Moskova.

- Terek, A. (1995). Çeçen Sorunu, Ankara: Sam Yayınları
- Tiskov, V.A. ve Filippova, E.I., (2001). Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkiler ve Sorunlar, Ankara: ASAM Yayınları.
- Uluslararası Af Örgütü Raporu (2011), Dünyada İnsan Haklarının Durumu. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü Yayınları.
- Uslubaş, F. (2005). SSCB'den Sonra Sıra Rusya'da Mı? Afganistan, Küresel Terör ve ABD İmparatorlukların Bataklığı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Ünal, M. (2018). Kuzey Kafkasya'da Rusya ve Türkiye Arasında İşbirliği Konulu Görüşmeye Dair Mülakat, 12 Şubat 2018, Kafdav Genel Başkanı, Ankara.
- Yanar, S. (2002). Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Sürelî yayımlar

- Acar, D. Ş. (2006). "Soğuk Savaş Sonrası Kafkaslar'da Güvenlik Sorunları". Kafkasya Araştırma & Analiz Dergisi, 1(1), 58-70.
- Asker, A. (2009). "İç Savaş Eşiğindeki Kuzey Kafkasya". 21. Yüzyıl Dergisi, (10), 43-52
- Baran, T. Macar, E. (2017). "Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(54), 251-259.
- Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11(22), 61-96.
- Bingöl, O. (2013). "Tarihsel Süreçte Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Kontrol Stratejilerinde Geline Aşama: Başarısızlık Ve Terör". Karadeniz Araştırmaları, (37), 137-158.
- Büyükakıncı, E. (2007). "Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar". SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (15), 193-212.
- Cankara, P.Ö. ve Cankara, Y. (2007). "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler." SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (15), 193-212.
- Çelikpala, M. (2005). "Türkiye'de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikasına Etkisi". Uluslararası ilişkiler Akademik Dergisi, (2), 97.
- Çelikpala, M. (2006b), "Siyasi, Ekonomik ve Demografik Göstergeleriyle Kuzey Kafkasya". Kafkasya Araştırma & Analiz Dergisi, 1(1), 38-52.
- İzzetgil, E. (2016). "Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Rusya'nın Bölgeye Yönelik Stratejisi". Bölgesel Çalışmalar, 1(1), 51-85.

- Kadırbayev, A. Ş. (2015). “Bolşevik İhtilalinden Sonra Kafkasya’da Alman Nüfuzu”. (Ter: Elmur Ağayev). Yeni Türkiye Dergisi, Kafkaslar Özel sayısı, (72), 350-352.
- Kanbolat, H. (2001). “Rusya’da Federatif Yapıya Getirilen Kısıtlamalara Geçiş Sancılarında Adıgey Cumhuriyeti Örneği”. Stratejik Analiz, 2(15), 52.
- Kanbolat, H. (2006a). “Gürcistan – Ukrayna – Karadeniz Üçgeni Arasında Kuzeybatı Kafkasya, Kabardey – Balkar’dan Sonra Sıra Karaçay-Çerkes’te mi?,” Stratejik Analiz, 6(70), 90.
- Kanbolat, H. (2006b). “21 Mayıs 1864 Anılırken Adıgey Cumhuriyeti Tarihe Mi Karışıyor?”, Stratejik Analiz, 7(73), 13.
- Oğuz, M. ve Teres, E. (2006), “Kafkasya’da Bir Türk Boyu: Nogaylar”, Kafkasya Araştırma & Analiz Dergisi, 1(2), 48-53.
- Ömür, E. ve Anıl Sevim vd., (2002), “Kabardey-Balkarya”, Nart Dergisi, 6(31), 24-26.
- Özbay, F. (2011). “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010”. Bilge Strateji Dergisi, 3(4), 37-81.
- Özdağ, Ü. (1996). SSCB’den Rusya Federasyonu’na”, Avrasya Dosyası, 3(4), 172.
- Özkan, G. (2010). “Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya Ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-Nato-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası’na Yansımaları”. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(1), 109-132
- Sapmaz, A. (2013). “Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya’nın İstikrarı Üzerine Etkileri”. Savunma Bilimleri Dergisi, 12(2), 1-35.
- Sekin, S. ve Tekin, R. (2006). “Güney Kafkasya ve Gürcistan”, Kafkasya Araştırma & Analiz Dergisi, 1(2), 28-38.
- Starovoitova, G. (1998). “A Democratic House of Cards”. Transitions, 5(6), 35-36.
- Şahin, E. (2015). “Türkiye’nin Kafkasya Politikası” Yeni Türkiye Dergisi, Kafkaslar Özel Sayısı. (71), 508-509.
- Şahinoğlu, C. (2004). “Türkiye ve Rusya Federasyonu Açısından Kafkasya ve Orta Asya’nın Önemi”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, 85.
- Tolz, V. (1998). “Forging the Nation: National Identity and Nation Building in Post-Communist Russia”. Europe-Asia Studies, 50(6), 1004-1012

Diğer yayınlar

- Ağacan, K. (tarih yok). “Saakasvili’nin Güney Osetya Operasyonu: Bir Hipotezin Testi”. Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?yazi=33&kat=6> adresinden alınmıştır.

- Ajans Kafkas, (2015). “Türkvizyon-2015 için Yarı Final”. 16, 2023 tarihinde <http://www.ajanskafkas.com> adresinden alınmıştır.
- Akkan, F. (tarih yok). “Osetya Üzerinden Nüfuz Savaşı, Aksiyon”, 587, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=23504> adresinden alınmıştır.
- Alkaya, E. (tarih yok). “Rusya’nın 22 Yıllık PKK Destek Tarihi”, Yeni Şafak Gazetesi, Haziran 16, 2023 tarihinde <https://www.yenisafak.com/yazarlar/elvanalkaya/rusyanin-22-yillik-pkk-destek-tarihi-2023456> adresinden alınmıştır.
- Assam (tarih yok). ABD’nin Kafkasya’daki Güncel Varlığı ve Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.azsam.org/modules.php?name=News&file=article&sid=6> adresinden alınmıştır.
- Bolat, M. A. (tarih yok). Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.chveneburi.net/sp/bpg/publication/view.asp?InfoID=156716&iabspos=5&vjob=vsub,253> adresinden alınmıştır.
- Bolat, M. A. (tarih yok). Türkiye’nin Çeçenistan Politikası, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://cecenistan.ihh.org.tr/uluslararasiplatform/turkiye/index.html> adresinden alınmıştır.
- Cafersoy, N. (2006). Türkiye-Rusya İlişkileri ve Separatizm Faktörü, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?yazi=787&kat=1> adresinden alınmıştır.
- Can, T. (2014). Türkiye’nin Büyük Öğrenci Projesi 1992–2012, Haziran 16, 2023 tarihinde <https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html> adresinden alınmıştır.
- Çerkezler Odası (tarih yok). Ünlü Çerkezler, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://adigeodasi.tr.gg/-Ue-NL-Ue--%C7ERKEZLER.htm> adresinden alınmıştır.
- Dagı, Z. (2001), Ulusal Kimlik Bağlamında Rus Milliyetçiliği ve Rus Dış Politikası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğru, A. (2018). Güvenlikleştirme Teorisi ve Dünya-Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Soğuk Savaş Sonrası İran Dış Politikasında Kürt Meselesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dünya Bülteni, (2010). Türkiye İnguşetya’da Cami Yapıyor. Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.dunyabulteni.net/haber/131627/turkiye-ingusetyada-cami-yapiyor> adresinden alınmıştır.
- Ekici, G. (2002). Moskova Eylemi ve Rusya Federasyonu’nun Çeçenistan Politikasına Yansımaları, Stratejik Analiz, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.asam.org.tr/temp/temp246.pdf> adresinden alınmıştır.

- Güney Osetya Anlaşmazlığı, Haziran 16, 2023 tarihinde http://www.kafkas.org.tr/bgkafkas/bukaf_gosetya_gosetyaanlasmazligi.html#02 adresinden alınmıştır.
- Gür, O. N. (2004). Rusya Federasyonu-İran-Ermenistan yakınlaşmasının Kafkaslar ve Türkiye'ye etkileri nelerdir? Türkiye'nin izleyeceği politikalar neler olmalıdır?, (Yayınlanmamış Akademi Tezi), Harp Akademileri Yayını, İstanbul.
- Haberler Com (2018). Türkiye ve Rusya Arasında Turizm Anlaşması İmzalandı: 6 Milyon Rus'u Ağırlamaya Hazırız, Haziran 16, 2023 tarihinde <https://www.haberlemektedir.com/turkiye-ve-rusya-arasinda-turizm-eylem-plani-10754509-haberi/> adresinden alınmıştır.
- Hancilova, B. (2001), Prospects and Perils of an Armenian-Azerbaijani Settlement, The Analyst. Haziran 16, 2023 tarihinde http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=104 adresinden alınmıştır.
- Hürriyet Gazetesi (16 Ocak 2000). Cumhurbaşkanından Kafkas İstikrar Paketi Önerisi. Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cumhurbaskani-demirelden-kafkas-istikrar-pakti-onerisi-39126399> adresinden alınmıştır.
- Kanbolat, H. (27 Eylül 2006). Abhazya Nereye Gidiyor?." Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1158&kat1=42&kat2=> adresinden alınmıştır.
- Kemal, M. (15 Şubat 2017). Geçmişten Günümüze Moskova'nın Türkiye'ye Karşı PKK Kartı, Timetürk, Haziran 16, 2023 tarihinde <https://www.timeturk.com/gecmisten-gunumuze-moskova-nin-turkiye-ye-karsi-pkk-karti/haber-489977> adresinden alınmıştır.
- Khatoon, A. (Tarih yok). ABD Dış Politikasında Çeçenistan. Haziran 16, 2023 tarihinde <http://cecenistan.ihh.org.tr/uluslararasiplatform/abd/index.html> adresinden alınmıştır.
- Kılıçoğlu, G. (2004). Kafkasya'da Dağıstan'ın Stratejik Önemi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Kızıl, M. (2013). Osmanlı-Rus, Osmanlı-İran İlişkileri ve Tarihsel Süreç İçinde Doğu Sınırlarımızın Oluşması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Merhaba Haber (2014). Çeçenistan Başbakanı Yardımcısı, İşadamlarını Ülkesine Yatırıma Davet Etti, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.merhabahaber.com/cecenistan-basbakan-yardimcisi-isadamlarini-ulkesine-yatirima-davet-etti-191857h.htm> adresinden alınmıştır.
- Milliyet Gazetesi (19 Kasım 2001). Çeçenistan'da Türk Arabulucu, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/2001/11/19/dunya/dun05.html> adresinden alınmıştır.

- Naushabayeva, A. (2005). Degisen Uluslararası Dengeler Bağlamında Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Otruş, B. (2004). Gürcistan Örneğinde Trans Kafkasya'da Güçler Çatışması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Perçinel, S. (Tarih yok). Kuzey Kafkasya'da Terör ve Savaş: Çeçenistan Savası Yayılıyor Mu?", Haziran 16, 2023 tarihinde http://www.kafkasyaforumu.org/martnisan_cecenistan2.htm adresinden alınmıştır.
- Sezgin, M. N. (Tarih yok). Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=52571> adresinden alınmıştır.
- TANAP Resmi Web Sitesi (2019). Tanap Bilgi Nomuştur. Haziran 16, 2023 tarihinde <https://www.tanap.com/store/file/common/81e3e4dc104e1717d6ad620de3752257.pdf> adresinden alınmıştır.
- Taştekin, F. ve Özkaya, M. (2002). Kafkasya'da Bitmeyen Sürgün ve Çeçenistan Trajedisi, Kafkas Vakfı Raporu: 4, İstanbul: Kafkas Vakfı Yayınları, Haziran 16, 2023 tarihinde www.kafkas.org.tr/hakkinda/surgun.pdf, adresinden alınmıştır.
- Tavkul, U. (Tarih yok). Kafkasya'nın Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi, Haziran 16, 2023 tarihinde http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0090_kafkasyanin_cografi_konu_mu_ve.htm adresinden alınmıştır.
- T.C. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (2014). Mahalli İdarelere Ait Kardeş Şehirler Tablosu, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgilemektedir.aspx> adresinden alınmıştır.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı (2018). Kardeş Şehirler, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://www2.diyanet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/AnaSayfa.aspx> adresinden alınmıştır.
- T.C. Petersburg Başkonsolosluğu (2015). Türk Büyükelçi Ümit Yardım Karaçay-Çerkez'i ziyaret etti, Haziran 16, 2023 tarihinde <http://stpetersburg.bk.mfa.gov.tr/mission/showinfo/219659> adresinden alınmıştır.
- The Constitution of the Russian Federation (Tarih yok). Haziran 16, 2023 tarihinde, <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/constit.html> adresinden alınmıştır.
- Turksam (Tarih yok). Türkiye'nin Düşünce Fabrikası, Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi, Haziran 16, 2023 tarihinde, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?yazi=787&kat=1> adresinden alınmıştır.

Yalçınkaya, A. (10 Ocak 2007). Kafkasya'da Değişmeyen Stratejiler, Haziran 16, 2023 tarihinde, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1539> adresinden alınmıştır.

Yıldız, Y. (2014). Die Vermirng des Islam ii11 K1ukasttS. Von den All- /angen bis zırm Begim des 20. (Online yayınlanmış doktora tezi) Jahrlunderts, Bonn.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Emre Köylü

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler
Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
2016

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası
İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Tarih : 12.10.2023